

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Juridiska institutionen
Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet
Jur kand programmet,
Höstterminen 2009
Examensarbete 30 hp

Stalkning

- Ett gammalt fenomen, ett nytt brott?

Handledare: Gösta Westerlund
Författare: Rasmus Björkman Collin

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Förkortningar	4
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Disposition	8
1.5 Metod och material	9
1.6 Definitioner	10
2 Allmänt om stalkning.....	11
2.1 Vad är stalkning?.....	11
2.2 Stalkningsmetoder.....	12
2.3 Stalkningstyper.....	14
2.4 Offret	15
2.5 Riskbedömningar vid stalkning.....	16
2.5.1 Fungerar riskbedömningar vid stalkning?	17
2.6 Stalkningsexempel	18
3 Anti-stalkningslagar i andra länder	20
3.1 USA.....	20
3.2 Australien	21
3.3 Anti-stalkningslagstiftning inom EU	22
3.3.1 Danmark	23
3.3.2 England och Wales	23
3.3.3 Tyskland	24
3.4 Sammanfattning av utländska anti-stalkningslagar.....	25
4 Omfattningen av stalkning.....	26
4.1 Utländska studier.....	26
4.2 Svenska studier.....	27
4.2.1 Brå 2006:3	27
4.2.2 Utvecklingsprojektet mellan rättspsykiatriska regionklinken och svensk polis...29	
4.2.3 Studier om besöksförbud.....	30
4.3 Sammanfattande diskussion om omfattningen av stalkning	31
5 Stalkning som brott.....	33
5.1 Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning	33
5.2 Olaga hot	37
5.3 Hemfridsbrott	39
5.4 Ofredande	40
5.5 Förtal	43
5.6 Förolämpning	45
5.7 Sexuellt ofredande.....	46
5.8 Skadegörelse	47
5.9 Övergrepp i rättssak	47
5.10 Överträdelse av besöksförbud	48
5.11 Vilka stalkningsbeteenden ses i dagsläget som brott?	48
5.12 Icke brottsliga stalkningshandlingar	49
5.13 Påföljder	51
6 Lagen om besöksförbud.....	53
6.1 Syftet med lagen.....	53

6.2 Allmänt om besöksförbud	53
6.3 Besöksförbud avseende gemensam bostad	55
6.4 Utvidgat besöksförbud och särskilt utvidgat besöksförbud	56
6.5 Överträdelse av besöksförbud samt ringa överträdelse.....	57
7 SOU 2008:81 ”Stalkning - ett allvarligt brott”	59
7.2 Olaga förföljelse.....	59
8 Stalkning i svensk domstol	64
8.1 RH 1997:114	64
8.1.1 Kommentarer.....	65
8.2 Svea hovrätt dom 2002-06-14 mål nr B 1303-02 och Stockholms tingsrätts dom 2002-01-31 mål nr B 6409-01	65
8.2.1 Kommentarer.....	66
8.3 Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2002-12-13 mål nr B 2727-01 och Malmö tingsrätt dom 2001-10-10 mål nr B 3622-00.....	67
8.3.1 Kommentarer.....	68
8.4 Hovrätten för nedre Norrland dom 2005-09-16 mål nr B 825-05 och Östersunds tingsrätt dom 2005-07-20 mål nr B 1652-05.....	69
8.4.1 Kommentarer.....	69
8.5 Svea hovrätt dom 2006-02-09 mål nr B 144-06 och Stockholms tingsrätt dom 2005-12-14 mål nr B 28870-05	69
8.5.1 Kommentarer.....	70
8.6 Hovrätten för Nedre Norrland dom 2007-01-23 mål nr B 986-06 och Sundsvalls tingsrätt 2006-08-16 mål nr B 101-04.....	71
8.6.1 Kommentarer.....	71
8.7 RH 2009:11	72
8.7.1 Kommentarer.....	72
8.8 Svea hovrätt dom 2009-08-21 mål nr B 4488-09 och Attunda tingsrätt dom 2009- 05-08 mål nr B 888-09	73
8.8.1 Kommentarer.....	74
8.9 Sammanfattning rättsfall	74
9 Analys	76
9.1 Är stalkning ett problem och i så fall hur omfattande?	76
9.2 Hur väl täcker dagens straffrättsliga regler stalkningsbeteenden?.....	77
9.2.1 Bör det kriminaliserade området utvidgas?.....	77
9.2.2 Vilka behov finns för en ny straffrättslig anti-stalkningslag?	79
9.3 Hur borde en anti-stalkningslagstiftning se ut?.....	83
9.3.1 Hur väl skulle bestämmelsen om olaga förföljelse fungera?.....	84
9.3.2 Finns det något annat sätt att utforma lagen och i så fall hur?	88
9.3.2.1 Straffskärpningsgrund i 29 kap.....	88
9.3.2.2 Ta bort närståendekravet i 4 kap. 4a §	89
9.3.2.3 Grovt ofredande	90
9.3.2.4 Förändra besöksförbudslagen	90
10 Slutsats	92
Källförteckning	95

Förkortningar

Bet	Betänkande
Brå	Brottsförebyggande rådet
BrB	Brottsbalken
EU	Europeiska unionen
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JuU	Justitieutskottet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätten
SFS	Svensk författningssamling
SvJT	Svensk juristtidning
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Stalkning är paradoxalt nog både ett gammalt och ett nytt fenomen i vårt samhälle. Fenomenet har ingen klar avgränsning utan kan definieras på flera olika sätt. Definitionerna har dock gemensamt att det ska röra sig om ett mönster av upprepade och ovälkomna närmanden. Hur de enskilda handlingarna sker är dock av mindre intresse. Stalkning kan ses som en konstellation av olika beteenden som involverar upprepade och ihärdiga försök till att påverka en annan person genom kommunikation och/eller kontakt. Kommunikation kan ske genom telefon, brev, e-postmeddelande, graffiti och liknande medan kontakt betyder att stalkaren närmar sig, följer efter och/eller övervakar offret. Stalkning kan även bestå i att någon beställer hem varor i offrets namn, hotar offret eller använder sig av skadegörelse på offrets egendom. Ett klassiskt sätt att beskriva stalkning är i vilket fall att någon övervakar eller förföljer någon annan, som i låten "Every Breath You Take" av The Police.

Every breath you take and every move you make

Every bond you break

Every step you take, I'll be watching you

Every single day and every word you say

Every game you play

Every night you stay, I'll be watching you

Oh can't you see you belong to me?

Stalkning är något vi människor verkar fascineras av vilket lett till att det även har förekommit andra låtar som har beskrivit hur stalkning kan se ut och vad det kan leda till. En av de mest kända är antagligen Eminems låt "Stan" som beskriver hur ett fans besatthet av en artist eskalerar och till slut leder till både mord och självmord. Det har även gjorts en del filmer vars huvudtema är stalkning som t.ex. "One Hour Photo", "Fatal Attraction", "The Fan" samt "Play Misty For Me".

Fenomenet har dock främst blivit uppmärksammat i media och hos allmänheten genom alla de kändisar som drabbas av stalkning, s.k. celebrity stalking. En av de mest uppmärksammade stalkarna är antagligen John Hinckley Jr, vars mordförsök på Ronald Reagan var

ett desperat försök att få skådespelerskan Jodie Fosters uppmärksamhet. Två andra mycket uppmärksammade celebrity stalkers är Robert Hoskins, som förföljde och trängde sig in hos Madonna, samt beundraren Mark David Chapman, som mördade John Lennon. Även i Sverige finns flertalet kända fall av stalkning. Ett av de mest kända är kvinnan som under väldigt många år först förföljde Evert, och sedan Sven-Bertil, Taube och som ett led av förföljelsen brände ner Evert Taubes sommarställe Sjösala. Agnetha Fältskog har även hon blivit förföljd och trakasserad av en man som hon tidigare haft en relation med.¹

Det är dock inte kändisstalkningen som är den mest problematiska, utan det är främst den stalkning som förekommer hos de ”vanliga” människorna som är ett problem i dagens samhälle. Detta då det inte är speciellt ovanligt att någon i ens närhet har blivit utsatt för stalkning. I en Brå rapport framkommer att ungefär nio procent av den svenska befolkningen någon gång skulle ha drabbats av stalkning. Uppskattningsvis är det varje år mellan 105 000 och 165 000 som utsätts för stalkning, som de finner vara ganska eller mycket skrämmande. Stalkning kan således ses som ett problem i Sverige, då det är ett stort antal personer som varje år drabbas av hot och förföljelse.

Stalkning har ett tag varit ett problem för många länder och sedan början av 1990-talet har fenomenet börjat diskuteras på allvar, detta bl.a. för att forskning inom området tagit vid för att undersöka förekomsten. Den första lagstiftningen om stalkning finns dock i Danmark där det har funnits en lag, som ändrats i endast obetydlig bemärkelse, ända sedan år 1930. Men det dröjde ända till år 1990 innan en inflytelserik stalkningsbestämmelse infördes internationellt. Bestämmelsen infördes i Kalifornien i USA och anti-stalkningslagar har sedan spridit sig till flertalet länder. I Sverige finns dock ingen specifik lagstiftning som hanterar stalkning. Det finns heller ingen legalt accepterad definition av fenomenet. Flera av de handlingar som är utmärkande för stalkning kan dock leda till att någon, enligt gällande lagstiftning, straffas för brott. Det kan exempelvis handla om att någon döms till ansvar för ofredande, olaga hot, misshandel eller skadegörelse. Det finns även möjlighet att utfärda besöksförbud i stalkningsfall. Det var vidare bara runt en tredjedel, av dem som enligt Brå:s studie blivit utsatta för stalkning, som anmälde trakasserier till polisen. Av dessa var det bara en femtedel av polisanmälningarna som ledde till någon form av på-

¹Andra kändisar som har blivit utsatta för förföljelser i Sverige är bl.a. Björn Skifs, Christer Sjögren och Carola.

följd. Tyder detta på att det finns ett behov av en straffrättslig lagstiftning för att hantera fenomenet stalkning eller är den lagstiftning som vi har i dagsläget tillräcklig?

I slutet på år 2008 har också ett lagförslag som kriminaliserar stalkning föreslagits av stalkningsutredningen. Brottet ska enligt utredningen kallas olaga förföljelse och ha följande lydelse:

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 kap. 5 §, 4 kap. 4–7 §§, 5 kap. 1 § och 3 §, 6 kap. 10 §, 12 kap. 1 §, 17 kap. 1–2 §§ och 10 § denna lag eller enligt 35 § första stycket lagen (200x:xx) om kontaktförbud eller försök och förberedelse enligt vad som är föreskrivet för varje brott mot en och samma person, döms, om var och en av gärningarna utgjort ett led i en upprepad förföljelse som medfört en kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse, till fängelse i högst två år.

Är brottet som avses i första stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning om huruvida brottet ska betraktas som grovt ska särskilt beaktas

1. om gärningarna har innefattat våld eller hot om grovt våld,
2. om brottet har pågått under särskilt lång tid, eller
3. av annan anledning kan anses vara särskilt allvarlig.

En annan intressant fråga blir därför om förslaget verkligen är ett bra sätt att hantera stalkning eller om det finns andra lämpligare sätt att hantera fenomenet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Den övergripande avsikten med uppsatsen är att, med stalkningsutredningens förslag om en ny straffbestämmelse i SOU 2008:81 som utgångspunkt, titta närmare på fenomenet stalkning. Jag ska i uppsatsen försöka utreda och analysera hur väl de nuvarande straffbestämmelserna är tillämpliga vid stalkning, om det finns något behov av en straffrättslig stalkningsbestämmelse, om hur den föreslagna bestämmelsen om olaga förföljelse hantarer stalkning samt om det finns någon annan möjlighet att aktualisera ett straffansvar mot stalkning. För att uppfylla syftet ska således svar sökas på följande frågor.

- Vad är stalkning och hur kan det gestalta sig?
- Är stalkning ett problem och i så fall hur omfattande?
- Hur väl täcker dagens straffrättsliga regler stalkningsbeteenden?
- Vilka behov finns för en ny straffrättslig anti-stalkningslag?
- Bör det kriminaliserade området utvidgas och i så fall hur?
- Hur väl skulle bestämmelsen om olaga förföljelse fungera?

- Finns det något bättre sätt att utforma lagen och i så fall hur?

1.3 Avgränsningar

Stalkning inbegriper många beteenden och kan röra sig över väldigt många ämnesområden, vilket innebär att fenomenet inte kan undersökas fullständigt i en uppsats. Jag har därför varit tvungen att göra en del avgränsningar. Jag kommer att hålla mig till det syfte och de frågeställningar som jag har formulerat, det är här som tyngdpunkten kommer att ligga. I uppsatsen är jag intresserad av att, utifrån ett straffrättsligt perspektiv, diskutera straffansvar för stalkning. Fokus kommer således ligga på främst BrB men även på lagen om besöksförbud. Det betyder att jag inte kommer att uppmärksamma t.ex. den lagstiftning som ska skydda individen och reglera arbetsgivarens ansvar för medarbetarnas psykiska hälsa, vilket regleras i arbetsmiljölagen och genom Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd. Gränsdragningsfrågor som kan uppstå i förhållande till tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen, i de fall gärningarna begås i en tryckt skrift eller teknisk upptagning, kommer inte heller att behandlas. Andra regleringar kommer i viss mån att tas upp för att ge en bakgrund och för att kunna förklara vissa grunddrag inom straffrätten. En annan avgränsning som jag har gjort är att endast fokusera på de straffbestämmelser som jag anser vara de mest relevanta i stalkningsfall.

Jag kommer vidare inte att fokusera på stalkning som sker mot förtroendevalda eller mot någon i dennes myndighetsutövning. Även om detta är mycket intressant att diskutera kommer fokus att ligga på privatpersoner. Besöksförbud är ett sätt att skydda den som utsätts för stalkning, men det finns även flertalet andra åtgärder som kan användas för att skydda den utsatte som t.ex. kvarskrivning, fingerade personuppgifter, sekretessmarkering, namnbyte eller att få ett trygghetspaket. Ingen av dessa åtgärder ska dock diskuteras ytterligare i den här uppsatsen. Skadeståndsfrågor för de utsatta kommer inte heller att behandlas. Uppsatsen kommer, trots att det hade varit intressant och viktigt att fördjupa sig i, således inte mer än behövt för att besvara syftet med uppsatsen att behandla stöd och åtgärder för den som blir utsatt för stalkning. Avslutningsvis kommer jag i uppsatsen, genom bl.a. noter, göra ytterligare avgränsningar.

1.4 Disposition

Stalkning är inte ett allmänt känt fenomen och det finns därför ingen klar definition av begreppet. För att skapa en förståelse kring fenomenet kommer jag därför inledningsvis i kapitel 2 att behandla allmänna frågor om stalkning, som vad stalkning är och hur det kan

gestalta sig. I kapitel 3 behandlar jag sedan hur anti-stalkningslagstiftning kan se ut i andra länder. Därpå följer ett kapitel som redogör för hur omfattande stalkning är i Sverige och jämför även detta med hur det ser ut utomlands. Syftet med kapitlet är att se huruvida stalkning är ett problem. Eftersom det vidare inte finns någon anti-stalkningslagstiftning redogör jag därefter, i kapitel 5, för olika brott som en ”typisk” stalkare i dagsläget skulle kunna göra sig skyldig till samt vilka stalkningsbeteenden som inte kan ses som brottsliga. Kapitlet följs av ett kapitel om besöksförbudslagen, som ger en utökad möjlighet att skydda personer som utsätts för stalkning. Därpå följer ett kapitel som behandlar stalkningsutredningens förslag om en ny anti-stalkningslagstiftning. I kapitel 8 undersöker jag hur domstolarna har dömt i olika fall där någon, enligt min mening, kan anses ha stalkat någon annan. Det huvudsakliga syftet med kapitlet är att både peka på hur stalkning har hantearats i domstolen samt att se hur väl den föreslagna bestämmelsen om olaga förföljelse skulle fungera i dessa fall. Avslutningsvis, i kapitel 9 och 10, sammanfattar jag informationen från de tidigare kapitlen och i dessa kapitel finns även mina svar på respektive frågeställningar. Här presenteras slutligen ett möjligt alternativt lagförslag som motsvarar de slutsatser som jag i övrigt har kommit fram till.

1.5 Metod och material

För att kunna utreda mina frågeställningar har det krävts en hel del information. Jag har försökt använda mig av så många olika källor som möjligt för att få en bred och öppen syn på mina frågeställningar. Allt detta för att ge en bra bild av hur diskussionen ser ut och för att få så mycket klarhet som möjligt i mina frågeställningar. Uppsatsen är vidare till stor del deskriptiv men innehåller likaså problematiserande och analyserande delar. Den metod som använts är en traditionell rättsvetenskaplig metod där textanalysen är det centrala.

Det finns inte alltför mycket material skrivet om stalkning. I mitt letande efter material har ofta en källa lett till en annan, vilket har gjort att jag ändå har hittat en hel del material, både relevant och irrelevant. Efter att ha sammanställt och läst igenom det material som jag hittat har jag tagit med det som jag tyckte var av vikt för att belysa mitt syfte och besvara mina frågeställningar. De källor jag har använt mig av utgörs till stor del av lagtext, förarbeten, doktrin och praxis för att utreda gällande rätt. Men då varken lagtext eller doktrin har särskilt uppmärksammat stalkning som fenomen hade det inte varit tillfredsställande att enbart titta på dessa. Jag har i arbetet härför främst använt mig av statens offentliga

utredningar, betänkanden och Brå rapporter, men även andra studier och artiklar i ämnet har nyttjats

1.6 Definitioner

Det är svårt att enkelt definiera begreppet som på engelska kallas stalking, då det inte finns någon allmän och vedertagen definition av fenomenet. Exempelvis har olika länder, som har lagstiftning på området, något olika definitioner av begreppet.² Det engelska begreppet stalking översätts lättast som förföljelsesyndrom och i Sverige har, år 2003, ordet stalkning tagits in i den dåvarande svenska språknämndens nyordslista. Den svenska språknämnden föreslog att stalkning, stalka och stalkare, bör uttalas så att stalka rimmar på halka. Enligt riksdagens språkexpert kan man även tänka sig att använda andra svenska termer som systematisk förföljelse.³ Jag kommer i uppsatsen att använda mig av begreppet stalkning. Den som stalkar är en stalkare. I uppsatsen kommer jag vidare att benämna en person som blir utsatt för stalkning som offret, den utsatte, målsäganden, den stalkningsutsatte eller stalkningsoffret, medan den som stalkar främst kommer att benämnas stalkare, den tilltalade eller gärningsmannen. Det kommer således inte vara en gemensam benämning för stalkare och stalkningsoffret utan benämning varierar beroende på situationen.

² Brå 2006:3 s 22.

³ Se Bet 2004/05:JuU20 s. 4 och SOU 2008:81 s 62.

2 Allmänt om stalkning

2.1 Vad är stalkning?

Vad är det då som ska inbegripas i begreppet stalkning? Begreppet kan i allmänhet diskuteras utifrån att det är ett beteende där en person, av olika skäl, systematisk förföljer någon annan. Det är ett slags förföljelsesyndrom och i det systematiska beteendet ingår, enligt Nationalencyklopedin, att någon övervakar, smyger sig på och förföljer en person i lönn-⁴ dom.⁴ Brå tar i sin studie om stalkning upp några exempel på hur stalkning definierats internationellt. Det nämns att begreppet främst är konstruerat utifrån tre faktorer; gärningsmannens beteende, gärningsmannens uppsåt och offrets reaktion. Några definitioner som nämns är att stalkning har definierats som att ”avsiktligt illvilligt förfölja och trakassera en annan person vid upprepade tillfällen”, som ”upprepade och oönskad uppmärksamhet från en annan person” eller att stalkning är ”en kombination (”constellation”) av beteenden som inrymmer upprepade försök att uppnå oönskad kommunikation och/eller kontakt som skrämmer, påtagligt stör och oroar offret”⁵ Internationellt finns det således definitioner som kräver att gärningsmannen haft ett illvilligt uppsåt eller att offret har blivit skrämt eller upprört, men även definitioner som kräver varken eller.

I Brå:s undersökning om stalkning definierades upprepade trakasserier (stalkning) som ”att någon flera gånger blir förföljd eller övervakad av en och samma person, eller flera gånger får oönskade besök, telefonsamtal, brev, e-post, sms, presenter och liknande av en och samma person.”⁶ En annan svensk undersökning har definierat stalkning som ”en oönskad och upprepade kommunikation, kontakt, eller annat uppförande med avsikt att, eller utan bekymmer om, orsaka fruktan för offrets egen, eller offrets närståendes, säkerhet.”⁷ Syrén har vidare definierat stalkning som ”medveten, upprepade och illvillig förföljelse och trakassering av en annan person, som var för sig tjänar stalkarens egna ändamål. Syftet med stalkning är att hota och inge rädsla hos offret.”⁸ Enligt förarbetena till besöksförbudslagen är det tal om förföljelse när någon vid upprepade tillfällen på ett mycket påträngande eller eljest besvärande sätt söker kontakt med en person mot dennes vilja. Som exemplifiering på kontakt nämns besök, telefonsamtal eller brev, men även när någon, utan att ta kontakt, mer eller mindre regelbundet följer efter en person eller väntar utanför

⁴ <http://www.ne.se/förföljelsesyndrom>.

⁵ Se Brå 2006:3 s 22 se även Meloy s 3.

⁶ Brå 2006:3 s 20.

⁷ Belfrage & Strand s 3.

⁸ Syrén s 7.

dennes bostad eller arbetsplats.⁹ Karakteristiskt för både den svenska och den internationella diskussionen om begreppet stalkning är att någon vid upprepade tillfällen kontakter, övervakar eller förföljer någon mot dennes vilja, alltså att det sker vid upprepade tillfällen som genom innehåll och omfattning uppfattas som störande, hotfullt och kränkande. Stalkning kan således egentligen användas som ett samlingsnamn för en rad olika beteenden och gärningsmannens motiv kan vara många.

Det som i den här uppsatsen kommer att ses som stalkningsbeteende är således när någon vid upprepade tillfällen förföljer, trakasserar och/eller kartlägger en annan person för att uppnå sina egna syften. Med egna syften klargörs härmed att det inte ska vara något som sker i ens yrkesmässiga verksamhet. Med upprepat krävs att den oönskade kontakten ska ha tagits vid minst två tillfällen. Förföljelsen kan ske genom att någon smyger sig på, övervakar eller förföljer en person i lönnedom. Det som även bör omfattas av begreppet stalkning är att någon tar upprepade oönskade kontakter med sitt offer. Kontakterna bör vara sådana att de, på sättet de sker och i sin omfattning, till sitt innehåll uppfattas som störande, hotfulla, kränkande och skrämmande för den utsatte.¹⁰

2.2 Stalkningsmetoder

Det finns flera olika sätt att stalka på och stalkare kan använda sig av flera olika metoder när de stalkar sina offer. För att förstå fenomenet stalkning ska jag här gå igenom några av de metoder som stalkaren kan använda sig av och Syrén's uppdelning av stalkningsmetoder i ett antal kategorier kommer här att användas. Metoderna kan variera en del både vad gäller psykiska och fysiska sätt att stalka offret. De kan ske var för sig eller i kombination för att på olika sätt skrämja eller hota offret.

En kategori som Syrén tar upp är stalkning på Internet, vilket kan ske på flera olika sätt, t.ex. genom cyberstalkning på hemsidor. På hemsidor kan stalkaren placera olika ljudfiler eller filmer på Internet, exempelvis är det vanligt att förfälskade pornografiska bilder på offret publiceras på webben. Vid dessa bilder finns ofta telefonnummer och hemadress till offret.¹¹ Cyberstalkning kan även ske genom e-postmeddelanden. I dessa fall skickar stalkaren e-postmeddelanden som kan innehålla hotelser, kärleksförklaringar eller uttalanden om att få träffa personen. E-postmeddelandena kan rikta sig till en specifik person eller till

⁹ Prop. 1987/88:137 s 19 f.

¹⁰ D.v.s. liknande definition som nämns i SOU 2008:81 s 62 & Bet 2004/05:JuU20 s 4.

¹¹ Syrén s 46.

flera olika utsedda offer och inrymmer ofta hot eller beskrivningar om olika hotfulla händelser, som beskrivningar av terroristbombningar eller olika katastrofer. Det är vidare vanligt att meddelandena är av sexuell natur och t.ex. innehåller länkar till webbsidor med pornografiskt material. Det finns även en möjlighet för stalkaren att stalka andra på Internet genom att t.ex. lägga ut videofilmer på Youtube, eller liknande, för att sprida rykten eller trakassera en annan person.¹²

En annan kategori är telefonstalkning som sker via telefon eller SMS. Här sker stalkningen ofta genom att offret får ta emot olika korta meddelanden via SMS eller telefon. Meddelandena kan bl.a. innehålla svårtolkade hot eller vara av ren sexuell natur. Stalkningen kan ske till både privat- och arbetstelefonen och sker ofta från ett skyddat nummer. Det är vanligt att telefonterrorn eskalerar och att gärningsmannen ringer eller skickar SMS gång på gång.¹³

Videostalkning är ytterligare en stalkningsmetod, som sker genom videoinspelningar av offret. Videoinspelningar användas ofta i utpressningssyfte eller för att gärningsmannen ska tillfredsställa sina egna fantasier. Stalkaren kan t.ex. upprätta en videoövervakning i offrets hem eller på dennes arbetsplats för att smygtitta på denne. Videoövervakningen sker ofta på platser där det finns chans att få se hela den utsattes kropp exponerad som t.ex. på toaletten eller i sovrummet.¹⁴

Härutöver finns vidare poststalkning som sker genom att olika brev och paket skickas till offret. Dessa kan innehålla allt från olika meddelanden och inbjudningar till underkläder och döda djur.¹⁵

Ren förföljelse innebär till sist att stalkaren förföljer sitt offer i dennes vardag, som till arbetet, till gymmet eller liknande. Offret känner hela tiden av stalkarens närhet. Ren förföljelse kan också visa sig i att stalkaren hela tiden håller sig i närheten av offrets bostad för att ha koll på vad personen gör.¹⁶

¹² Syrén s 45.

¹³ Syrén s 46.

¹⁴ Syrén s 47.

¹⁵ Syrén s 47.

¹⁶ Syrén s 48.

2.3 Stalkningstyper

Jag ska här bara fokusera på en svensk indelning av stalkningstyper, vilken för övrigt liknar den uppdelning som görs i andra delar av världen. Stalkare brukar för det första vanligtvis indelas i två grupper; de som är kända för offret och de som är okända. Seriemördare, rovgiriga sexförbrytare och förövare som förföljer offentliga personer kan t.ex. räknas till de senare. De kända stalkarna delas vidare in i fyra olika typer; erotomanen, den socialt inkompetente, den hämndlystne samt den före detta partnern.¹⁷

Erotomani är enligt DSM IV¹⁸ en psykisk sjukdom. Erotomani omfattar olika vanföreställningar. De som lider av denna sjukdom inser oftast inte att de är sjuka och kan därför få olika sociala problem. För att klassas som erotoman ska vanföreställningarna ha pågått i minst en månad. Vanföreställningarna kan t.ex. vara om saker som verkligen kan inträffa som att man blir förföljd, förgiftad, kär i någon på distans eller att ens partner är otrogen. Vanföreställningarna orsakas inte av något missbruk. Erotomanen kan lida av depression, men den ska i sådana fall endast vara kortvarig. Denne ska vidare inte uppfylla de diagnostiska kriterierna för schizofreni. Personen ska alltså förutom dessa vanföreställningar fungera i samhället och inte verka bisarr eller udda.¹⁹

Erotomanen är en person som vill få kontakt med den utsatte eller vill göra denne medveten om sin existens. Stalkaren är ofta besatt av en annan person och är övertygad om att känslorna är besvarade. Den erotomane förföljer ofta personer med högre social status, t.ex. personer i ledande ställning eller kända personer. Det är oftast erotomaner som begår den s.k. kändisstalkingen. Erotomanen kan t.ex. tro att denne via tv får meddelanden från den person som denne är besatt av. Erotomanen kan ha storhetsvansinne, genom att denne har ett stort ego, stor makt, stor kunskap eller tror sig ha en speciell relation till en känd person.²⁰

Den socialt inkompetente är en person som inte förstår det sociala samspelet och som inte förstår att ett nej betyder nej. Personen förstår inte att andra människor inte tycker likadant som denne gör. Denne har en annan uppfattning av samhällsnormerna och har svårt att

¹⁷ Kanka & Strand s 6.

¹⁸ En manual som täcker alla nu kända psykiska sjukdomstillstånd och störningar och som publiceras av American Psychiatric Association.

¹⁹ Se DSM-IV-TR s 324 ff. Se även Syrén s 93 f.

²⁰ Syrén s 94.

anpassa sig till omvärlden. En sådan person kan t.ex. lida av Aspergers syndrom, vilket innebär att personen har nedsatt förmåga till social interaktion samt har begränsade, repetitiva och stereotypa mönster i sitt beteende och sina intressen.²¹

Den tredje typen av stalkare är den hämndlystne som främst kan beskrivas som rättshaverist eller paranoid. Denne för en ständig kamp för att få rätt eller upprättelse för något upplevt oförrätt genom att t.ex. trakassera beslutsfattaren. Stalkaren kan, som Granhag och Christianson beskriver, vara allt från en person som kan låsa sig vid ett upplevt oförrätt i flera år, till en person som drivs av rättvisepatos och ska ha rätt till varje pris.²²

Den före detta partnern är till sist den som har svårt att släppa taget om sin före detta partner. Stalkningstypen kan inte acceptera att förhållandet har tagit slut. Denne förföljer och trakasserar härför sin före detta partner för att till varje pris få tillbaka denne. Den här typen av stalkare är den som är förknippad med störst risk för våld.²³ Expartnern kan lida av en psykisk störning som borderline personlighetsstörning eller osjälvständig personlighetsstörning.²⁴ Personen kan, enligt Syrén, ha bristande förmåga till empati, lida av storhetsvansinne samt vara lättkränkt. Vid borderline är personen extremt känslomässig, har dålig självbild samt är impulsiv i sina relationer till andra människor. Det finns även risk för depressivitet och om det gör det finns det fara för våld och inte sällan dödligt våld.²⁵

2.4 Offret

Stalkning är till skillnad mot många andra brott en dynamisk process som fortgår, det är här inte frågan om en avslutad händelse. I samband med mäns våld mot kvinnor i nära relationer, som också är en dynamisk process, pratar man ofta om en normaliseringsprocess. Detta är en process i vilken våldet och vidmakthållandet av våldet successivt blir ett normalt inslag i vardagen. Det går, som stalkningsutredningen anför, att tala om en liknande process för de som drabbas av stalkning. Här kan förföljelsen, hoten och trakasserierna normaliseras.²⁶

²¹ Kanka & Strand s 6.

²² Granhag & Christianson s 474.

²³ Se Brå 2006:3 s 31 ff samt Granhag & Christianson s 474.

²⁴ Kanka & Strand s 7.

²⁵ Syrén s 96.

²⁶ SOU 2008:81 s 116.

Stalkning kan drabba alla, allt från politiker och kändisar till myndighetspersoner och privatpersoner. Oftast vet offret vem förövaren är, det kan t.ex. vara den före detta partnern, en arbetskamrat, en granne eller en annan ytlig kontakt. Följderna av stalkning är individuella, det kan röra sig om t.ex. ekonomiska följder eller att offret drabbas av psykiska problem som PTSD (Posttraumatiskt stressyndrom). PTSD kan innebära att den traumatiska händelsen återupplevs om och om igen, att personen ideligen håller sig borta från faktorer som påminner om traumat samt ett ihållande symtom av överspändhet. Offer kan även drabbas av ångest eller andra liknande känslor till följd av den maktlöshet rädsla och oro som drabbar offret genom att denne lever under ständigt hot genom olika trakasserier. Det är därför viktigt att polisen fångar upp dem som blir utsatta för stalkning tidigt så att skadan kan minimeras. Offret ska tidigt rekommenderas att alltid säga nej till vidare kontakter och dokumentera detta, för när någon sagt nej kan varje nästkommande kontakt bedömas som ofredande. Offret ska vidare, enligt bl.a. Kanka och Strand, försöka dokumentera stalkningen genom att inte slänga bevismaterial, som t.ex. e-postmeddelanden, SMS, brev eller liknande, och offret kan gärna rekommenderas att spela in samtal eller liknande.²⁷

2.5 Riskbedömningar vid stalkning

Riskbedömningar är idag, som Granhag och Christianson beskriver, i allmänhet en självklarhet inom många områden, som i juridiken, affärsvärlden, medicinen och tekniken. Områden som kriminalvården, polisen och psykiatrin har även de under senare år börjat använda sig av riskbedömningar. Det är numera nästan nödvändigt att använda sig av dessa metoder för att kunna följa reglerna inom olika områden. Vid riskbedömning är det ofta viktigt att börja med att undersöka och identifiera eventuella risker som man sedan i möjligaste mån försöker reducera och minimera, riskbedömningar handlar således om prediktion och prevention.²⁸ Vad gäller stalkning är det huvudsakliga syftet med hot- och riskbedömningar att karaktärisera riskerna för stalkning, utveckla strategier för att bemöta dessa risker och förebygga framtida stalkning och våld.²⁹ Riskbedömningar ger således bl.a. polisen ett mycket bättre stöd för att bedöma om offret behöver personskyddsåtgärder som t.ex. ett besöksförbud.

²⁷ Kanka & Strand s 7 f. Se även Syrén s 74 f och Granhag & Christianson s 147.

²⁸ Granhag & Christiansson s 467 f.

²⁹ Kanka & Strand s 9 f.

För stalkning finns idag strukturerade checklistor att tillgå och den mest kända är SAM (Stalking Assessment and Management). SAM innehåller tre olika avsnitt. För det första vilken typ av stalkning som är för handen och vilka beteenden som ingår. För det andra görs en bedömning av riskfaktorer hos gärningsmannen. Till sist finns även sårbarhetsfaktorer hos offret, om hur offret uppfattar förföljelsen och vilken tillvaro och bakgrund som offret har. Varje avsnitt innehåller tio riskfaktorer.³⁰ Kanka och Strand menar att det även är viktigt att kunna göra en strukturerad riskbedömning för stalkning för att bedömaren ska studera samma riskfaktorer oavsett vem det är som är ansvarig för bedömningen. Den checklista som finns, med olika riskfaktorer, leder till att bedömaren inte missar någon viktig faktor i sin bedömning.³¹

En annan riskbedömningsmetod som många polismyndigheter använder sig av, när det gäller partnerrelaterat våld och som till viss del används vid stalkning i nära relationer, är SARA:SV-metoden (Spousal Assault Risk Assessment guide) som har karaktären av en checklista för att bedöma risken för våld och för att kunna ta beslut om skyddsåtgärder. Här bedöms, som i SAM, inte bara riskfaktorer hos gärningsmannen utan även sårbarhetsfaktorer hos offret.³²

2.5.1 Fungerar riskbedömningar vid stalkning?

I ett utvecklingsprojekt mellan Rättspsykiatriska regionkliniken och svensk polis, i syfte att få möjlighet att studera polisiär praxis samt ifall SAM kan vara ett tillämpligt underlag att använda sig av vid denna typ av undersökningar, har bedömningar avseende den fullständiga versionen av SAM utförts. I de 153 fall som undersöktes i enlighet med SAM:s checklista förelåg, helt eller delvis, i snitt 17 faktorer av 30 på checklistan. Spridningen var dock stor från 3 till 28 faktorer förekom.³³ Av alla fall bedömdes risken i 90 procent av fallen som medelhög eller hög för att stalkning skulle fortgå.³⁴

I utvecklingsprojektets slutsats anføres att SARA:SV generellt sett utgör ett naturligt och fullgott inslag som grund för bedömning av partnerrelaterat våld, som också innehöll inslag av stalkning. Det framförs att SAM torde vara ett bättre instrument om man vill göra

³⁰ Belfrage & Strand s 4 & Kanka & Strand s 9, SAM:SV innehåller dock bara 5 kriterier per avsnitt. För bl.a. SAM:s checklista se Belfrage & Strand s 21-32.

³¹ Kanka & Strand s 9 f.

³² Granhag & Christiansson s 473 f.

³³ Belfrage & Strand s 7.

³⁴ Belfrage & Strand s 13.

en fördjupad analys där risken för våld bedöms som ringa men risken för förföljelse är större. Desamma gäller när stalkningen inte har någon anknytning till före detta partners. Resultatet i undersökningen pekade på att ju fler riskfaktorer som har ansetts finnas hos gärningsmännen desto högre var risken för såväl fortsatt stalkning som våld. Härför ansågs riskfaktorerna som finns upptagna i SAM verkligen ha en koppling till risk för fortsatt stalkning.³⁵

I dagsläget är det dock, som stalkningsutredningen anför, inte fastställt vilken vetenskaplig precision som SAM och SARA har för att fastställa framtida kriminellt beteende.³⁶ Det finns emellertid, enligt bl.a. Brå, flera fördelar med att använda sig av sådana manualer som SARA och SAM. Detta då ett standardiserat hot- och riskbedömningsinstrument är relativt enkla hjälpmedel för att säkerställa och dokumentera vilka uppgifter som använts och vilka slutsatser som dragits av myndigheter och vad detta har resulterat i. Instrumenten kan även exempelvis leda till högre enighet mellan myndigheterna, i att en mer allsidig analys av sakförhållandet i ärendet genomförs samt att hot- och riskbedömning kan användas för att fatta beslut i ärendet.³⁷

2.6 Stalkningsexempel

Stalkningsbegreppet kan användas som ett samlingsnamn för väldigt skiftande handlingar, som allt från ovälkomna telefonsamtal, gåvor eller e-mail, till t.ex. skadegörelse eller våldsanvändning, samtidigt som motiven för stalkning kan vara väldigt många. Det finns alltså inga typiska stalkningsfall, utan beteendet varierar väldigt mycket. Ett antal exempel på stalkning ska dock presenteras här för att få en ytterligare inblick i stalkningens natur.³⁸

Ett stalkningsexempel skulle kunna vara att en kvinna gör slut med en man och finner efter detta att hennes bil har blivit repad och att hennes däck på cykeln är förstörda. Skadegörelsen följs upp av flera anonyma telefonsamtal och meddelanden där någon citerar bestämmelsen för mord, BrB 3 kap. 1 §. Efter att mannen får ett besöksförbud utfärdat mot sig börjar han fysiskt förfölja kvinnan och försöker till slut att döda henne.

³⁵ Belfrage & Strand s 16.

³⁶ Se SOU 2008:81 s 96.

³⁷ Brå 2007:2 s 11.

³⁸ Exempelen är inspirerade av stalkningsexemplen i Miller s 11-13 och i Hedén & Kristiansson s 3964.

Ett annat exempel kan vara att en yngre kvinna börjar förföljas av en helt okänd man. Mannen skickar pornografiska bilder och filmer till henne tillsammans med meddelanden som att ”detta är vi”. Han ringer även flera telefonsamtal där han både hotar kvinnan och spelar upp musik från pornografiska filmer.

Ett tredje exempel är när en man blir fixerad av en kvinna som inte vill gifta sig med honom och efter flera år börjar han hävda att han är henne på Internet. Han använder sig av bilder på henne på olika sexsajter och börjar ta kontakt med män i hennes namn. Han ger sedan männen kvinnans adress och telefonnummer och annan personlig information.

Vidare kan som exempel nämnas att en kvinna träffar en man på sitt nya jobb. Kvinnan tror direkt att det är den person som hon har väntat på i hela sitt liv. Hon börjar bygga upp sitt liv på att få en relation med den här mannen. Kvinnan följer efter honom på stan och kan stå i flera timmar utanför hans hem för att försöka få kontakt med honom. Kvinnan får senare ett besöksförbud utfärdat mot sig. Besöksförbudet leder dock inte till att stalkningen slutar utan istället eskalerar den och kvinnan bryter sig vid flertalet tillfällen in i mannens bostad och skickar även olika meddelanden med innebörden av att han är bevakad.

Ett sista stalkningsexempel skulle kunna vara att en man kommer i kontakt med en kvinna genom sitt arbete. Mannen får av en kollega veta att kvinnan är intresserad av honom och de träffas ett tag tills kvinnan bryter kontakten. Mannen börjar då ringa upp henne på arbetsplatsen och i hemmet. Kvinnan försöker på olika sätt förklara för mannen att hon inte är intresserad av honom. Detta hjälper dock inte utan mannen börjar istället ringa åtskilliga gånger varje dag. Han uppehåller sig även utanför hennes bostad, lämnar brev i hennes brevlåda samt skriver hennes namn med stora bokstäver på väggen utanför hennes jobb. Vidare följer mannen efter kvinnan på vägen mellan bostaden och arbetsplatsen. Efter ett tag konfronteras han av deras gemensamma arbetsgivare, vilket inte leder till att stalkningen slutar utan den eskalerar istället. Han blir till slut häktad och förstår då att kvinnan inte vill ha kontakt med honom, vilket leder till att han slutar stalka henne.

3 Anti-stalkningslagar i andra länder

I Sverige finns ingen lag som hanterar stalkning. Stalkningsproblemet är dock känt runt om i världen, i flera länder finns redan anti-stalkningslagar och det pågår även ett arbete i många andra länder för att kriminalisera stalkning. I det här avsnittet ska jag övergripande redogöra för ett antal länders lagar som berör stalkning, antingen direkt eller indirekt, och försöka ge en bild av hur lagstiftningsområdet i olika delar av världen ser ut. Det som är av intresse är hur lagstiftningen är formulerad, jag kommer därför inte att gå in på olika förarbeten, rättsfall eller dylikt. Jag kommer inte heller att gå in i detalj på alla rekvisit i de olika ländernas lagar.

3.1 USA

Efter att en ung skådespelerska år 1990 skjutits till döds av en man som var helt fixerad vid henne antog Kalifornien den första lagstiftningen i USA mot stalkning. Sedan år 1995 har alla delstater i USA anti-stalkningslagar.³⁹

I de äldre anti-stalkningslagarna i USA, som lagstiftningen från Kalifornien och de lagar som instiftades med denna som modell, är det gärningsmannens inställning till brottet som är det väsentliga. Gärningsmannen ska ha ett illvilligt uppsåt. Den Kaliforniska lagstiftningen ställer krav på att gärningsmannen ska utgöra ett realistiskt hot som är ägnat att framkalla fruktan hos offret eller offrets familj. Denne ska även ha uppsåt till både beteendet och effekten. Kaliforniens definition av en stalkare följer av California Penal Code 646 (9),

a) Any person who willfully, maliciously, and repeatedly follows or willfully and maliciously harasses another person and who makes a credible threat with the intent to place that person in reasonable fear for his or her safety, or the safety of his or her immediate family is guilty of the crime of stalking, punishable by imprisonment in a county jail for not more than one year, or by a fine of not more than one thousand dollars (\$1,000), or by both that fine and imprisonment, or by imprisonment in the state prison.

Det svåra med dessa äldre lagar är att en person som inte vill skada eller skrämma offret, utan istället vill få en relation med offret, inte omfattas av bestämmelsen. Vissa delstater i USA har därför formulerat sina lagstiftningar mot stalkning lite annorlunda. Fokus ligger

³⁹ Brå 2006:3 s 48. Jag går här endast igenom särdrag i de äldre och de nyare anti-stalkningslagarna i USA. För alla delstaters lagstiftningar se http://www.ncvc.org/src/main.aspx?dbID=DB_State-byState_Statutes117.

här istället på hur förföljelsen kan upplevas hos offret. I vissa delstater räcker det därför att förföljelsen skrämmt eller skadat offret för att någon ska kunna dömas för stalkning. I andra delstater krävs istället att det varit fråga om en förföljelse som skulle kunna ha skrämmt eller skadat en förnuftig människa, här krävs alltså att offrets reaktion varit befogad.⁴⁰

Delstaterna har således formulerat sina lagstiftningar mot stalkning på lite olika sätt. I USA har man dock, för att få en gemensam definition på begreppet stalkning, formulerat tre kriterier som ska vara uppfyllda för att händelsen ska benämnas som stalkning. Det ska för det första finnas ett mönster av uppsåtliga trakasserier. För det andra ska det finnas ett antingen underförstått eller klart uttalat hot. Till sist ska offret faktiskt uppleva rädsla och denna rädsla ska vara befogad.⁴¹ De flesta delstater har vidare definierat stalkning som ”medvetna, illvilliga, upprepade förföljelser och trakasserier av en annan person.” Vissa delstater har gjort tillägg till detta och aktiviteter som exempelvis elektronisk övervakning av det tilltänkta offret, fysisk bevakning av offret, oönskad kommunikation mellan offer och gärningsmannen, telefontrakasserier eller förstörelse av offrets egendom eller tillhörigheter kan omfattas av bestämmelserna. De flesta delstater stadgar vidare att stalkaren måste ha upprepat handlingarna vid minst två tillfällen för att det ska benämnas som stalkning.⁴²

I flera av USA:s delstater är stalkning ett så grovt brott att det redan vid första åtalet kan generera i fängelse i över ett år, i andra delstater kan försvårande omständigheter eller ett andra åtal leda till mer än ett års fängelse.⁴³ Vidare kan stalkningsbrott innehålla betenden som betraktas som legitima. I flera amerikanska delstater finns därför undantag för bl.a. lagliga demonstrationer, yrkesutövande journalister och privatdetektiver.⁴⁴

3.2 Australien

I Australien har lagstiftningen kring stalkning vuxit fram för att motverka familjevåld. Alla delstater i Australien har infört regler mot stalkning, någon enhetlig definition har dock inte införts. I delstaten South Australia stadgas stalkningsbrottet i Criminal law con-

⁴⁰ Brå 2006:3 s 50, för exempel se Arizona A.R.S. § 13-2923 eller Iowa Code § 708.11.

⁴¹ Bet 2004/05:JuU20 s 6.

⁴² Syrén s 25 f.

⁴³ Se SOU 2008:81 s 79. Lagarna är uppbyggda på väldigt olika sätt, vissa delstater ger fängelse i ett år, t.ex. West Virginia, medan andra sju års fängelse t.ex. Illinois.

⁴⁴ Brå 2006:3 s 51.

solidation act 1935, sect 19AA.⁴⁵ Lagstiftningen kräver, liksom många andra lagar, att stalkningen ska ha skett minst två gånger. Stalkningen kan enligt lagtexten bestå av ett antal olika handlingar som att följa efter den andra personen, uppehålla sig utanför offrets bostad eller annan plats där denne brukar befinna sig, tränga sig in på den andre personens egendom, ge eller skicka stötande eller obehagligt material till den andre parten, ha den andra personen under övervakning eller agera på något annat sätt som rimligen skulle kunna vara förväntat för att väcka den andra personens oro eller rädsla. Det krävs vidare att personen syftar till att orsaka allvarlig psykisk eller fysisk smärta för personen eller en tredje person eller att han har som avsikt att orsaka allvarlig oro eller rädsla. Om beteendet är ett brott mot ett föreläggande eller en föreskrift beslutad av en domstol, eller om gärningsmannen, under något tillfälle som åtalet avser, hade tillgång till ett vapen är straffet för den som stalkar fängelse i högst fem år. I alla andra fall är straffet för stalkning fängelse i högst 3 år.

3.3 Anti-stalkningslagstiftning inom EU

År 2007 har det, inom ramen för EU-kommissionens Daphne-program, utkommit en studie över hur anti-stalkningslagar inom den Europeiska unionen ser ut.⁴⁶ Fram tills att studien utfördes var det åtta länder inom EU som antagit specifika förbud mot stalkning i sin lagstiftning.⁴⁷ I många av dessa länder finns även lagar som gör att stalkning kan vara straffbart även enligt andra regler. Av rapporten framkommer vidare att av de länder som inte har en anti-stalkningslag är det omkring hälften som anser det vara nödvändigt att införa en ny lag. Den andra hälften anser att det inte behövs, antingen för att stalkning inte ses som något stort problem eller för att deras nuvarande lag täcker stalkningsbeteendet.⁴⁸ Det finns vidare en del skillnader mellan hur länderna, som har anti-stalkningslagar, reglerar stalkning och en del av dessa skillnader kan beskrivas med hjälp av den här tabellen.⁴⁹

⁴⁵ Se Bet 2004/05:JuU20 s 7.

⁴⁶ Av rapporten framkommer även att 26 av 27 länder inom EU har regler om besöksförbud. De flesta länder har dock bara besöksförbud vid relationsvåld och förbudet är inte tillgängligt vid stalkning som utförs av en okänd person. Hur besöksförbuden ser ut internationellt ska dock inte behandlas närmare i den här uppsatsen.

⁴⁷ Belgien, Danmark, Irland, Malta, Nederländerna, Storbritannien, Tyskland och Österrike har anti-stalkningslagstiftningar, under år 2009 har även Italien antagit en anti-stalkningslag. Jag ska i detta avsnitt nämna en del av dessa lagstiftningar.

⁴⁸ Daphne Project 05-1/125/W s 12ff.

⁴⁹ Översatt av stalkningsutredningen i SOU 2008:41 s 80.

Land	Upplevd oro hos offer	Upplevd rädsla hos offer	Reell förväntan avseende våld	Uppsåt hos gärningsman
Belgien	-	-	-	Ja
Danmark	Ja	-	-	Ja
Irland	Ja	Ja	-	Ja
Malta	Ja	Ja	Ja	-
Nederländerna	-	-	-	Ja
Storbritannien				
- England	Ja*	Ja*	Ja**	-
- Wales	Ja*	Ja*	Ja**	-
- Skottland	Ja	Ja	-	-
- Nordirland	Ja*	Ja	Ja**	-
Tyskland	-	-	Ja	Ja
Österrike	-	-	-	-

* För ringa brott

** För brott av normalgraden

3.3.1 Danmark

Den allra första lagen i världen som avser stalkning antogs i Danmark år 1930 och har benämningen ”Forfølgelse”. I lagen stadgas att alla personer som kränker en annan persons frid genom att tränga sig på denne, förfölja denne med brev eller på annat liknande sätt besvära denne, trots varning från polisen, döms till böter eller fängelse i högst två år. Att kränka en annan persons frid kan inkludera hot, vanäring eller att tränga sig på personen. Det kan även innebära kontinuerlig oönskad uppmärksamhet, t.ex. genom att någon sänder oönskade gåvor till den utsatte. Ett nödvändigt rekvisit för att någon ska bli dömd för ”Forfølgelse” är att en varning utfärdats. En varning är jämförbart med ett besöksförbud och gäller i fem år. För att någon ska få en varning utfärdad mot sig krävs det att ofredande skett och pågått under en tid, en incident räcker normalt inte. I lagen krävs både uppsåt hos gärningsmannen och oro hos den utsatte.⁵⁰

3.3.2 England och Wales⁵¹

I England och Wales infördes The Protection from Harassment Act⁵² år 1997 för att skydda personer som blir utsatta för stalkning. Med harass avses att plåga, besvära, trakassera eller ofreda. I sektion 1 (1) definieras brottet som ”ett beteende som innebär ofredande av en annan person och som den trakasserande inser eller borde inse besvärrar/trakasserar/ofredar denne”.⁵³

⁵⁰Daphne Project 05-1/125/W, s 46 ff.

⁵¹ De otillåtna handlingarna i Belgien, Irland, Malta, Nederländerna och Storbritannien beskrivs på ett tämligen generellt sätt. Jag ska därför främst gå igenom lagstiftningen för Storbritannien och eftersom lagstiftningen är i stort sett likadan i hela Storbritannien har jag bara tänkt gå igenom lagstiftningen för England och Wales.

⁵² Lagstiftningen i sin helhet finns på http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1997/ukpga_19970040_en_1.

⁵³ Justitiekontorets översättning i Bet 2004/05:JuU20 s 8.

I England och Wales finns det både brott som bedöms enligt normalgraden i sektion 2 och grövre stalkningsbrott som regleras i sektion 4. I sektion 2 stadgas att den som trakasserar en annan person på ett sätt som beskrivs i sektion 1 kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader eller båda två. I sektion 4 (1) anges att ”A person whose course of conduct causes another to fear, on at least two occasions, that violence will be used against him is guilty of an offence if he knows or ought to know that his course of conduct will cause the other so to fear on each of those occasions”. För det grövre brottet krävs således att beteendet framkallar fruktan eller rädsla för våldshandlingar hos den andra personen. Den som bryter mot sektion 4 kan dömas till fängelse i högst 5 år, böter, eller båda.

Det krävs vidare, för att någon ska dömas för brott enligt lagen, att stalkaren trakasserar offret vid minst två tillfällen och att denne personen rimligen borde ha känt sig trakasserad. Lagen kräver även, enligt sektion 1 (2) och sektion 4 (2), att gärningsmannen insåg eller borde ha insett att dennes beteende skrämde eller ofredade offret. Bedömningen grundar sig här på vad en förnuftig människa, med samma information som gärningsmannen, borde ha insett i samma situation. Lagen kräver således inte uppsåt från gärningsmannen. Vissa personer undantas dock från lagen, bl.a. personer som kan visa att deras beteende syftade till att förebygga eller upptäcka brott eller att handlandet var rimligt utifrån omständigheterna i det speciella fallet.⁵⁴

3.3.3 Tyskland

I Tyskland finns från och med år 2007 en lagstiftning som berör stalkning. I lagen finns preciserade beskrivningar för vad som är otillåtet beteende. Det som är straffbelagt är om någon obefogat trakasserar en annan person genom att; söka fysisk kontakt med offret, kontakta offret genom telekommunikation eller genom tredje person, använda personuppgifter för att beställa varor och tjänster i offrets namn eller för att förmå tredje personer att kontakta offret, hota offrets eller andra personer i dennes närhets liv, integritet, hälsa eller frihet samt agera på ett sätt som påverkar den utsattes frihet.⁵⁵ Den som utför någon av dessa handlingar kan dömas till böter eller fängelse i högst 3 år. När stalkningen innebär allvarliga fysiska skador eller risk för död kan straffet istället bli fängelse i upp till tio år

⁵⁴ Det finns vidare även i lagstiftningen möjligheter att stämma den som trakasserar eller förföljer i ett civilmål, vilket jag dock inte ska gå in på i den här uppsatsen.

⁵⁵ Även Österrikes anti-stalkningslagstiftning, vilken jag inte kommer att redogöra för i uppsatsen, har liknande preciserade beskrivningar av vad som är otillåtet beteende. Skillnaden är att Tyskland, i sin anti-stalkningslagstiftning, straffbelägger fler beteenden än Österrike.

och straffet är minst tre år när stalkaren orsakar att någon i offrets närhet dör. Det krävs vidare inte något speciellt antal handlingar utan det som krävs är att det är upprepade handlingar under en utdragen tid.⁵⁶

3.4 Sammanfattning av utländska anti-stalkningslagar

Hur brottet stalkning har definierats och utformats i olika lagstiftningar i olika länder beror ofta på i vilket syfte lagtexten tillkom och vilka avgränsningsval som länderna valt. Ett avgränsningsval görs på beteendet. Gemensamt för nästan alla lagarna är att beteendet ska vara upprepat, vilket oftast definieras med att beteendet ska ha skett minst två gånger, dock framgår av Daphne-programmets studie att i lagstiftningen i Belgien och Malta är en incident tillräcklig för straffbarhet. Det har även gjorts olika avgränsningsval när det gäller krav på gärningsmannens uppsåt och offrets reaktion. Generellt kan sägas att om det är lägre krav på uppsåt från gärningsmannen krävs ett högre krav på offrets reaktion. De straffbelagda handlingarna skiljer sig även de i viss mån åt, som att vissa ger preciserade beskrivningar av vad som är otillåtet beteende (t.ex. Tyskland och Österrike) medan andra bara beskriver de straffbelagda gärningarna på ett tämligen generellt sätt (som t.ex. Malta och Storbritannien). Vidare kan nämnas att inget av länderna i Europa använder ordet stalkning i sina lagtexter. Stalkning används dock i den amerikanska lagstiftningen. Vad gäller påföljder för den som bryter mot stalkningslagarna varierar de maximala påföljderna från fängelse i sex månader på Malta till fängelse i upp till tio år i Tyskland. Enligt stalkningsutredningen är det till sist främst tre omständigheter som samtliga lagar mot stalkning innehåller. För det första finns ett mönster av oönskat inkräktande i en annan persons privatliv, för det andra finns ett uttalat eller underförstått hot och till sist att personen upplever rädsla som ett resultat av inkräktandet.⁵⁷

⁵⁶ Daphne Project 05-1/125/W s 49-51.

⁵⁷ Se SOU 2008:81 s 78 f. Se även BRÅ 2006:3 s 48.

4 Omfattningen av stalkning

Hur omfattande är stalkning, enligt olika undersökningar, i Sverige och utomlands? I det här avsnittet ska jag redogöra för Brå:s rapport om stalkning i Sverige, några utländska studier samt några andra intressanta svenska studier som rör stalkning.

4.1 Utländska studier

Jag ska börja med att redogöra för några större utländska studier som gjorts, med representativt urval, för att sedan även nämna några mindre utländska studier och dess resultat. En av de första större studierna som belyser både stalkningens omfattning och karaktär utfördes i USA år 1995-1996. Personerna i studien tillfrågades om de, mer än en gång, hade utsatts för några uppräknade beteenden av en och samma person, t.ex. om någon förföljt, spionerat, skickat icke önskvärda brev eller ringt oönskade samtal till den tillfrågade. Om personen svarade ja på några av dessa frågor fick de frågan om de blivit rädda för att utsättas för fysiskt våld. Bara de som angav att de blivit rädda eller mycket rädda för att utsättas för fysiskt våld definierades som stalkningsoffer.⁵⁸ I studien framkom ungefär fem procent av de tillfrågade hade blivit utsatta för stalkning.⁵⁹ I studien framkom även att cirka hälften av de utsatta anmält förföljelsen. Drygt 20 procent av de anmälda fallen ledde till åtal och ungefär hälften fälldes för brott.⁶⁰ Enligt studien pågick stalkning i ungefär två år (1,8 år).⁶¹ Om kravet på rädsla ställdes lägre, så att även de som i någon mån var rädda inrymdes, ökade andelen utsatta till åtta procent.⁶² År 2009 gjordes även en förnyad studie över hur vanligt stalkning är i USA. Resultatet i rapporten visar att ca 14 av 1000 personer över 18 år har utsatts för stalkning under det senaste året. Ungefär hälften av offren hade upplevt en oönskad kontakt per vecka och elva procent av de utsatta sa att de blivit stalkade i fem år eller mer. Det vanligaste sättet att, i undersökningen, bli utsatt för stalkning var genom telefonsamtal eller olika meddelanden.⁶³

En annan större studie, med riksrepresentativt urval, utfördes på boende i England och Wales år 1998. Här tillfrågades personerna om de hade varit utsatta för upprepad, vilket innebar minst två tillfällen, och oönskad uppmärksamhet. I studien hade 11.8 procent av

⁵⁸ Tjaden, P. och Thoennes, N s 17.

⁵⁹ Tjaden, P. och Thoennes, N s 3.

⁶⁰ Tjaden, P. och Thoennes, N s 9 f. Att bara tio procent som lagfördes är intressant i samband med en diskussion om hur effektiv den amerikanska lagstiftningen mot stalkning är. Generellt sett verkar den amerikanska lagstiftningen inte vara speciellt effektiv. Dock har olika delstater olika stalkningslagar och vissa kan fungera bättre och andra sämre. Det är därför svårt att dra några långt dragna slutsatser om resultatet.

⁶¹ Tjaden, P. och Thoennes, N s 12.

⁶² Tjaden, P. och Thoennes, N s 4.

⁶³ Baum, Catalano, Rand & Rose s 1.

de tillfrågade någon gång utsatts för stalkning.⁶⁴ Det var vidare 2,9 procent som blivit utsatta under senaste året och om det krävdes att de utsatta hade blivit upprörda eller oroade sjönk andelen som utsatts till 2,6 procent.⁶⁵

Även mindre studier i andra länder har utförts och resultaten därifrån ligger i stort sett på samma nivå som i ovan nämnda studier. Som exempel kan nämnas att det i en studie, från den tyska staden Mannheim, framkommer att ungefär tolv procent under sin livstid blivit stalkade och i en studie från Österrike uppges elva procent ha blivit stalkade någon gång i livet.⁶⁶

4.2 Svenska studier

4.2.1 Brå 2006:3

Brå har i en rapport från år 2006 gjort en kartläggning av stalkning. Den har bl.a. innefattat en omfattningsstudie där drygt 4000 slumpmässigt utvalda personer besvarat frågor per telefon om deras eventuella erfarenheter av upprepade trakasserier. Den definition av upprepade trakasserier som Brå använde sig av i studien var ”att någon flera gånger blir förföljd eller övervakad av en och samma person, eller flera gånger får oönskade besök, telefonsamtal, brev, e-post, sms, presenter och liknande av en och samma person.”⁶⁷

Av studien framgår att det var nio procent av de tillfrågade som någon gång hade blivit utsatta för upprepade trakasserier av en och samma person. Om det skulle krävas att personerna som drabbades av trakasserier skulle finna det skrämmande, som i den ovan nämnda amerikanska studien, sjunker antalet drabbade till 5,9 procent. Det var vidare 2,9 procent som uppgav att de hade blivit utsatta för trakasserier under året som undersökningen pågick och det var två procent av dem som intervjuades som hade upplevt upprepade trakasserier under det senaste året som de funnit vara ganska eller mycket skrämmande.⁶⁸

Trakasserier som svarspersonerna utsatts för var av väldigt varierande natur, det kunde vara allt från hänsynslös rökning till kidnappning och våldtäkt. Andra exempel som tas

⁶⁴ Budd, T. och Mattinson, J. s 5.

⁶⁵ Budd, T. och Mattinson, J. s 11, 14.

⁶⁶ Se Dressing, Kuehner & Gass s 168 och Stieger, Burger & Schild s 235 & 240.

⁶⁷ Brå 2006:3 s 20. Brå genomförde även bl.a. en webbenkätundersökning bland olika yrkesgrupper, denna ska jag dock inte beröra i den här uppsatsen.

⁶⁸ Brå 2006:3 s 29.

upp är att de utsatta har nämnt att gärningsmannen; följt efter i bilen, låst in offret, använt sig av psykisk terror, misshandlat offret, flåsat i telefon, lämnat snuskiga förlag, hotat med vapen, spanat in genom fönster, tagit sig in på tomten eller provocerat fram möten. Något som är allmänt förekommande för förföljelsen är att den i över 90 procent av fallen innehåller trakasserier genom telefonsamtal, e-postmeddelanden eller brev. Att utsättas för olika sorters fysisk förföljelse eller närvaro är inte lika vanligt men ändå är det 68 procent som har upplevt detta. Som exempel på fysisk närvaro kan nämnas besök på arbetsplats, skadegörelse på offrets egendom, förföljelse utomhus eller markering av sin närvaro genom att lämna kvar saker för att offret ska hitta dem. Brå:s studie visar även på att det är betydligt vanligare med våld i en nära relation, där drygt hälften, av personerna som blivit trakasserade, blivit utsatta för våld och ca två tredjedelar någon gång blivit hotade. Våldet är betydligt ovanligare när gärningsmannen är okänd, då är det bara cirka åtta procent som har blivit drabbade.⁶⁹

Undersökningen visade även att mediantalet händelser var 20-30 stycken som pågått under en mediantid av fem och en halv till sex månader. Det var bara en femtedel, av personerna som blivit trakasserade, som rapporterade att trakasserier var färre än fem.⁷⁰

Av undersökningen framgick vidare att det var vanligast att offret på något sätt var bekant med gärningsmannen, cirka en fjärdedel var stalkade av en dåvarande eller tidigare partner och i nära en fjärdedel av fallen fanns det någon annan privat relation mellan gärningsman och offer. Andra vanliga stalkare var arbetskamrater, studiekamrater eller någon de fått kontakt med genom yrket. Totalt sett var cirka två tredjedelar bekanta med gärningsmannen. Det var vidare runt en tredjedel som uppgav att de blivit trakasserade av någon främmande människa.⁷¹

Av dem som upplevt upprepade trakasserier var det ungefär en tredjedel som hade polisanmält trakasserier. Av dessa var det fyra femtedelar av polisanmälningarna som inte ledde till någon form av påföljd, oftast p.g.a. att anmälningen inte resulterade i något åtal.

⁶⁹ Brå 2006:3 s 31 ff.

⁷⁰ Brå 2006:3 s 30.

⁷¹ Brå 2006:3 s 30f.

De vanligaste brottsrubriceringarna för de fall som ledde till åtal var olaga hot eller miss-handel och de vanligaste påföljderna var skyddstillsyn och fängelse.⁷²

För cirka 53 procent, av dem som i studien upplevt stalkning, hade tillvaron för den stal-kade påverkats i ganska stor eller mycket stor utsträckning p.g.a. förföljelsen.⁷³ De åtgär-der som svarspersonerna främst vidtagit för att trakasserierna skulle upphöra var att de skaffat hemligt telefonnummer eller förändrat rutinerna i vardagen men det hade även gått så långt som att man hade flyttat till en annan del av landet.⁷⁴

Brå framför även åsikter från tre representanter för rättsväsendet, vilka har erfarenhet inom området, för att på så sätt få en större inblick i rättstillämpningen vad gäller stalk-ning. Enligt dessa saknar rättsväsendet ofta verktyg för att se till helheten av förföljelsen. Vidare ansåg praktikerna att stalkningsärenden är förknippade med bevissvårigheter. Det uppstår ofta en ord-mot-ord-situaiton i dessa fall. Det faktum att de aktuella brotten, som kan uppkomma vid stalkning, har låga straffvärden kan även leda till att dessa ärenden får en låg prioritet vad gäller utredningsresurser. Det kan betyda att polisen inte säkrar bevis-ningen direkt och genast tar reda på vem som har e-postadressen som breven skickades ifrån eller vem som har ett visst mobiltelefonnummer. De som av praktikerna efterfråga-des var ”en lagändring som gör det möjligt att straffa upprepade beteenden som vart och ett för sig inte är straffbart om de ingår i en förföljelse av en annan person”. Som exempel på detta nämndes att man skulle kunna utvidga gränsen för ofredande eller att ett brott som liknar fridskränkningensbrotten införs.⁷⁵

4.2.2 Utvecklingsprojektet mellan rättspsykiatriska regionkliniken och svensk polis

I det tidigare nämnda utvecklingsprojektet mellan Rättspsykiatriska regionkliniken och svensk polis framkom, vid undersökningen av personer som blivit stalkade, att förföljelsen kunde sträcka sig från några dagar till 20 år. Drygt 50 procent hade pågått i upp till sex månader, 25 procent hade pågått i mer än 1,5 år och tio procent hade pågått i mer än 3,5 år. Detta anses, enligt projektet, stämma väl överens med de siffror som brukar framkomma beträffande hur långa tider offer generellt sett förföljs, det vill säga cirka två år. Hela 76 procent av förövarna var före detta partners till den utsatte, i mindre än tio procent av

⁷² Brå 2006:3 s 35 f.

⁷³ Brå 2006:3 s 70.

⁷⁴ Brå 2006:3 s 38-39.

⁷⁵ Brå 2006:3 s 59 f.

fallen var personen en främling. Det vanligaste misstänkta huvudbrottet, vid tillämpning av SAM bedömningen, var ofredande (47 procent), följt av olaga hot (29 procent). Övriga förekommande misstänkta huvudbrott var misshandel (nio procent), överträdelse av besöksförbud (åtta procent), grov kvinnofridskränkning (två procent), hemfridsbrott (två procent), övergrepp i rättssak (två procent), egenmäktighet med barn (en procent) och olaga tvång (en procent). I totalt 22 procent av fallen fanns det även ett besöksförbud hos gärningsmannen vid det misstänkta brottstillfället.⁷⁶

4.2.3 Studier om besöksförbud

Ytterligare studier som är intressanta att ta upp i sammanhanget är några av Brå:s rapporter som rör besöksförbud.⁷⁷ Att undersöka besöksförbud är intressant eftersom det är relativt vanligt att de som ansöker om besöksförbud uppger att de har blivit förföljda. Antalet ansökningar om besöksförbud uppgick till 10 400 stycken år 2007. Antalet ansökningar har i stort sett fördubblats sedan år 2000. Av 2007 års ansökningar beviljades cirka 42 procent.⁷⁸

Det finns flera olika sorters besöksförbud. Dessa är dock, enligt olika Brå rapporter, svårtillämpbara och överträds ofta utan att det leder till någon straffrättslig påföljd. I en studie har Brå även bl.a. samlat in data på personer som överträder ett besöksförbud. Antalet överträdelser av besöksförbudet uppskattas i rapporten totalt sett vara en tredjedel av antalet beviljade ansökningar och drygt en tredjedel av dem som anmäls för överträdelser blir anmälda flera gånger.⁷⁹ Eftersom syftet med ett besöksförbud är att skapa trygghet för och förebygga brott mot de personer som ska skyddas är det inte bra att så många överträdelser sker. Den upplevda säkerheten hos skyddspersonen får sig då en rejäl törn.

När någon döms för överträdelse av besöksförbud är det sällan huvudbrottet, utan den som har gjort överträdelsen har ofta även begått andra brott mot personen.⁸⁰ I en studie från år 2005 har 26 personer som år 2004 gjort minst 20 överträdelser granskats speciellt. När någon person har gjort mer än tjugo överträdelser mot någon annan anser jag att detta rim-

⁷⁶ Belfrage & Strand s 7 f.

⁷⁷ Bl.a. Brå Rapport 2003:2, Delrapport 2005 och Brå 2007:2. Lagen om besöksförbud kommer jag att behandla ytterligare i avsnitt 6.

⁷⁸ Brå 2007:2 s 21-22 och SOU 2008:81 s 140.

⁷⁹ Delrapport 2005 s 36 & Brå 2007:2 s 49 f. Av Brå:s studie från år 2007 framgår även att ett stort antal överträdelser inte ens anmäls till polisen. Det kan således finnas ett visst mörkertal, och Brå:s enkätundersökning visar på att hälften av alla besöksförbud överträds, se Brå 2007:2 s 49.

⁸⁰ Brå Rapport 2003:2, s 19.

ligtvis borde kunna ses som att denne personen följer efter den utsatte. Det handlar i de här fallen främst om överträdelse genom oönskade kontaktförsök per telefon eller brev. Men det kan även vara fråga om fysiska överträdelse av väldigt varierande slag. Det kan t.ex. handla om att en person med besöksförbud avsiktligt sökt upp den som ska skyddas på platser utanför hemmet, där denne brukar vistas, eller mer subtila överträdelse som att den som har besöksförbud låter någon annan övervaka personen som ska skyddas.⁸¹

4.3 Sammanfattande diskussion om omfattningen av stalkning

Det finns vissa svårigheter med en sådan offerundersökning som Brå utfört i studien. I offerundersökningar är det viktigt att man får tag på ett representativt urval av den del av befolkningen som man vill uttala sig om. När intervjuer sker via brev eller telefon, som i den här studien, blir det särskilt svårt att få tag i personer med svag ställning i samhället, som hemlösa eller kriminellt belastade personer, då dessa ofta inte finns i de register som man gör urval från. Detta kan vara väldigt allvarligt då den här gruppen kan vara en av de grupper som är mest drabbade av brottslighet. Offerundersökningar bygger även på att människor besvarar frågor uppriktigt, är beredda att berätta att de har varit utsatta för brott, att de minns rätt och att de är kapabla att bedöma om det de utsatts för faktiskt utgjort ett brott. Ett problem kan därför vara att svarspersonen missförstår frågorna eller att frågorna ger utrymme för olika tolkningar, vilket kan leda till att svarspersonen ibland kan svara det som är socialt önskvärt.⁸² Det är till sist även svårt att generalisera dessa siffror för att siffrorna utgör väldigt stora skillnader. I reella tal var det inte fler än 82 personer av undersökningens drygt 4000 intervjuade som upplevt trakasserier som ganska eller mycket skrämmande, siffrorna bör således tas med viss försiktighet.

Det som talar för att siffrorna stämmer är bl.a. att de är mycket lika de resultat som redovisats från andra länder och även det faktum att Brå på bästa möjliga sätt försökt att säkerställa representativiteten i undersökningen.⁸³ Definitionen som Brå har använt sig av fångar även upp stalkningsbeteendet på ett bra sätt. Även det faktum att bara en femtedel av personerna som blivit trakasserade rapporterade att trakasserier var färre än fem tyder på att de flesta som ingick i undersökningen verkligen hade utsatts för stalkning. Samman-

⁸¹ Delrapport 2005 s 39f, se även Brå 2007:2 s 50 där det framgår att de vanligaste överträdelse sker genom trakasserier och hot via telefon eller sms.

⁸² Se Engdahl s 7 f.

⁸³ Se Brå 2006:3 s 64 f.

fattningsvis anser jag således att de resultat som framkommit av studien torde vara relativt tillförlitliga och jag kommer att utgå från dessa i fortsatta diskussioner.

Om de svenska siffrorna från Brå:s undersökning således skulle stämma kan fenomenet stalkning knappast betraktas som annat än ett stort och allvarligt problem, bl.a. eftersom det framkommer att det varje år är uppskattningsvis mellan 105 000 och 165 000 individer som utsätts för stalkning som är skrämmande för den utsatte och det faktum att stalkningen enligt studier i snitt pågår i cirka två år.⁸⁴ Dessutom menar Syrén att det skulle kunna tänkas att mörkertalet är stort och en försiktig uppskattning skulle antagligen, enligt Syrén, visa att minst 200 000 människor i Sverige drabbas av stalkning varje år.⁸⁵ Det framkommer vidare att nio procent, alltså ungefär 600 000 människor, någon gång i livet har blivit utsatta för stalkning och om vi antar att det är olika gärningsmän i de flesta fall av stalkning betyder det att det är cirka en miljon människor, i Sverige, som på något sätt har involverats i stalkning.⁸⁶ Dock är det bara cirka en tredjedel, av dem som i studien blivit utsatta för stalkning, som polisanmält trakasserier. Av dessa var det fyra femtedelar av polisanmälningarna som inte ledde till någon form av påföljd, oftast p.g.a. att anmälningen inte resulterade i något åtal. Frågan är då vad detta betyder. Leder så få fall till påföljder p.g.a. att stalkningsärenden är förknippade med bevissvårigheter, för att de aktuella brotten som kan uppkomma vid stalkning inte prioriteras, för att det saknas en möjlighet att se till helheten eller är det någon annan faktor som gör att så få fall leder till åtal? För att undersöka detta vidare ska jag i nästa avsnitt redogöra för hur väl dagens straffrättsliga regler täcker stalkningsbeteenden.

⁸⁴ Se Brå 2006:3 s 8 och Belfrage & Strand s 7.

⁸⁵ Syrén s 33.

⁸⁶ Se Belfrage & Strand s 4.

5 Stalkning som brott

Det finns ingen generell anti-stalkningsbestämmelse. Stalkningsbeteendet består ändå av olika handlingar, vilka till viss del omfattas av lagen. Frågan blir därför vilka brott som en ”typisk” stalkare i dagsläget skulle kunna göra sig skyldig till? Det finns således lagstiftning som kan användas för att skydda människor mot stalkning, lagstiftning som främst omfattas av allmänt åtal. De brott som skulle kunna bli aktuella vid stalkning är bl.a. misshandel, olaga tvång, de grova fridskränkningssbrotten, olaga hot, hemfridsbrott, olaga intrång, ofredande, brytande av post- eller telehemlighet, intrång i förvar, dataintrång, förtal, förolämpning, sexuellt ofredande, skadegörelse, mordbrand, våld och hot samt förgripelse mot tjänsteman, övergrepp i rättssak och överträdelse av besöksförbud.

Stalkningsbeteendet är således väldigt varierande och min utgångspunkt har varit att hitta bestämmelser som kan omfatta bl.a. förföljelser och trakasserier som varit ett led i förföljelsen av ett offer. I det här avsnittet ska jag därför gå igenom några av de brott som jag anser är vanligast att en stalkare kan göra sig skyldig till. Jag kommer i redogörelsen för brotten att avgränsa mig genom att främst redogöra för stalkningsbrott som inte har ett direkt inslag av fysiskt våld och som inte utförs mot någon i dennes myndighetsutövning. Jag ska även redogöra för några stalkningshandlingar som inte är straffbelagda och för de omständigheter som enligt 29 kap. är intressanta vid ett stalkningsbrott.

5.1 Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

4 kap. 4a § brottsbalken

Paragrafen tar sikte på upprepade brottsliga gärningar mot närstående personer. Bestämmelsen bygger på en s.k. normaliseringsprocess i vilken våldet och vidmakthållandet av våldet gradvis blir ett helt normalt inslag i vardagen i de relationer där det förekommer. Processen beskrivs i propositionen till de grova fridskränkningssbrotten som ”en följd av upprepat våld i förening med isolering samt växling mellan våld och värme.”⁸⁷ Den brottsliga handlingen, enligt 4 kap. 4a § BrB, utgörs av flera brottsliga gärningar. Det krävs att flera gärningar bedöms samtidigt och mellan dessa gärningar måste vidare visas ett samband. Kravet på flera gärningar innebär att en ny gärning i förening med en gärning som

⁸⁷ Prop 1997/98:55 s 75.

en domstol redan har dömts för inte, som huvudregel, kan leda till ansvar för det nya brottet.⁸⁸

Det ska vara fråga om brott mot 3, 4 eller 6 kap. BrB.⁸⁹ Det behöver inte vara samma typ av brott, utan gärningsmannen kan ha begått misshandel, olaga hot, ofredande, sexuellt ofredande, etc.⁹⁰ Bestämmelsen omfattar brott av normalgraden. Om någon gör sig skyldig till grövre brott, som grov misshandel eller olaga frihetsberövande, ska dessa brott dömas för sig.

Brottet ska vara ett led i en upprepad kränkning. Straffbestämmelsen är konstruerad så att de enskilda handlingarna straffbeläggs var för sig, men enligt bestämmelsen ses och bedöms i sitt sammanhang och med ett särskilt rekvisit som ger brottet dess fridsstörande karaktär. Med upprepad kränkning avses gärningar som tar sikte på den personliga integriteten och som sker vid upprepade tillfällen. Att det är en upprepad kränkning innebär att det måste vara fler än två gärningar.⁹¹ Gärningarnas karaktär är samtidigt avgörande för hur många kränkande gärningar som krävs för att kränkningen ska ses som upprepad. Ju allvarligare gärning desto färre gärningar krävs för att kränkningen ska ses som upprepad.⁹² I NJA 1991 s 83 framförs att det inte är nödvändigt att beträffande varje enskild gärning ange detaljerade uppgifter och precisera tid och plats för att beviskravet skulle vara uppfyllt, någon av gärningarna måste dock kunna specificeras. Om någon ska dömas för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning krävs vidare att var och en av de olika handlingarna utgör ett brott och andra straffbara handlingar kan inte ligga till grund för bedömningen om det varit fråga om ett led i en upprepad kränkning.

De brottsliga gärningarna ska även vara ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, vilket innebär att gärningarna ska vara av sådan art att de typiskt sett innebär att självkän-

⁸⁸ Se principen "ne bis in idem", jfr dock RH 2006:29 där hovrätten beaktade att gärningsmannen tidigare dömts för grov kvinnofridskränkning av samma målsäganden och att de nya gärningarna begåtts endast sex månader efter det att han villkorligt frigavs. Nya gärningar mot samma offer framstod alltså som en fortsättning på tidigare brottslighet, vilket medförde att hovrätten dömde för grov kvinnofridskränkning.

⁸⁹ Eftersom ärekränkingsbrotten i 5 kap. BrB kräver att målsäganden anger brottet och att åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt ansåg inte regeringen att det fanns någon praktisk nytta med att fridskränkingsbrotten skulle omfatta även 5 kap. Även överträdelse av besöksförbud lämnades utanför bestämmelsen då regeringen bl.a. ansåg att besöksförbud hade ett något annat skyddsintresse än t.ex. olaga hot, se prop. 1997/98:55 s 79f & 131.

⁹⁰ KBrB I s 4:17.

⁹¹ Dahlström m.fl. s 123. Se även RH 2006:29 där hovrätten förklarade att två gärningar vanligen inte torde vara tillräckligt för att tala om en upprepad kränkning.

⁹² Prop 1997/98:55 s 133.

lan hos den utsatta personen allvarligt skadas.⁹³ I NJA 2003 s 144 förklarade domstolen att när det gäller frågan om gärningarna var ägnade att allvarligt skada självkänslan hos den andre personen borde detta besvaras med beaktande av hela den utsattes situation. I fallet var den utsatte en kvinna som i stort sett var helt utlämnad åt mannen. Kvinnan var nyinflyttad till Sverige, saknade kunskaper i det svenska språket och var ensam hemma med små barn. Hon saknade dessutom socialt nätverk. Mannen hade inte försökt hjälpa henne utan han hade istället försökt styra och begränsa hennes kontakter med omvärlden. Kränkningarna som bestått i att han vid flera tillfällen under två års tid slagit, hotat och ofredat hustrun var således mot denna bakgrund ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla.

I RH 2004:48 skulle domstolen ta ställning till om en man hade gjort sig skyldig till grov kvinnofridskränkning när han under en tidsperiod av fyra månader gjort sig skyldig till dels olaga hot vid fyra tillfällen och dels ofredande genom att vid upprepade tillfällen ringa ett mycket stort antal telefonsamtal till henne, ibland uppemot 25 telefonsamtal per dygn. Hovrätten dömde för de enskilda brotten och beaktade bl.a. att det mellan parterna hade varit en i flera avseenden uppslitande skilsmässoprocess där det förekommit åtskilliga konfrontationer med häftiga ordväxlingar från båda sidor. Handlingarna ansågs inte varit så allvarliga och det konstaterades att den tilltalade inte vid något tillfälle hade utövat våld mot hustrun och att hans agerande torde ha tett sig skrämmande för henne främst mot bakgrund av hans psykiska ohälsa. Sett mot bakgrunden av förhållandet mellan makarna syntes gärningarna typiskt sett inte vara ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla.

Brottet ska vidare ha skett under en begränsad period. Det är preskriptionstiden för det aktuella brott som utgör den yttersta gränsen för den här perioden. Utöver detta ska även de enskilda handlingarnas preskriptionstid uppmärksammas vid bedömningen. I de fall det är långt mellan de enskilda kränkningarna kan detta innebära att rekvisitet ”gärningarna varit ett led i en upprepade kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla” inte uppfylls.⁹⁴

⁹³ Prop 1997/98:55 s 133 f.

⁹⁴ KBrB I s 4.19b.

Det krävs även att gärningarna riktar sig mot samma offer, men även handlingar mot personer i offrets närhet som innebär att samma offer drabbas kan omfattas.⁹⁵ Om gärningsmannen är en man och offret är en kvinna och de lever eller har levt i ett äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden ska brotten bedömas som grov kvinnofridskränkning enligt andra stycket.

För att dömas för grov fridskränkning enligt första stycket ska offret vara en närstående eller tidigare närstående person. Att offret är närstående eller tidigare närstående kan vara fallet för en person som gärningsmannen har eller har haft ett förhållande med. Det är här frågan om en relation där gärningsmannen är en kvinna och offret är en man eller där gärningsmannen och offret är av samma kön. Närstående kan även vara andra personer, offret kan t.ex. vara gärningsmannens bror eller syster, far eller mor, barn eller styvbarn. Föräldrar kan således dömas för grov fridskränkning vid brott mot sina barn vilket följer av bl.a. NJA 2004 s 437. Vid bedömningen av om offret är en närstående eller tidigare närstående är det normala kravet att gärningsmannen och den kränkta bor eller har bott tillsammans.⁹⁶ I NJA 2004 s 97 bedömdes dock ett par som närstående, vid fråga om grov fridskränkning, trots att båda hade tillgång till egen bostad. Enligt HD föreligger en sådan närstående relation, som lagen föreskriver, om relationen präglats av en praktisk och känslomässig bindning av inte obetydlig varaktighet som kan innebära att den ena parten befinner sig i en sådan särskilt utsatt situation som fridskränkningens brotten tar sikte på. Domstolen betonade framförallt att de umgåtts på ett sätt som var jämförligt med gifta eller sambor, att det funnits en känslomässig bindning samt att relationen varit varaktig.

Vad gäller den subjektiva sidan är grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning uppsåtliga brott. Uppsåtet anses uppfyllt när gärningsmannen har uppsåt till de faktiska omständigheterna som läggs till grund för bedömningen. Det krävs däremot inte uppsåt till att gärningarna inneburit en kränkning av offret och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada offrets självkänsla, utan denna bedömning görs av domstolen.⁹⁷

⁹⁵ Se bl.a. Stockholm tingsrätt mål nr B 5326-07 där gärningsmannen hade ofredat ett antal personer i målsägandes närhet. Tingsrätten anförde här att förföljelser och trakasserier av anhöriga i och för sig skulle kunna komma att bedömas som ett led i en pågående fridskränkning. Just i det aktuella fallet hade det dock inte framkommit att gärningsmannens agerande mot aktuella närstående till målsäganden inneburit att målsäganden hade drabbats.

⁹⁶ Prop 1997/98:55 s 132.

⁹⁷ Dahlström m.fl. s 126.

Straffet för grov fridskränkning samt grov kvinnofridskränkning är fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vidare kan nämnas att i de fall som någon döms för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning ska denne inte dessutom dömas för ringa fall eller normalgraden av de enskilda gärningar som denne har begått.

5.2 Olaga hot

4 kap. 5 § brottsbalken

Bestämmelsen syftar till att bereda skydd för vissa sorters angrepp mot den enskilda personens känsla av trygghet till person och egendom. Det är ett fridsbrott och utgångspunkten är att hotet är ägnat att allvarligt skrämma den hotade. Det har ingen betydelse för straffbarheten av gärningen om gärningsmannen inte tänkt sig fullfölja hotet, dock kan det ha betydelse för straffmätningen.⁹⁸

Av bestämmelsen framgår alltså att hotet ska bedömas från den hotades synvinkel. Det krävs inte att den hotade ska ha blivit rädd. Som exempel på när ansvar för olaga hot kan utdömas trots att den hotade inte har blivit rädd nämns i Dahlström m.fl. att personen inte blev rädd därför att han inte förstod att hotet var farligt, att han i princip aldrig blir rädd eller att han vet att han kan få hjälp av en utomstående.⁹⁹ Det räcker att hotet har varit ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom. Enligt förarbetena finns även möjlighet att beakta andra förutsebara uttryck av gärningsmannens farlighet än sådant som inte direkt sammanhänger med den åtgärd som ämnas med det framställda hotet.¹⁰⁰

Att den hotade inte blir rädd saknar dock inte betydelse. Som exempel nämner Dahlström m.fl. tre situationer där hotet blir straffritt om den hotade inte blir rädd. För det första nämns att det kan bli straffritt om den hotade direkt förstår att hotet uppenbarligen inte var allvarligt menat. Som exempel kan nämnas att i RH 2002:6 hade ord som ” jag ska döda dig” uttalats. Sådana uttryck var dock gängse mellan personerna och målsäganden kunde därför omöjligen ha uppfattat hoten som allvarligt menande. Uttalandena blev således straffria. För det andra kan nämnas att det är straffritt om den hotade är likgiltig till om gärningen kommer till utförande. Hotet är då inte ägnat att störa den hotades frid. Som exempel nämns att någon hotar med att förstöra värdelös egendom. Till sist kan nämnas

⁹⁸ Dahlström m.fl. s 127.

⁹⁹ Dahlström m.fl. s 128.

¹⁰⁰ NJA II 1962 s 128.

att det är straffritt om den hotade vet att han själv, utan olägenhet, kan avstyra hotets förverkligande. Den hotade måste själv klara situationen, om han klarar av situationen med hjälp av utomstående blir hotet inte straffritt.¹⁰¹

I lagtexten består vidare hotet i att någon lyfter vapen mot annan eller hotar med brottslig gärning. Det ska således vara hot om en brottslig gärning. Hot som inte är av den karaktären omfattas inte av det straffbara området. Sådana hot kan i vissa fall föranleda ansvar för ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB. Inom bestämmelsens straffbara områden ryms flertalet fall när tillhyggen som inte är livsfarliga lyfts mot annan. Som exempel kan nämnas att person som riktat startpistol mot annan har ansetts utgöra brottslig handling enligt SvJT 1975 rf s. 56. För olaga hot krävs även att hotet ska ha kommit till den hotades kännedom. Det krävs dock inte, enligt Jareborg, att hotet riktar sig direkt mot den som hotet avser utan hotet kan även rikta sig mot tredje man, kravet är bara att det kommit till den hotades kännedom.¹⁰²

Hotet ska vidare framkalla allvarlig fruktan. Med allvarlig fruktan åsyftas att hotet ska avse antingen våld å person, vilket inte framstår som helt lindrigt, eller hot om åstadkommande av annan skada å person eller egendom som skulle medföra lidande eller avsevärd förlust eller olägenhet för den som drabbas.¹⁰³ Härför inbegrips inte hot om ringa misshandel i paragrafen. Att någon skulle uttala att denne ska förstöra den andres liv och att den andre inte ska bli av med gärningsmannen, har, i Svea hovrätt mål nr B 3140-08, inte ansetts vara ett hot om att döda eller skada den andre eller någon i den andres närhet.

Straffskalan för olaga hot är böter eller fängelse i högst ett år. Om brottet är grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid införandet av detta brott framfördes att olaga hot innebär ett angrepp på den personliga integriteten och svåra fall av olaga hot kan ibland utvecklas till psykisk terror och medföra svårt lidande. För att bedömas som grovt krävs att hotet i väsentlig grad skiljer sig från hot i allmänhet. Det som är av betydelse är exempelvis hotets innebörd och hur akut hotet framstår, om det är upprepade allvarliga hot samt om hotet uttrycks mot någon som är i en skyddslös ställning. Nämnas kan även att den som gör sig skyldig till olaga hot och samtidigt överträder besöksförbudet,

¹⁰¹ Dahlström m.fl. s 127 f.

¹⁰² Jareborg Brotten I s 275 f.

¹⁰³ Prop 1962:10 s 107.

enligt lagen om besöksförbud, ska dömas för både olaga hot och brott mot besöksförbudslagen.¹⁰⁴

5.3 Hemfridsbrott

4 kap. 6 § brottsbalken

I 4 kap. 6 § 1 st. stadgas ansvar för hemfridsbrott. Hemfridsskyddet gäller när någon olovligt intränger eller kvarstannar där annan har sin bostad. Med bostad avses exempelvis lokal eller annan plats där någon varaktigt eller för längre tid bor, men även tillfällig bostad som ett hotellrum eller ett tält kan vara en persons bostad. Skyddet kräver inte att någon bor i lokalen när inträngandet sker, dock krävs att bostaden inte är övergiven.¹⁰⁵ Förutom den egentliga bostaden kan även gård och trädgård som hör till bostaden omfattas av straffskyddet. Att gården är inhägnad krävs inte, så länge som det framgår av förhållandena att området hör till bostaden. Härutöver kan uthus och andra ekonomibyggnader som finns på gården räknas in till bostaden, dock räknas inte byggnader som är mer avsides belägna. Sker inträngandet bara med uppsåt att föröva tillgrepp, straffas gärningen enligt allmänna regler endast som förmögenhetsbrott.¹⁰⁶

Att olovligt kvarstanna innebär t.ex. att man underlåter att avlägsna sig när man uppmanas därtill eller att stanna kvar utan att ha tillåtelse till det. Att olovligt intränga innebär att ta sig in på någon plats som omfattas av skyddet genom att övervinna något hinder av fysisk eller psykisk art.¹⁰⁷ Hemfridsskyddet är i princip oberoende av äganderättsförhållanden. Som exempel nämner Dahlström m.fl. att en fastighetsägare, som olovligt intränger i en uthyrd bostad, skulle kunna göra sig skyldig till hemfridsbrott.¹⁰⁸ När två personer, som är äkta makar, har gemensam bostad kan inte den ena begå hemfridsbrott genom att mot den andres vilja intränga eller kvarstanna i bostaden. Dock kan en person som med den ena makens samtycke men mot den andre makens vilja intränger eller kvarstannar i deras gemensamma bostad dömas för hemfridsbrott.¹⁰⁹

Den som gör sig skyldig till hemfridsbrott straffas med böter och om brottet är grovt stadgas fängelse i högst två år.

¹⁰⁴ Prop 1992/93:141 s 30 f.

¹⁰⁵ Dahlström m.fl. s 128.

¹⁰⁶ NJA II 1962 s 130.

¹⁰⁷ Se Jareborg Brotten I s 277 med hänvisningar.

¹⁰⁸ Dahlström m.fl. s 129.

¹⁰⁹ Se Jareborg Brotten I s. 277 f samt NJA 1944 s 67.

5.4 Ofredande

4 kap. 7 § brottsbalken

Straffbestämmelsen om ofredande är en samlingsparagraf för fridstörningar av mindre allvarlig art än exempelvis misshandel och olaga hot. Den som handgripligt antastar eller genom skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende¹¹⁰ ofredar någon annan döms för ofredande. Att någon handgripligen antastar annan kan vara fallet exempelvis när någon avsiktligt knuffar eller sätter krokben för annan, rycker eller sliter i personens kläder, tillfälligt håller fast personen, hindrar personen från att komma fram, försöker få personen att följa med genom att ta denne i armen samt när någon klappar eller smeker offret i ansiktet.¹¹¹ Exempelvis kan nämnas att i NJA 1990 s. 361 dömdes en man för ofredande när denne knuffat en annan man mot en kanotställning så att denne föll över ställningen och skadade sig. Det våld som nämns får dock inte vara så allvarligt att det kan bedömas som misshandel.¹¹²

Straffbestämmelsen om ofredande är inte begränsad till fall då någon, genom hänsynslöst beteende, stör annans frid i hans bostad utan bestämmelsen är tillämplig var än den andre befinner sig, som på arbetsplatsen eller på en restaurang.¹¹³ För att en handling ska anses innebära ofredande genom hänsynslöst beteende krävs att handlingen enligt vanlig värdering kan sägas utgöra en kännbar fridskränkning, vilket förutsätter att den angripne uppfattat angreppet när det företogs. Kännbar kränkning innebär att gärningen ska ge upphov till att någon blir störd.¹¹⁴ Att någon stör annans nattro genom upprepade telefonpåringningar eller på annat sätt trakasserar någon kan ses som ofredande. Även telefonsamtal på dagtid kan, enligt KBrB I, klassas som annat hänsynslöst beteende. De fall när någon allvarligt skrämmer annan kan dessutom vara exempel på ofredande.¹¹⁵ Att spotta på någon annan kan också ses som ofredande enligt NJA 1984 s 898.

Ofredande kan vidare föreligga om någon gör sig skyldig till ihärdig och ovälkommen uppvaktning. En sådan uppvaktning skulle kunna ske genom t.ex. telefonsamtal, SMS, e-

¹¹⁰ Vad gäller annat hänsynslöst beteende har kritik riktats mot rekvisitet då det framstår som vagt uttryckt. Dock påpekas att syftet är klart om uttrycket läses i förening med brottsrubriceringen, se prop. 1962:10 s 115 f. Se även NJA 2008 s 946 där det ifrågasätts om bestämmelsen fyller rimliga krav på klar och tydlig strafflag.

¹¹¹ Prop 1992/93:141 s 32 & Jareborg Brotten I s 279.

¹¹² Dahlström m.fl. s131.

¹¹³ NJA II 1962 s 134.

¹¹⁴ Jareborg Brotten I s 280, se även NJA 2008 s 946. Trakasserierna får vidare inte vara för banala utan bör vara av viss kvalitet och regelbundenhet.

¹¹⁵ KBrB I s 4:31 f.

postmeddelanden, brev eller vykort.¹¹⁶ Att vidare utan en persons samtycke beställa samtalsspecifikationer, kontrollera bankuttag, ta reda på hemliga telefonnummer och ta bort personliga koder hos telefonbolag har, i Svea hovrätt mål nr B 3231-07, inte bedömts falla under straffbudet för ofredande trots att det ansågs utgöra ett intrång i den personliga integriteten.

Enligt förarbetena bör det härutöver kunna ses som ofredande om någon smyger runt huset och kollar om offret är hemma, om detta sker kontinuerligt och långvarigt, eller om någon oupphörligen förföljs under förutsättning att detta kan betecknas som hänsynslöst beteende.¹¹⁷ Exempelvis har det bedömts som ofredande att förfölja någon till och från bostaden och skrika okvädningsord till denne.¹¹⁸ I Svea hovrätt mål nr B 3231-07 uttryckte hovrätten att förföljelse av en person när denna rör sig ute på stan kan utgöra en kännbar fridskränkning. Det faktum att målsäganden och gärningsmannen umgåtts relativt frekvent och att det endast var utrett att gärningsmannen förföljt målsäganden vid två tillfällen ledde dock till att förföljelsen, i det här fallet, inte kunde bedömas som hänsynslös i den bemärkelse som avses i bestämmelsen om ofredande. Hovrätten ansåg i samma rättsfall även att det är att beakta som ofredande att uppehålla sig utanför någons lägenhetsdörr i minst 15 minuter i syfte att kontrollera dennes förehavanden. I t.ex. Stockholm tingsrätt mål nr B 13349-06 och Svea hovrätt mål nr B 7283-07 har det även bedömts kunna röra sig om ofredande när någon söker upp en annan person även om denne är medveten om att motparten inte vill ha kontakt med denne. Enligt hovrätten i samma dom kan det däremot inte anses vara ofredande när offret inte uppfattat att denne varit förföljd.

I Svea Hovrätt mål nr B 3140-08 hade åklagaren gjort gällande att den tilltalade hade ofredat målsäganden genom att utan giltigt skäl under två dagar uppehålla sig utanför målsägandens bostad. Enligt målsäganden hade den tilltalade, under den här perioden, suttit i sin bil utanför dennes bostad och stirrat upp mot bostaden. Hovrätten ansåg i sammanhanget att även om det kan vara obehagligt att någon vistas i en bil utanför en annans bostad och stirrar upp mot denna, hade den tilltalade i det här fallet inte på något mer

¹¹⁶ Dahlström m.fl. s 131. Se även t.ex. RH 1983:58, RH 1997:114, RH 2004:48, Hovrätten för nedre norrland mål nr B 1317-07, Svea Hovrätt mål nr B 5 798-08, Svea Hovrätt mål nr B 6180-08 samt Solna Tingsrätt mål nr B 3217-07.

¹¹⁷ NJA II 1962 s 134.

¹¹⁸ Hovrätten för Nedre Norrland mål nr B 986-06 och Sundsvalls tingsrätt mål nr B 101-04.

påtagligt sätt stört målsägandens frid, vilket innebar att gärningarna inte var straffbara som ofredande. Handlingarna bedömdes istället som överträdelse av besöksförbud.

Sammantaget bör stalkning i syfte att kontrollera, trakassera och förfölja en annan person med uppsåt att begränsa dennes frihet i många fall ses som annat hänsynslöst beteende. En viktig förutsättning vid ofredandebrott är emellertid att personen som trakasserar måste ha uppsåt. Att vårdslöst störa annans frid genom otillbörligt beteende kan inte straffas enligt denna bestämmelse. I Svea Hovrätt mål nr B 6142-08 ansågs det inte vara nödvändigt att en person haft för avsikt att ofreda någon för att denne ska anses ha handlat med erforderligt uppsåt, utan det var tillräckligt att denne handlat med insikt om de faktiska förhållandena som med nödvändighet innebär ett ofredande. Exempelvis kan det vara ofredande i det fall någon redan från början gjort klart att denne ej önskar ha kontakt med stalkaren. För om stalkaren då fortsätter att trakassera borde denne anses ha ett likgiltighetsuppsåt.¹¹⁹ I flertalet domar, som jag gått igenom, påpekas även att det är viktigt att målsäganden har gjort klart, eller att gärningsmannen på annat sätt borde ha insett, att uppvaktnandet har varit oönskat och/eller meningslöst.¹²⁰ Något som bedömts som att ett uppvaktnande har varit oönskat är t.ex. att målsäganden inte svarat på någon av alla de brev som skickats eller de telefonsamtal som gärningsmannen har ringt.¹²¹ En faktor som bedömts peka på att gärningsmannen inte varit medveten om att målsäganden funnit kontakten som oönskad är att målsäganden ibland har hört av sig till eller träffat gärningsmannen.¹²²

Straffet för ofredande är böter eller fängelse i högst ett år. När straffmaximum höjdes uttalades i lagförarbetena att omfattande och systematiska trakasserier, som t.ex. mobbning eller annat psykiskt våld, kan utgöra ett beteende som kan bedömas som ofredande. Vidare framfördes att ett ofredande kan rymma långvariga hänsynslösa beteenden som har ett straffvärde som kan överstiga sex månader, t.ex. utdragen telefonterror mot tidigare partner. I förarbetena anförs även att det inte torde vara helt ovanligt att ofredande av en tidigare partner kan innebära att det uppstår ett konkurrensförhållande till överträdelse av besöksförbud. I sådana fall bör det i princip dömas i brottskonkurrens.¹²³ Tål att nämnas gör

¹¹⁹ NJA II 1962 s 134.

¹²⁰ Se t.ex. RH 1983:58, Svea hovrätt mål nr B 144-06 och Stockholms tingsrätt mål nr B 28870-05, Hovrätten för nedre norrland mål nr B 1317-07 samt Svea Hovrätt mål nr B 5 798-08 och Stockholms tingsrätt mål nr B 18218-07.

¹²¹ Se t.ex. Svea hovrätt mål nr B 144-06 och Stockholms tingsrätt mål nr B 28870-05.

¹²² Se t.ex. Svea hovrätt mål nr B 7283-07 och Stockholms tingsrätt mål nr B 13349-06.

¹²³ Prop 1992/93:141 s 32.

även att om angreppet inte sker på allmän plats får åklagaren bara åtala för brott om det är påkallat ur allmän synpunkt eller om målsägande anger brottet till åtal enligt 4 kap.11 § BrB. Att åtala någon för stalkning och förföljelse torde dock enligt mig anses påkallat ur allmän synpunkt. Försök eller förberedelse till ofredande är vidare inte straffbelagt.

5.5. Förtal

5 kap. 1 § brottsbalken

Ärekränkande yttranden är straffbelagda i 5 kap. BrB.¹²⁴ I kapitlet skyddas dels människans goda namn och rykte (den objektiva äran) och dels den egna känslan av att vara aktad och ansedd (den subjektiva äran).¹²⁵ Angrepp mot den objektiva äran regleras i bestämmelsen om förtal, i 5 kap. 1 § BrB. Ett angrepp mot den objektiva äran gör den som utpekar en annan person som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning.

Den brottsliga gärningen, i 5 kap. 1 § BrB, består i att en person lämnar uppgifter om en levande människa som är ägnat att utsätta personen för andras missaktning. Som exempel på uppgifter nämns i lagtexten att man utpekar någon som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt. Det saknar betydelse om uppgiften som lämnats är sann eller osann. Det krävs vidare att brottsligheten är av sådan art att den kan utsätta den utpekade för andras missaktning. Det blir därför troligtvis, enligt Dahlström m.fl. inte förtal om någon utpekas som notorisk fortkörare då detta uttalande inte riskerar att utsätta annan för missaktning. Däremot, anser Dahlström m.fl., att det kan bli fråga om förtal om man pekar ut annan som tjuvaktig. Att utpeka annan som klandervärd i sitt levnadssätt kan också vara förtal. Exempelvis nämner Dahlström m.fl. att när någon utpekar en annan som prostituerad eller aktiv nazist kan detta bedömas som förtal. Ett påstående att någon är ohederlig menar dock Dahlström m.fl. att det inte omfattas av bestämmelsen.¹²⁶

För straffbarhet krävs att uppgiften är av nedsättande beskaffenhet. Avgörande är om yttrandet eller omdömet kan nedsätta den beskylldes anseende. Det krävs inte att den ärekränkande uppgiften är nedsättande för den kränktes medborgerliga anseende enligt allmänt rådande uppfattningar i samhället, utan det räcker att uppgiften är ägnad att utsätta

¹²⁴ Femte kapitlet har vissa inskränkningar bl.a. i yttrandefrihetsgrundlagen, detta ska dock inte redogöras för ytterligare i den här uppsatsen.

¹²⁵ Dahlström m.fl. s 138.

¹²⁶ Dahlström m.fl. s 139.

vederbörande för ”andras missaktning”. Bedömningen ska tas från den utsattes och hans omgivnings synvinkel. Det kan därför, enligt Dahlström m.fl., bli förtal om en person beskylls för att smygsupa när denne är organiserad nykterist.¹²⁷

Uppgifterna som omfattas av bestämmelsen behöver inte vara en bestämd gärning eller omständighet. För brott förutsätts att en uppgift lämnas. Uppgiften ska ha kommit till tredje mans kännedom. Om uppgiften bara lämnats till den som kränks av den kan gärningen istället vara att bedöma som förolämpning enligt 5 kap. 3 § BrB. Att några samtalar om ett rykte om någon annan som både känner till torde, enligt KBrB I, inte utan vidare kunna utgöra förtal. Det krävs även att uppgiften är nedsättande. Att uppgiften lämnas innebär att gärningsmannen framställer eller fortsprider en uppgift som han fått kännedom om. Detta kan ske genom tal och skrift, men även genom nedsättande teckning, fotografi eller film.¹²⁸

Den som åtalas för förtal kan inte fritas från ansvar genom att bevisa att uppgifterna som lämnats är sanna. Det finns således inte någon allmän rätt att säga sanning. Dock måste emellertid intresset av att skydda människor mot kränkande uttalanden få vika sig mot yttrandefrihetens intressen. Det finns därför en undantagsregel i 2 st. Regeln innebär att den som uttalar något inte kan dömas till ansvar i det fall denne var skyldig att uttala sig eller om det annars med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och att den som lämnar uppgiften visar att saken är sann eller att man hade skälig grund för den. Som exempel på den som är skyldig att uttala sig nämns, i Dahlström m.fl., den som ska vittna inför domstol eller en polisman som i egenskap av sitt yrke är skyldig att uttala sig då han får kännedom om ett brott. Människors umgänge med varandra kräver även i viss omfattning att man kan uttala sådant som är nedsättande. Detta gäller främst inom familjen eller mellan andra närstående personer. Enligt Dahlström m.fl. är det omständigheterna i den särskilda situationen som ska beaktas vid uttalanden i dessa situationer.¹²⁹

Straffet för förtal är böter. 5 kap. 5 § BrB anger att förtal, som huvudregel, inte får åtalas av någon annan än målsäganden. Allmänt åtal för förtal får dock enligt bestämmelsen ske

¹²⁷ Dahlström m.fl. s 140.

¹²⁸ KBrB I s 5:10, se även t.ex. NJA 1992 s 594.

¹²⁹ Dahlström m.fl. s 140.

om brottet begås mot någon som är under arton år, eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal om detta av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt.

5.6 Förolämpning

5 kap. 3 § brottsbalken

Förolämpning, enligt 5 kap. 3 § BrB, är ett brott mot den subjektiva äran. Brottet innefattar i första hand smädliga yttranden eller skymfliga beteenden mot någon i ord eller handling. Till skillnad mot förtal har beskyllningen här framförts direkt till den berörda personen och angreppet har inte den grad av bestämdhet som kännetecknar förtal.¹³⁰ En förolämpning är menat att uteslutande skada någons subjektiva ära och kan ske genom kränkande tillmäle, kränkande beskyllning eller annat skymfligt beteende. Som exempel på kränkande tillmäle kan vara kränkande skällsord samt skymfliga hotelser. Dahlström m.fl. menar att uttalanden som ”idiot”, ”djävla buse” och ”skitgubbe” troligen inte bestraffas. Om dessa uttalanden uttalas tillräckligt ofta skulle de kunna ses som hänsynslöst beteende och därmed bedömas som ofredande. Att däremot beskylla någon för att vara nazist och rasist kan, enligt Dahlström m.fl., bli föremål för förolämpning.¹³¹ Även uttalanden som ”djävla zigenare”, ”djävla polska” samt ”djävla svartskalle” kan bedömas som förolämpning.¹³² Av NJA 1989 s 374 framkommer även att förolämpningsbrottet är ett farebrott. Det avgörande med yttrandet är således att det kan kränka offrets självkänsla. Härutöver kan kränkande beskyllning leda till att man döms för förolämpning. En beskyllning om att någon uppträder som nazist eller fascist omfattas, enligt Dahlström m.fl., av detta uttryck. Annat skymfligt beteende kan vidare vara exempelvis en örfil eller en spottloska i ansiktet. Oftast föreligger ofredande eller misshandel här och förolämpning bör konsumeras av dessa brott.¹³³

Straffet för förolämpning är böter, om brottet är grovt döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Förolämpning är, enligt 5 kap. 5 § BrB, ett målsägandebrott vilket innebär att åklagaren, som huvudregel, får åtala endast om målsäganden anger brottet till åtal och att åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år, eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får åklagaren dock väcka åtal om detta av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt

¹³⁰ Dahlström m.fl. s 142.

¹³¹ Se Dahlström m.fl. s 143.

¹³² Se Dahlström m.fl. s 144 med hänvisningar till bl.a. Hovrätten över Skåne och Blekinge mål B 2709-03, Hovrätten över Skåne och Blekinge mål B 1907-01 samt NJA 1989 s 374.

¹³³ Dahlström m.fl. s 144 f.

och åtalet avser förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes homosexuella läggning.

5.7 Sexuellt ofredande

6 kap. 10 § brottsbalken

Enligt 6 kap. 10 § 2 st. BrB kan den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet dömas för sexuellt ofredande. I detta stycke regleras i första hand exhibitiva åtgärder, som att någon blottar sig för annan på sätt som är ägnat att väcka obehag. Det krävs inte någon grad av offentlighet eller att förargelse åstadkommit i det enskilda fallet.¹³⁴

Andra ledet i bestämmelsen avser sådana handlingar som har en sexuell inriktning genom att de på något sätt syftar till att reta eller tillfredsställa gärningsmannens sexualdrift. Offrets uppfattning om vad som är kränkande har ingen avgörande betydelse. Kränkandet kan bestå i ord eller handlande. Med handlande avses t.ex. andra sexuella berörningar och handlingar än sådana som omfattas av begreppet ”sexuell handling”. Som exempel på sexuellt ofredande nämner Dahlström m.fl. att en person i sexuellt syfte flyktigt berör en annan persons bröst eller könsorgan eller nyper någon i baken när denne har kläder på sig.¹³⁵ Yttranden med sexuell innebörd ska ha en tydlig sexuell inriktning för att kunna föranleda ansvar.¹³⁶ Ovälkomna sexuella kontakter per telefon eller e-post kan således vara sexuellt ofredande.¹³⁷ Att ringa till kvinnor och med felaktiga upplysningar lura dem att svara på frågor om deras sexliv bedömdes som sexuellt ofredande i RH 1997:91. Att antasta en sovande kvinna med sexuellt syfte bedömdes dock i RH 1999:119 inte som sexuellt ofredande utan som vanligt ofredande då en person som sover inte kan ta anstöt.

Sexuellt ofredande förutsätter uppsåt beträffande de objektiva brottsrekvisiten. För att gärningsmannen ska dömas till ansvar är det tillräckligt att uppsåtet omfattar de omständigheter som innebär att gärningen var ägnad att kränka den andre på detta sätt. Bland dessa

¹³⁴ KBrB I s 6:45.

¹³⁵ Dahlström m.fl. s 166.

¹³⁶ Prop 2004/05:45 s 149.

¹³⁷ Se Dahlström m.fl. s 166.

omständigheter borde, enligt RH 2009:11, ingå att handlingen i någon mening var ovälkommen eller i vart fall inte på ett naturligt sätt var påkallad av de inblandades relation till varandra. Gärningsmannen behöver således inte ha haft uppsåt att kränka den andre persons sexuella integritet.¹³⁸ I RH 2009:11 framkom även att uppsåt till sexuellt ofredande inte har ansetts föreligga hos en person som lider av kroniska och orubbliga vanföreställningar beträffande målsägandens inställning till det aktuella handlandet.

Straffskalan för sexuellt ofredande är böter eller fängelse i högst två år.

5.8 Skadegörelse

12 kap. 1 § brottsbalken

Skadegörelse föreligger om någon genom fysisk åtgärd skadar egendom eller vidtar åtgärd till men för annans rätt till saken. Handlingen ska ha karaktären av en fysisk åtgärd, alltså att dess substans minskas eller dess beskaffenhet på annat sätt undergår ändring. Som exempel på detta nämns, i KBrB I, att ett främmande ämne tillsätts en sak eller att någon tar sönder något. Skadegörelse kan ske både på fast och lös egendom, detta under förutsättning att handlingarna är till men för annans rätt till saken.¹³⁹ Att något ska ske till men för annans rätt till saken syftar inte bara till ekonomisk skada utan hit räknas också affektionsvärden eller andra estetiska värden för ägaren eller rättsinnehavaren. Skador som är obetydliga eller av tillfällig karaktär undantas dock från straffbestämmelsen.¹⁴⁰ Straffet för skadegörelse är böter eller fängelse i högst sex månader. I de fall skadegörelse utgör ett led i en systematisk förföljelse av en annan person utgör detta ett exempel på skadegörelse som är av sådan allvarlig karaktär att det kan leda till en strängare påföljd än böter.¹⁴¹

5.9 Övergrepp i rättssak

17 kap. 10 § brottsbalken

Bestämmelsen har som mål att tillgodose det allmänna intresset av att talans utförande eller utsagas avgivande vid domstol eller annan myndighet inte otillbörligen påverkas. Den brottsliga gärningen består enligt första styckets första punkt i angrepp med våld eller hot därom. I paragrafens första styckes andra punkt talas även om gärning som medför lidande, skada eller annan olägenhet, eller hot därom. Gärningen kan omfatta både vittnen och

¹³⁸ KBrB I s 6:47. Se även RH 2009:11.

¹³⁹ KBrB I s 12:3 ff. Intressanta fall, där skadegörelsen kan ses som en del av förföljelsen mot en annan person, är t.ex. Svea Hovrätt mål nr B 10182-08 där gärningsmannen som ett led i kvinnofridskränkningen klippt av fyra ekrar på målsägandes cykel eller Svea Hovrätts mål nr B 7970-06.

¹⁴⁰ Dahlström m.fl. s 270.

¹⁴¹ Prop 2002/03:138 s 21 ff.

andra förhörspersoner, dessa upplever således skydd enligt båda punkterna. Anmälare eller annan som fört talan, alltså även ombud, kan ingå i kretsen som har skydd enligt första punkten. Part åtnjuter bara skydd enligt första meningen om inte personen också är förhörsperson.¹⁴² Straffet för övergrepp i rättssak är fängelse i högst fyra år. Om brottet är ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

5.10 Överträdelse av besöksförbud¹⁴³

24 § lagen om besöksförbud

När någon blir utsatt för t.ex. stalkning kan denne ansöka om besöksförbud för gärningsmannen. Om ett sådant beviljas förbjuds gärningsmannen att ta kontakt med offret eller att följa efter offret. Den som bryter mot detta förbud kan dömas för överträdelse av besöksförbud. Straffet för överträdelse av besöksförbud är böter eller fängelse i högst ett år.

5.11 Vilka stalkningsbeteenden ses i dagsläget som brott?

Stalkningsbeteende är väldigt varierande och en stalkare kan begå många olika brott som ett led i förföljelsen av sitt offer. Om jag sammanfattningsvis ska nämna några av de stalkningsbeteenden som är straffbelagda kan nämnas att det inte är sällan som ett led i förföljelsen innefattar misshandel och skadegörelsebrott, som att någon upprepat förstör dörrar och fönster på en bostad eller på annan lös egendom. De brott som räknats upp från 4 kap. och 6 kap. är även de ofta ett led i den stalkning som gärningsmannen utför mot offret. Stalkningsbeteenden, som att någon gör sig skyldig till ihärdig och ovälkommen uppvakning genom telefonsamtal, brev eller vykort, kan leda till ansvar enligt bestämmelsen om ofredande. Det bör även kunna ses som ofredande om någon smyger runt huset för att se om offret är hemma, om detta sker kontinuerligt och långvarigt, eller om någon oupphörligen förföljs under förutsättning att detta kan betecknas som hänsynslöst beteende. Det kan också röra sig om ofredande när någon söker upp en annan person även om denne är medveten om att motparten inte vill ha kontakt med denne. Viktigt vid ofredande är uppsåtet, har någon t.ex. sagt nej och stalkaren fortsätter att kontakta personen kan det bedömas som ofredande. Om någon ringer telefonsamtal och citerar bestämmelsen för mord kan denne göra sig skyldig till olaga hot. Ovälkomma sexuella kontakter per telefon eller e-post är andra exempel på vad som kan dömas som sexuellt ofredande. Om en stalkare skulle bryta sig in i en annan persons bostad eller om denne inte skulle avlägsna sig vid uppmaning därtill skulle detta beteende kunna straffas som hemfridsbrott. Nämnas kan

¹⁴² Se KBrB II s 17:39 f.

¹⁴³ Se vidare avsnitt 6.

även att de omfattande och systematiska trakasserier som stalkning ofta kännetecknas av har beaktats när straffmaximum höjdes för både olaga hot och ofredade. Utdragen telefonterror är ett exempel på ofredande som leder till högre straff och upprepade allvarliga hot kan ses som svåra fall av olaga hot.

Vad gäller olika uttalanden som görs av stalkaren mot sitt offer kan dessa bedömas som olaga hot eller ofredande, men de kan även bedömas som förolämpning eller förtal beroende på hur och till vem dessa uttalanden görs. Som exempel nämns, av stalkningsutredningen, att om en stalkare publicerar uppgifter på Internet med den utsattes namn och erbjuder sexuella tjänster är syftet antagligen att den utsatte ska framstå som klandervärd i sitt levnadssätt och bli besvärad av flertalet personer.¹⁴⁴ Gärningsmannen kan i dessa fall dömas för förtal. Det är vidare inte ovanligt att en stalkare har fått ett besöksförbud utfärdat mot sig och det är, i stalkningsfall, inte ovanligt med systematiska överträdelser av detta förbud och således inte ovanligt att en stalkare gör sig skyldig till överträdelse mot besöksförbudet genom telefonsamtal, SMS eller liknande.

Det straffrättsliga systemet är, som huvudregel, generellt sett inriktat på enskilda, i tid och rum, avgränsade handlingar som åklagaren måste specificera i sin gärningsbeskrivning. De grova fridskränkingsbrotten kan dock fånga upp helheten av flera av de stalkningshandlingar som i dagsläget är straffbara. Paragrafen inriktar sig på närstående och tidigare närstående personer, vilket torde innebära att det i dessa relationer finns en klar möjlighet att beakta stalkning. Exempelvis i parrelationer, där paret inte är sammanboende, kan helheten beaktas under förutsättning att relationen präglats av en praktisk och känslomässig bindning av inte obetydlig varaktighet som kan innebära att den ena parten befinner sig i en sådan särskilt utsatt situation som fridskränkingsbrotten tar sikte på. Bestämmelsen omfattar dock inte alla olika sorters stalkning. Exempelvis omfattas inte stalkning som utförs av den okända gärningsmannen eller stalkning som sker genom andra brott än dem som omfattas av paragrafen, som ärekränkingsbrott, skadegörelsebrott eller överträdelse av besöksförbud.

5.12 Icke brottsliga stalkningshandlingar

Det finns således en hel del stalkningsbeteenden som är straffbelagda i dagsläget. Det finns dock även handlingar som är karaktäristiska för en stalkare där det inte är uppenbart

¹⁴⁴ Se SOU 2008:81 s 131.

om de är straffbara och om de omfattas respektive inte omfattas av lagen. Dessa handlingar ses inte sällan som bagatellartade, men att upprepat utsättas för dessa är ändå skrämmande. Det är t.ex. inte förbjudet att utan samtycke fotografera och sprida bilder på en enskild person, hur integritetskränkande det än är.¹⁴⁵ Enstaka kontaktförsök, telefonsamtal eller besök på arbetsplatsen är inte heller något brott enligt lagens mening, utan det är först när ett hot direkt riktas mot offret som det kan ses som brott. Många gånger kan det alltså vara mängden brottsöverträdelser som avgör om ett brott kan bevisas, som upprepade kontaktförsök, telefonsamtal eller besök på arbetsplatsen. När det passerar en viss gräns kan detta leda till att ett brott utreds och att någon åtalas. Andra handlingar som i dagsläget ibland kan ses som icke brottsliga kan vara att någon t.ex. uppehåller sig i närheten av offrets bostad, kör bil fram och tillbaka utanför bostaden, står ute på gatan och tittar in genom fönstren, dyker upp på platser där den utsatte brukar vara, följer efter till och från arbetet eller skickar brev med obehagligt innehåll som information om att personen har blivit övervakad av någon vid ett särskilt tillfälle på en angiven tid och plats.¹⁴⁶

Det finns alltså flera handlingar som kan vara kränkande men som inte alltid kan falla under någon paragraf. För att något ska vara ett fridskränkingsbrott krävs att gärningen med hänsyn till omständigheterna betraktas som en kännbar fridskränkning. Många av de handlingar som ovan nämnts kan vara på gränsen till ofredande eller andra brott. För att de ska ses som ofredande bör de innefatta ett hänsynslöst beteende. Handlingarna ska objektivt sett bedömas som hänsynslösa. Förföljelse kan exempelvis ses som ofredande om det innebär en kännbar fridskränkning, men om offret inte uppfattar att denne varit förföljd är det inte brottsligt. Ofredande kan även föreligga om någon gör sig skyldig till ihärdig och ovälkommen uppvaktning. Dock är det inte brottsligt om stalkaren inte varit medveten om att kontakten varit oönskad. Försök eller förberedelse till ofredande är vidare inte straffbelagt. Vidare kan de ovan nämnda handlingarna bedömas som överträdelse av besöksförbud men detta är under förutsättning att någon har ett sådant förbud, vilket är ovanligt om inte stalkaren tidigare har begått ett brott mot offret. Det finns således handlingar som inte faller inom definitionen för ofredande, inte innehåller några hot eller förolämpningar och där bestämmelserna för de grova fridskränkingsbrotten inte heller är tillämpliga.

¹⁴⁵ Se t.ex. NJA 1996 s 418 & NJA 2008 s 946.

¹⁴⁶ Brå 2006:3 s 55. Se även t.ex. Svea hovrätt mål nr B 3140-08.

5.13 Påföljder

Vid straffmätningen för brott ska domstolen, inom ramen för brottets straffskala, bestämma straffet efter den samlade brottslighetens straffvärde. I 29 kap. 1 § 2 st. BrB framgår att det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon har haft. Det ska enligt förarbetena vara i stort sett utan betydelse vem som drabbas av brott. Dock kan det ibland finnas situationer där det kan ses allvarigare på vissa angrepp än andra med hänsyn till att det kränker flera skyddsvärda intressen som t.ex. beträffande våld eller hot mot tjänsteman.¹⁴⁷ Det torde således enligt 29 kap. 1 § 2 st. finnas en möjlighet att beakta en upprepad förföljelse som kränkning enligt bestämmelsen och därmed beakta detta som en sådan försvårande omständighet som höjer straffvärdet i det enskilda fallet.

I 29 kap. BrB regleras även förutsättningarna för straffskärpning och strafflindring. Det är främst de försvårande omständigheter som finns i 29 kap. 2 § som är av intresse vid ett mål som behandlar stalkning. I 29 kap. 2 § räknas olika försvårande omständigheter upp. Det är alltid samtliga omständigheter vid brottet som ska ingå i straffvärdesbedömningen. Den här uppräkningslistan är inte uttömmande, det finns även andra omständigheter som skulle kunna påverka bedömningen.¹⁴⁸ I förarbetena nämns dock att uppräkningslistan innehåller de vanligaste och mest betydelsefulla fallen av omständigheter som bör beaktas i sådana sammanhang.¹⁴⁹ Det som nämns som försvårande omständigheter är:

- om den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än det faktiskt fått,
- om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet,
- om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,
- om den tilltalade grovt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende,
- om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet på visst sätt,
- om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll

¹⁴⁷ NJA II 1988 s 170.

¹⁴⁸ Jareborg & Zila s 111.

¹⁴⁹ NJA II 1988 s 171.

- om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller annan sådan grupp på grund av dennes ursprung, sexuella läggning eller annan liknande omständighet, eller
- om brottet har varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Som märks i uppräkningslistan finns det inte någon försvårande omständighet som betonar inslag av upprepning eller systematisk brottslighet, vilket torde innebära att stalkning eller upprepade trakasserier således inte kan beaktas som en försvårande omständighet enligt 29 kap 2 §.

6 Lagen om besöksförbud

Det följer av legalitetsprincipen i RF 1 kap. 1 § att man inte kan bli straffad för ett brott om det inte finns ett brott, med andra ord; ingen lag inget straff. Det finns som ovan sagt stalkningshandlingar som är straffbelagda, men även handlingar som faller utanför det straffbara området. Besöksförbudet ger en utökad möjlighet till skydd för personer som blir utsatta för förföljelse, då den fångar upp olika stalkningshandlingar som faller utanför lagen. Ett straffsanktionerat besöksförbud är således ett sätt komma åt en del stalkare, eftersom den som har fått ett besöksförbud utfärdat mot sig hindras att förfölja och ta kontakt med den som skyddet avser. Jag tänkte därför, i detta avsnitt, kort gå igenom lagen om besöksförbud.

6.1 Syftet med lagen

Det huvudsakliga syftet med lagen om besöksförbud är att skapa trygghet för och förebygga brott mot de personer som ska skyddas, alltså att skapa bättre skydd för den som hotas, förföljs eller trakasseras. Syftet är således preventivt och grundar sig på bedömningen om det finns risk för brott i framtiden. Besöksförbudet ger inget fysiskt skydd utan det ger endast den utsatte tecken på att samhället anser att personen är värd att skyddas. I förarbetena konstaterades vidare att många av de beteenden som innebär att någon utsätter en annan person för allvarliga trakasserier är straffbelagda. Skyddet ansågs dock inte vara heltäckande, eftersom vissa typer av personförföljelse inte omfattas av området och ett av lagens syften var att förebygga situationer som kan utvecklas i farlig riktning. Skyddet var från början främst till för kvinnor som blev misshandlade eller utsatta för andra övergrepp av sina män. I förarbetena nämns emellertid även att olika förföljelser, som kan vara både skrämmande och besvärande men som ändå inte är straffbara, har gjort det nödvändigt att ha en lag om besöksförbud. Lagen är således inte enbart tillämplig som skydd för kvinnor som blir utsatta för olika övergrepp av sina män utan även vid situationer där någon utsätts för förföljelser utan att personerna tidigare har haft en relation. Exempelvis att någon förföljer den andre för att denne är en känd person eller för att den har något speciellt yrke.¹⁵⁰ Flera olika stalkningsbeteenden omfattas alltså av besöksförbudslagen.

6.2 Allmänt om besöksförbud

Ett besöksförbud innebär att en person förbjuds att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att förfölja denne. Den som får besöksförbudet får inte heller på

¹⁵⁰ Se prop 1987/88:137 s 11 ff samt prop 2002/03:70 s 19.

andra sätt kontakta personen, den får varken ringa, skicka SMS, brev eller e-post. Även andra åtgärder kan falla under förbudet, som att i den andra personens omedelbara närhet göra obscena gester mot denna. Genom besöksförbudet kan således en person straffas för handlingar som inte är brottsliga genom att de ingår i besöksförbudet. Ett oplanerat möte, som att personerna går på samma bio eller åker med samma buss, omfattas dock inte av förbudet om inte den som ålagts förbudet utnyttjar tillfället för att aktivt söka kontakt eller på annat sätt trakasserar den som ska skyddas.¹⁵¹ Enligt 1 § 4 st. besöksförbudslagen omfattar ett besöksförbud inte heller kontakter som med hänsyn till särskilda omständigheterna är uppenbart befogade. Undantag kan t.ex. uppstå om parternas gemensamma barn insjuknar akut eller om kontakter sker med den skyddades medgivande. Det krävs vidare att det objektivt sett är frågan om en klart befogad kontakt för att undantagsregeln ska vara tillämplig.¹⁵²

Enligt 7 § fattas beslut om besöksförbud av allmän åklagare. Beslutet tas upp på begäran av den som beslutet avses skydda eller när det annars finns anledning till det. Det betyder att initiativtagare till besöksförbudet inte behöver vara den de avser skydda. Således har åklagaren, en polisman eller en handläggare inom socialtjänsten möjlighet att ta upp frågan om ett besöksförbud.¹⁵³ Enligt 4 § får besöksförbud meddelas för viss tid, högst ett år. Någon nedre gräns för förbudets giltighet har inte angivits. I paragrafens tredje stycke anges möjligheterna att förlänga giltighetstiden för ett besöksförbud. Det är vidare, enligt 23 §, åklagaren som får ändra eller häva ett beslut om besöksförbud, om det på grund av ändrade förhållanden finns skäl till det.

Besöksförbud får, enligt 1 § 2 st., meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att någon kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera en annan person. Att öppna upp möjligheten att meddela besöksförbud t.ex. i samband med att äktenskap eller samboförhållanden upphör och att den ena parten under lång tid på olika sätt söker kontakt med den andra, ofta med sikte på att förhållandet ska kvarstå, borde, enligt förarbetena, vara att gå alltför långt eftersom detta torde inkräkta på

¹⁵¹ Prop 1987/88:137 s 15 & 41, se t ex Svea hovrätt dom 2009-06-09 mål nr B 7283-07.

¹⁵² Prop 1987/88: 137, s 16 och 41 f. För vad som bedömts vara uppenbart befogat se t.ex. Helsingborgs tingsrätt mål nr B 2648-04, Svea hovrätt mål nr B 4488-09 och Attunda tingsrätt mål nr B 888-09.

¹⁵³ Prop 1987/88:137 s 44.

privatlivet i så hög grad att det skulle vara opåkallat att använda besöksförbud i dessa fall.¹⁵⁴

I förarbetena nämns vidare att tidigare brottslighet mot den som förbudet avser att skydda utan tvekan blir den viktigaste omständigheten vid bedömningen av om ett besöksförbud ska meddelas. Vid riskbedömningen ska man särskilt beakta om den mot vilken förbudet avses gälla tidigare har begått brott mot den andra personens liv, hälsa, frihet eller frid. Något som ska tänkas på vid riskbedömningen är karaktären på tidigare brott, om det rör sig om enstaka eller flera tillfällen eller en eller flera gärningar. Möjligheten att meddela besöksförbud till den som inte tidigare har begått brott mot den andra personen ska användas restriktivt. Ett besöksförbud kan dock meddelas när t.ex. den som förbudet avser gälla tidigare vid flera tillfällen gjort sig skyldig till allvarliga våldsbrott mot andra personer som t.ex. tidigare sambor. Vidare bör även undantagsvis brott riktade mot tredje person kunna vara en sådan särskild omständighet som kan räknas vid riskbedömningen.¹⁵⁵

Besöksförbud får vidare inte meddelas om syftet med förbudet kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd. Situationer som när den som beslutar om besöksförbud kan samtala med den som beslutet avser gälla och kan tala denne till rätta är en sådan situation när besöksförbud ej ska meddelas. Även när trakasserierna kan elimineras på andra sätt, som att den mot vilket förbudet avses gälla läggs in på behandlingshem med begränsad kontakt med omvärlden eller att denne flyttar till annan del av landet, påverkar ansökan om besöksförbud. Vidare framhålls i motiven att den beslutande myndigheten alltid bör hålla i minnet att det bakom en begäran om besöksförbud kan ligga en konflikt mellan parterna, vilken i första hand bör lösas på annat sätt än genom ett besöksförbud.¹⁵⁶ För att nämna ett exempel ansåg HD, i NJA 2007 s 272, att när en förbudsperson inte tidigare har dömts för något brott mot skyddspersonen eller mot någon annan närstående fanns det inte tillräckliga förutsättningar för ett beslut om besöksförbud. Här vägdes även omständigheten att parterna låg i en vårdnadstvist med varandra in i bedömningen.

6.3 Besöksförbud avseende gemensam bostad

Ett besöksförbud enligt 1 § får, enligt 1a §, även avse den bostad som brukas gemensamt av dem som omfattas av besöksförbudet. Förbudet kallas besöksförbud avseende gemen-

¹⁵⁴ Prop 1987/88:137 s 66.

¹⁵⁵ Prop 1987/88:137 s 18 f.

¹⁵⁶ Prop 1987/88:137 s 20.

sam bostad och ger den skyddade möjligheten att bo kvar i den gemensamma bostaden. Ett sådant förbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att han eller hon kommer att begå brott mot den sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Bestämmelsen omfattar i första hand personer som bor tillsammans som sambor eller makar men även andra personer som bor tillsammans kan omfattas av förbudet. Exempelvis nämns i motiven till lagen att bestämmelsen kan gälla när ett vuxet barn utövar våld mot sina föräldrar.¹⁵⁷

Bedömningen för om en påtaglig risk föreligger syftar, enligt förarbetena, på den sannolikhet med vilken den oönskade effekten kan förutses med tanke på de föreliggande omständigheterna i situationen. Omständigheter som ska läggas till grund vid paragrafens riskbedömning ska vara faktiskt hänförliga till den person och den situation som gäller. Intressanta omständigheter kan vara parternas relation, vad som tidigare hänt mellan dem samt om den som förbudet avser gälla är lagförd för brott mot den sammanboende eller någon annan tidigare närstående person. Av särskilt intresse vid bedömningen är om den som förbudet avser gälla har begått brott mot den sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. För att risken sedan ska vara påtaglig bör normalt krävas att det brott det gäller kan förväntas bli begånget i relativt nära anslutning till beslutet om besöksförbud.¹⁵⁸

Vidare får detta besöksförbud meddelas enbart om skälen för förbudet väger väsentligt tyngre än det intrång eller men som förbudet medför för den som det avses gälla. Proportionalitetsbedömningen som här görs ska särskilt beakta; allvaret i de brottsliga gärningarna eller trakasserierna som det finns påtaglig risk för, förbudets längd, huruvida den person förbudet avses gälla är ensam ägare till bostaden samt huruvida den personen har sin arbetsplats i hemmet eller annars kan få svårt att försörja sig på grund av förbudet.¹⁵⁹ Besöksförbudet får vidare bara meddelas om den som bor kvar i bostaden förbinder sig att medverka till att den som avses med förbudet får tillgång till sina personliga tillhörigheter.

6.4 Utvidgat besöksförbud och särskilt utvidgat besöksförbud

Förbud att uppehålla sig i närheten av en annans persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas, ett utvidgat besöksförbud, får, enligt 2 §, användas i det fall ett vanligt besöksförbud inte anses vara tillräckligt. Förbudet är till för att

¹⁵⁷ Prop 2002/03:70 s 69.

¹⁵⁸ Prop 2002/03:70 s 70.

¹⁵⁹ Prop 2002/03:70 s 71.

träffa den som utan acceptabla skäl vid flertalet tillfällen befinner sig i närheten av någons bostad eller arbetsplats. Bestämmelsen syftar främst på den situationen då den som ska omfattas av förbudet försöker skrämma den som förbudet avses skydda genom att ideligen dyka upp i denne personens närhet utan att ta någon direkt kontakt.¹⁶⁰

Det finns även ett särskilt utvidgat besöksförbud, som enligt förarbetena ska meddelas främst när en person brutit mot ett vanligt utvidgat besöksförbud. Det innebär att personen som förbudet gäller förbjuds att uppehålla sig inom ett större geografiskt område. Någon gräns för hur stort detta område är har inte angivits i lagtexten. Dock anges att förbudet kan omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas, dels att förbudet inte får avse ett större område än nödvändigt. Normalt borde det vara tillräckligt att beslutet gäller för ett visst kvarter eller en stadsdel, dock kan förbudet i vissa fall behöva utsträckas till ett större område än så.¹⁶¹

I 2 § 3 st. framgår att det i varje enskilt fall måste göras en avvägning mellan intresset att förebygga brott eller allvarliga trakasserier och den grundlagsstadgade rätten att röra sig fritt. I den här proportionalitetsbedömningen måste man, enligt motiven till lagen, väga in om den som förbudet avser har naturliga skäl att vistas i ett område som omfattas av förbudet.¹⁶²

6.5 Överträdelse av besöksförbud samt ringa överträdelse

Det faktum att någon fått ett besöksförbud utfärdat mot någon annan hindrar inte att gärningsmannen överträder detta förbud och förgriper sig på den utsatta. När någon överträder det som stadgas i ett besöksförbud, genom att t.ex. ta kontakt med eller förfölja den som besöksförbudet ska skydda, kan denne dömas för överträdelse av besöksförbud. Straffet för överträdelse av besöksförbud är, enligt 24 § 1 st., böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall döms dock inte till ansvar, se 24 § 2 st. När ett besöksförbud överträds ingår i många fall även andra brott, som brott mot brottsbalken, och i sådana fall ska vanligtvis dömas till ansvar i brottskonkurrens. Undantag bör gälla när det sakliga innehållet i straffbestämmelsen är identiskt. Vid ett hemfridsbrott som samtidigt innebär en överträdelse av

¹⁶⁰ Prop 1987/88:137 s 42.

¹⁶¹ Se prop 2002/03:70 s 72.

¹⁶² Prop 2002/03:70 s 72.

besöksförbud, ska således hemfridsbrottet konsumeras av överträdelsen av besöksförbudet, som här har den strängaste straffskalan, d.v.s. såvida hemfridsbrottet inte är grovt.

I Göta hovrätt mål nr B 764-01 bedömdes det inte som en överträdelse av besöksförbudet när den som besöksförbudet gällde uppehållit sig på tomten hos den som besöksförbudet skulle skydda när denne inte var hemma. Det ansågs, i samma dom, inte heller vara en överträdelse att uppehålla sig i en parkerad bil utanför den skyddades bostad, för att få prata med sin son. I Svea Hovrätt mål nr B 10182-08 bedömdes det som överträdelse av besöksförbud när gärningsmannen hade befunnit sig cirka 100 meter från den balkong där målsäganden befunnit sig och tittat på målsäganden. Hovrätten framförde här att det var att bedöma som överträdelse av besöksförbud när den tilltalade befann sig i närheten av den balkong som målsäganden befann sig på i uppenbart syfte att se vad målsäganden höll på med samt att den tilltalade i anslutning till detta skickat ett SMS till målsäganden.

Att någon inte kan dömas till ansvar för ringa fall framkommer av 24 § 2 st. Ringa fall kan vara kontakter som inte är av den karaktären att de kan anses som uppenbart befogade men som ändå förefaller som onekligen försvarbara. Ringa fall kan även uppstå vid enskilda överträdelser om parterna försonats och båda vill ha förbudet upphävt.¹⁶³

¹⁶³ Prop 1987/88:137 s 52, för ringa fall se t.ex. RH 1993:24.

7 SOU 2008:81 ”Stalkning - ett allvarligt brott”

I SOU 2008:81 har som nämnts utkommit ett förslag på en ny anti-stalkningslag, vilken föreslås benämnas olaga förföljelse. I det här avsnittet har jag tänkt gå igenom det nya förslaget om olaga förföljelse. I utredningen framkom även bl.a. förslag på ändring av besöksförbudslagen, vilket jag dock inte ska beröra ytterligare.¹⁶⁴

7.2 Olaga förföljelse

Utredningen valde mellan följande fyra olika alternativ angående hur systematiska kränkningar bör beaktas för att på ett bättre sätt täcka in stalkningsproblemet i den nuvarande lagstiftningen:

1. Införa en ny straffbestämmelse kallad olaga förföljelse
2. Införa en straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § BrB för upprepade kränkningar
3. Ta bort det s.k. närståendekravet i 4 kap. 4 a § BrB eller
4. Införa en ny straffbestämmelse för grovt ofredande.¹⁶⁵

Utredningen kom fram till att det bästa alternativet är att införa en ny straffbestämmelse och att det nya brottet borde heta olaga förföljelse. Förföljelse ska syfta till ett beteende som innebär att någon systematiskt smyger sig på, övervakar och förföljer en annan person och paralleller ska kunna dras till rasförföljelse eller politisk förföljelse.¹⁶⁶ Det som framfördes som skäl till att olaga förföljelse ska införas i BrB var att en sådan straffbestämmelse skulle fylla ett utrymme mellan fridskränkningens brotten och de enskilda brotten. Bestämmelsen skulle kunna ta hänsyn till många olika brottstyper, vilket anses vara en fördel eftersom stalkning kan innefatta en mängd olika beteenden. Utredningens tre andra lagändringsalternativ ansågs däremot inte i tillräckligt stor utsträckning komma till rätta med variationen av olika stalkningshandlingar. En ny straffbestämmelse skulle samtidigt kunna visa en tydlig avgränsning mot andra brott, vilket i sig torde leda till förutsägbarhet.¹⁶⁷ Målet med bestämmelsen är att en händelsekedja, som kan bestå av flertalet olika

¹⁶⁴ Den nya lagen föreslås heta lag om kontaktförbud och ha en något annorlunda struktur än nuvarande lag. Bl.a. vill man ersätta 1 § 2 st. sista mening med en proportionalitetsbedömning och man vill öka möjligheten att utfärda kontaktsförbud utan att skyddspersonen tidigare utsatts för brott. Utredningen föreslår även att det s.k. utvidgade besöksförbudet ska vara större och istället kallas för tillträdesförbud, detta förbud föreslås kunna förenas med elektronisk övervakning. Till sist föreslår utredningen en höjning av maxstraffet för överträdelse av besöksförbud till två år och även att ringa överträdelse ska straffbeläggas.

¹⁶⁵ Förslagen kommer att redogöras för ytterligare i avsnitt 9.

¹⁶⁶ SOU 2008:81 s 128.

¹⁶⁷ SOU 2008:81 s 124.

gärningar och kan ha utspelats under lång tid, ska omfattas och kunna straffbeläggas som en helhet.¹⁶⁸

Det förslag som framförs i utredningen är att en ny bestämmelse ska införas i brottsbalken 4 kap. 4 b § med följande lydelse.¹⁶⁹

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 kap. 5 §, 4 kap. 4–7 §§, 5 kap. 1 § och 3 §, 6 kap. 10 §, 12 kap. 1 §, 17 kap. 1–2 §§ och 10 § denna lag eller enligt 35 § första stycket lagen (200x:xx) om kontaktförbud eller försök och förberedelse enligt vad som är föreskrivet för varje brott mot en och samma person, döms, om var och en av gärningarna utgjort ett led i en upprepad förföljelse som medfört en kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse, till fängelse i högst två år.

Är brottet som avses i första stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning om huruvida brottet ska betraktas som grovt ska särskilt beaktas

- 1. om gärningarna har innefattat våld eller hot om grovt våld,*
- 2. om brottet har pågått under särskilt lång tid, eller*
- 3. av annan anledning kan anses vara särskilt allvarlig.*

Bestämmelsen tar sikte på konkreta händelser som ofta, var och en för sig, inte framstår som allvarliga. Den brottsliga handlingen, i den föreslagna paragrafen, utgörs av flera brottsliga gärningar som var för sig är straffbara. Den kan omfatta både fullbordade gärningar och försök och förberedelser till sådana gärningar, under förutsättning att gärningarna är belagda med straff på försök eller förberedelse stadiet. Det krävs att flera gärningar bedöms samtidigt och mellan dessa gärningar måste vidare visas ett samband. Det behöver dock inte vara samma typ av brott, utan gärningsmannen kan t.ex. ha begått misshandel, olaga hot, ofredande, sexuellt ofredande eller skadegörelse. Om de gärningar, som omfattas av paragrafen, begås inom ramen för en systematisk förföljelse kan gärningsmannen således dömas för olaga förföljelse.¹⁷⁰

Det kriminaliserade området utvidgas inte genom bestämmelsen, utan det ska alltså vara det systematiska förfarandet som ska bli föremål för domstolens prövning. I paragrafen finns flera olika gärningar av omväxlande karaktär som är ett led i den fortlöpande processen och dessa gärningar ska vara av återkommande eller upprepad karaktär. Det finns ing-

¹⁶⁸ SOU 2008:81 s 129.

¹⁶⁹ Se SOU 2008:81 s 47.

¹⁷⁰ SOU 2008:81 s 133.

et krav på hur många handlingar som den utsatte ska ha utsatts för. Det specificeras inte heller vilket tidsintervall som gäller utan det kan skifta från fall till fall. Det krävs dock att det är tal om minst två gärningar för att gärningarna ska kunna beskrivas som olaga förföljelse.¹⁷¹

Bestämmelsen föreslås, likt de grova fridskränkingsbrotten, ta sikte på olika konkreta händelser som kan avgränsas och preciseras tidsmässigt. Eftersom det är svårt att precisera tid och rum för målsäganden bör det inte vara nödvändigt att mera exakt styrka tid och rum för en viss gärning. Det som föreslås krävas är att handlingen kan styrkas och den period som gärningarna har utövats för att det inte ska finnas några tvivel om domens rättskraft.¹⁷²

Angående brotten, som ska omfattas av den föreslagna bestämmelsen, är främst ärekränkingsbrotten, brott mot det allmänna och överträdelse av besöksförbud av intresse. Stalkningsutredningen anser att det faktum att ärekränkingsbrotten kräver att brott ska anges inte torde innebära något större hinder, då målsäganden i ett stalkningsfall ofta har intresse av att få saken prövad. Inte heller det faktum att brottet ska vara påkallat ur allmän synpunkt torde enligt utredningen väcka något hinder, eftersom ett systematiskt beteende är oönskat och bör vara påkallat ur allmän synpunkt. Dessutom poängteras att ärekränkingsbrott ofta används som ett medel för att ofreda brottsoffret, således omfattas förtal och förolämpning av den föreslagna bestämmelsen. Stalkningsutredningen har även tagit med hot och våld mot tjänstemän, förgripelse mot tjänsteman samt övergrepp i rättsak i den föreslagna bestämmelsen. Det framförs gällande dessa brott att de avser brott mot det allmänna och syftar till att tillgodose det allmänna intresset. Även överträdelse av kontaktförbud (tidigare besöksförbud) föreslås ingå i den nya bestämmelsen, då detta brott förekommer mycket frekvent vid stalkning. Utredningen anför, mot bakgrund av att de anser att det är olämpligt att utöka det kriminaliserande området, att det är viktigt att få med även överträdelse av besöksförbud. Systematiska överträdelser av detta förbud borde enligt utredningen ses i ett större sammanhang och genom att ett sådant skulle omfattas av straffbestämmelsen markeras att samhället ser mycket allvarligt på att systematiskt överträda besöksförbud.¹⁷³

¹⁷¹ SOU 2008:81 s 340.

¹⁷² SOU 2008:81 s 340 f.

¹⁷³ SOU 2008:81 s 131 f.

Det föreslagna brottet ska vidare inte vara perducerande utan föreslås bestå av ett antal straffbelagda gärningar, som var för sig preskriberas särskilt. Straffbestämmelsen ska inte begränsas till närstående eller tidigare närstående, utan den ska gälla oavsett relation mellan gärningsman och offer. Det ska härutöver krävas att integriteten har kränkts hos brottsoffret. I bestämmelsen om olaga förföljelse föreslås således fokus ligga på om gärningarna ingått i ett mönster som sammantaget kan leda till att brottsoffrets integritet kränkts. Det ska således inte krävas att brottsoffrets integritet verkligen har kränkts.¹⁷⁴

Påföljden för olaga förföljelse föreslås vara fängelse i högst två år. Böter anses inte vara nödvändigt i straffskalan, eftersom det systematiska beteendet generellt bör innebära att brottet ges ett högt straffvärde som leder till fängelsestraff. I de fall som gärningarnas straffvärde skulle vara lågt och inte anses motsvara ett fängelsestraff föreslås att vart och ett, av de brott som åtalet omfattar, ska dömas för sig.¹⁷⁵ Det är en helhetsbedömning av den förföljda personens situation som bör beaktas vid bedömning av brottets straffvärde. Således ska både de gärningar som ingår i åtalet och andra brott som gärningsmannen tidigare dömts för mot samma person kunna beaktas vid bedömningen av straffvärdet.¹⁷⁶ Eftersom retroaktiv tillämpning av strafflag inte får ske ska gärningar som begåtts innan ikraftträdandet av den nya bestämmelsen inte ingå i en sådan bedömning.

Det föreslås även finnas en straffbestämmelse för grov olaga förföljelse. En förföljelse kan ses som grov om den inbegriper gärningar som var för sig har höga straffvärden, som våld eller hot om grovt våld, om förföljelsen pågått under särskilt lång tid eller om den av annan anledning kan anses vara särskilt allvarlig. Vad gäller annan anledning anförs att faktorer som intensiteten av förföljelsen, om gärningsmannen tidigare utsatt offret för brott och om barn berörts av brottet, särskilt bör beaktas i detta sammanhang. När brottet beaktas som grovt föreslås straffet bli fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.¹⁷⁷

Det ska vidare inte finnas någon ringa olaga förföljelse då utredningen anser att lindriga gärningar vid ett fåtal tillfällen som haft en begränsad påverkan på brottsoffret istället bör

¹⁷⁴ SOU 2008:81 s 341.

¹⁷⁵ SOU 2008:81 s 134 f.

¹⁷⁶ SOU 2008:81 s 341. Att åklagaren kan styrka det systematiska beteendet genom att åberopa tidigare domar mot gärningsmannen framkommer, som utredningen påpekar, även av HD i NJA 1999 s 102. Dock kan gärningsmannen inte dömas på nytt för dessa brott.

¹⁷⁷ SOU 2008:81 s 135 f.

leda till att gärningsmannen döms för de enskilda brotten. Exempelvis nämns att lindriga fall av ofredanden där förföljelsen redan har upphört vid tiden för domen ska bedömas som ofredande.¹⁷⁸

Rörande konkurrens framförs att om det finns förutsättningar för att döma gärningsmannen för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning ska 4 kap. 4 a § BrB tillämpas. Om det inte finns systematiska inslag i de olika brotten ska gärningsmannen dömas för de enskilda brotten och om en enskild gärning är särskilt allvarlig bör domstolen döma särskilt för denna. I andra fall gäller de allmänna konkurrensreglerna, som att när det är frågan om konkurrens mellan det nya brottet och ett annat brott med strängare straffskala ska domstolen döma för det senare brottet eller att domstolen, när stalkaren stulit något som ett led i förföljelsen av brottsoffret, ska döma för stöld och olaga förföljelse i förening.¹⁷⁹

¹⁷⁸ SOU 2008:81 s 134.

¹⁷⁹ SOU 2008:81 s 137 f & 341 f.

8 Stalkning i svensk domstol

Vid en uppsats som rör stalkning är det även av intresse att undersöka hur domstolarna har dömt i olika fall där någon vid upprepade tillfällen förföljt, trakasserat och/eller kartlagt en annan person eller där någon tagit upprepade oönskade kontakter med sitt offer för att uppnå sina egna syften, d.v.s. fall där någon enligt min mening kan anses ha stalkat någon annan. De rättsfall som jag har valt är sådana som, enligt mig, omfattas av den stalkningsdefinition som jag tidigare redogjort för. Jag har vidare försökt att ta rättsfall med så många olika stalkningsbeteenden och stalkningstyper som möjligt. Det är en subjektiv bedömning som gjorts och de rättsfall som här ska analyseras är sådana som jag har funnit extra intressanta.

Det huvudsakliga syftet med avsnittet är att både peka på hur stalkning har hanterats i domstolen samt att se hur väl den föreslagna bestämmelsen om olaga förföljelse skulle fungera i dessa fall. När jag bedömer huruvida olika rättsfall kan falla in under det nya lagförslaget kommer jag att utgå från de brott som den högsta instansen dömt för. Jag kommer således bara titta på om det hade funnits en möjlighet att döma för olaga förföljelse istället. Vid bedömningen kommer jag vidare att inte bara utgå från själva paragrafen utan från intentionen med lagförslaget och det som framkommer av författningskommentarerna i SOU:n. Jag kommer således bl.a. att förutsätta att 4:4 a BrB inte ingår i lagtexten och att fokus ska ligga på att gärningarna ingått i ett mönster som sammantaget kan leda till att brottsoffrets integritet kränkts. Det ska alltså inte krävas att brottsoffrets integritet verkligen har kränkts även om den föreslagna paragrafen tyder på det. Vad gäller tidigare likartad brottslighet kommer jag vidare att bedöma den som att den skett efter ”ikraftträdandet” av den nya bestämmelsen.

8.1 RH 1997:114

I RH 1997:114 hade en skolchef, Sivert D, erhållit ett antal anonyma försändelser, som vykort och andra skrivelser, med nedsättande och kränkande innehåll, bl.a. kränkande tillmälen om Sivert D som person och om hans myndighetsutövning som tidigare skoldirektör. Vykorten och skrivelserna var både skickade till skolkontoret och till Sivert D:s hemadress. Skrivelserna hade flera gånger innehållit uttryck som ”knektdjävel”, ”ringaktning” och ”sketet bidragshjon”. Hovrätten bedömde gärningarna, som pågått i cirka tre månader, som ofredande. Uttalanden som ”jävla sopa”, ”sketet bidragshjon”, ”maktgalne Sivert D”, ”socialfall och pajas”, ”jävla socialfall”, ”sketet socialfall”, ”sketet underhug-

garjobb” och ”simpelt socialfall” bedömdes även som förolämpning eftersom dessa hade använts mot Sivert D i hans egenskap av skolchef och varit fränstötande och nedsättande till sitt innehåll. Påföljden kunde, med hänsyn till brottens straffvärde, inte stanna vid endast böter och straffet blev villkorlig dom och 50 dagsböter.

8.1.1 Kommentar

Fallet illustrerar hur den hämndlystne kan agera. Stalkaren har låst sig vid ett upplevt oförrätt. Han drivs av rättvisepatos och ska ha rätt till varje pris. Stalkningen har i detta fall gått så långt som att Sivert D fått flytta till en annan ort. Att skicka brev och vykort vid flera upprepade tillfällen kan, som domstolen framfört, falla under ofredandeparagrafen, som är en av de paragrafer som omfattas av den föreslagna bestämmelsen. Även förolämpningsbrott omfattas av den föreslagna bestämmelsen. Rättsfallet innehåller alltså flera brottsliga gärningar mot en och samma person och dessa kan ses som ett led i den upprepade förföljelsen av Sivert D, då förföljelsen haft systematiska inslag. Var och en av dessa gärningar kan även leda till att hans integritet kränks. Bestämmelsen om olaga förföljelse borde således kunna vara tillämplig i detta fall. Brotten är dock inte särskilt allvarliga, men de har haft en stor effekt på målsäganden vilket talar för att brottet inte är att ses som ringa. Jag går därför inte ifrån hovrättens bedömning, om att påföljden inte kan stanna vid endast böter, vilket gör att straff för olaga förföljelse skulle kunna utdömas.

8.2 Svea hovrätt dom 2002-06-14 mål nr B 1303-02 och Stockholms tingsrätts dom 2002-01-31 mål nr B 6409-01

Målsägande, Tomas Ö, och den tilltalade, Birgit H, träffades i slutet av år 1997 eller början av år 1998. Under den här tiden var Tomas Ö tillsammans med en annan kvinna. Deras förhållande tog slut efter att kvinnan fått flertalet anonyma telefonsamtal och hotbrev med innebörden att hon skulle akta sig för Tomas Ö. Efter detta utvecklades förhållandet mellan Birgit H och Tomas Ö och höll under cirka ett år. De bodde dock under hela tiden var för sig. Efter att förhållandet tog slut skickade Birgit H 54 brev till Tomas Ö. En del av dessa var undertecknade av ett mansnamn med innebörden att han betett sig illa mot ”Bibi” och borde kontakta henne. Andra brev var anonyma och hade innebörden att Tomas Ö hade en sexuell relation med brevskrivarens kvinna. I flertalet av breven fanns hot mot Tomas Ö, som ofta konkretiserades med att hans bostad eller hans föräldrars hem skulle brännas ner. Det fanns även hakkors i flera brev. Från juni till slutet av oktober år 2001 hade även Tomas Ö fått flertalet anonyma telefonsamtal. Härutöver hade Birgit H befunnit sig utanför målsägandes bostad vid ett antal tillfällen. Där ska hon, vid olika tillfällen, bl.a.

ha ställt en bensindunk och flaskor med urin utanför hans dörr, kastat upp olika föremål på hans balkong, målat hakors och målat igen tittögat på dörren, bankat på fönsterrutor samt stoppat tuggummi i låset på dörren. Utöver detta hade Birgit H två gånger tänt eld på Tomas Ö:s lägenhetsdörr. Trakasserierna slutade först när Birgit H frihetsberövades.

Tingsrätten ansåg för det första att bevisningen klart pekade på att Birgit H skrivit alla breven. Tingsrätten konstaterade sedan att telefonsamtalen sammanfallit med den tiden som breven skickades, i trakasserande och hotfulla syften till Tomas Ö, och ansåg att telefonsamtalen var ytterligare ett sätt att trakassera målsäganden. Tingsrätten fann även att de övriga ofredandehandlingarna var styrkta. Angående branden på lägenhetsdörren ansåg tingsrätten att även om bränderna bara skadade dörren hade det funnits en risk att branden skulle sprida sig om den inte upptäckts snabbt. Det hade således funnits en konkret fara för annans liv eller hälsa eller omfattande förstörelse av annans egendom. Domstolen fann det styrkt att kvinnan tänt på dörren då det i olika brev framkom vad som skulle hända med hans dörr och effekterna av bränderna. Kvinnan led vidare, enligt undersökningar, av en psykisk störning men den var inte allvarlig. Tingsrätten dömde sammantaget för olaga hot, ofredande och mordbrand till fängelse i tre år. Hovrätten delade tingsrättens bedömning och fastställde dess dom.

8.2.1 Kommentar

Rättsfallet är ett exempel på att stalkare kan begå väldigt farliga gärningar. Det som startade med förföljelse genom en mängd olika trakasserier för att hon skulle uppnå sitt eget syfte, går alltså i det här fallet så långt som till mordbrand. Stalkaren kan främst klassificeras som erotoman. Birgit H verkar besatt av målsäganden och det framgår av domen att hon lider av vanföreställningar. Det framgår även att kvinnan agerat på sådant sätt som hon gjort för att hon och målsägande gjort slut och för att han träffat nya kvinnor, vilket inte Birgit H kunnat acceptera.

Det här rättsfallet skulle, om vi kopplar bort mordbranden, även det kunna bedömas som olaga förföljelse. Detta eftersom Birgit H vid flertalet tillfällen har ofredat och hotat Tomas Ö och dessa gärningar har haft systematiska inslag. Gärningarna har således varit ett led i en upprepad förföljelse av honom som varit ägnad att kränka hans integritet. Handlingarnas karaktär skulle kunna leda till att detta rentav skulle bedömas som grov olaga förföljelse eftersom förföljelsen pågått under en relativt lång tid och har haft en väldigt

skrämmande karaktär. I vilket fall torde straffvärdet för brottet bli relativt högt. Detta eftersom det av författningskommentaren verkar framgå att det är en helhetsbedömning som ska göras. De gärningar som ingår i åtalet ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet, vilket jag tolkar som att alla brott som ingår i åtalet ska vara möjliga att beakta vid bedömning av straffvärdet för olaga förföljelse, även om detta torde bli en form av dubbelbestraffning. Mordbranden torde, enligt kommentaren till förslaget, således kunna ha höjt straffvärdet på den olaga förföljelsen i det här fallet.

8.3 Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2002-12-13 mål nr B 2727-01 och Malmö tingsrätt dom 2001-10-10 mål nr B 3622-00

Den tilltalade, Benny C, blev i tingsrätten åtalad för olaga hot, ofredande, sexuellt ofredande, egenmäktighet med barn, överträdelse av besöksförbud samt förgripelse mot tjänsteman. Benny C hade tidigare haft ett förhållande med målsäganden Elin G. När förhållandet upphörde började han uppträda hotfullt mot henne och fick som följd härav ett besöksförbud utfärdat mot sig den 11 februari år 2000. I slutet av januari - början av februari år 2000 började Benny C att i skolan där hon studerade och i närheten av hennes bostad sätta upp ett sammanklipp av nakenbilder av kvinnan, som tagits under parets förhållande. Tingsrätten fann i denna del att Benny C hade gjort sig skyldig till sexuellt ofredande. Benny C hade även till Elin G:s far, Karl-Gustav G, ringt 22 samtal, huvudsakligen nattetid, och vid två av dessa samtal ska han ha fällt uttalanden med innebörden att han skulle döda honom. Tingsrätten ansåg att dessa hot mer var ett led i de allmänna trakasserierna men att de var tillräckligt allvarliga för att ses som ofredande och olaga hot. Benny C ska även, efter att ha avslutat ett fysiskt angrepp mot Elin G, hotat att sticka henne i ryggen med en injektionsnål. Han ska vid tillfället ha gjort gällande att nålen var infekterad med HIV-virus. Tingsrätten fann att Benny C i denna del gjort sig skyldig till olaga hot. Benny C åtalades också för att vid flera tillfällen ha överträtt besöksförbudet genom att ha ringt och skickat SMS till Elin G samt att vid ett tillfälle dels ha skrikit okvädningsord utanför hennes bostad och dels ha skrivit sitt namn på tre rutor på Elin G:s personbil. Tingsrätten ansåg att åtalet även här var styrkt. Benny C ska även till domaren, som förordnat att Elin G skulle ha vårdnaden av deras gemensamma son, från den 7 januari till den 7 april år 2001, ha ringt ett dussintal samtal till hans bostad samt ha skickat två textmeddelanden till hans mobiltelefon. De flesta av samtalen hade gjorts mellan klockan två och fem på morgonen. Han ska här ha varit oförsämrad och aggressiv och ha kallat domaren för pedofil. Tingsrätten ansåg även att åtalet i denna punkt var styrkt och att Benny C gjort sig skyldig till förgripelse mot tjänsteman. Sammantaget dömdes Benny C i tingsrätten för olaga hot,

ofredande, sexuellt ofredande, överträdelse av besöksförbud samt förgripelse mot tjänsteman till fängelse i tre månader. Åtalet om egenmäktighet med barn, vilket handlade om att Benny C vid flera tillfällen ska ha vägrat överlämna parets gemensamma son till Elin G, ogillade däremot tingsrätten.

I hovrätten dömdes Benny C för grovt förtal istället för sexuellt ofredande. Hovrätten ansåg, som tingsrätten, att det var klart att Benny C hade satt upp lapparna, dock ansåg domstolen att det inte gick att döma för sexuellt ofredande eftersom det krävs att själva handlingen ska vara ägnad att väcka anstöt hos just den drabbade. Elin G hade inte själv sett lapparna utan blivit informerad om dessa via skolan och grannar som redan plockat ner lapparna. Hovrätten ansåg vidare att gärningsbeskrivningen innefattade påståenden som kan föranleda ansvar för ärekränkingsbrott, och eftersom Benny C pekade ut kvinnan som klandervärd i sitt levnadssätt och de misskrediterade uppgifterna kom till andras kännedom kunde hovrätten istället döma Benny C för grovt förtal.¹⁸⁰ Vad gäller hotet om att sticka en injektionsnål i målsäganden ansåg hovrätten att detta inte kunde bedömas som hot, utan det skulle istället bedömas som ofredande. Detta då Benny C fällt uttalandena efter att han avbrutit det fysiska angreppet mot Elin G och vid uttalandet hade han således inte för avsikt att vidta någon vidare åtgärd mot henne. Vad gäller de andra punkterna kom hovrätten till samma slutsats som tingsrätten, även vad gäller påföljd anslöt hovrätten till tingsrättens bedömning om fängelse i tre månader.

8.3.1 Kommentar

Rättsfallet illustrerar hur stalkning kan utspela sig mellan ex-partners. Rättsfallet innehåller flera brott mot en och samma person. Benny C har bl.a. gjort sig skyldig till ofredande och överträdelse av besöksförbud mot Elin G, brott som ingår i den föreslagna bestämmelsen. Dessa brottsliga gärningar kan ses som ett led i den upprepade förföljelsen av Elin G, vilket även det faktum att Benny C hotar Elin G:s far styrker eftersom dessa hot kan, som tingsrätten påpekar, ses som en led i de allmänna trakasserier mot Elin G. Dessa gärningar torde även medföra en kränkning av Elin G:s integritet. Benny C torde således ha kunnat dömas för olaga förföljelse. Angående straffvärdet torde, som tidigare påpekats, en helhetsbedömning av de gärningar som ingår i åtalet beaktas vid bedömningen av straffvärdet enligt författningskommentaren i SOU:n. Detta torde innebära att även det grova

¹⁸⁰ HD ansåg sedan, i sitt beslut 2004-12-16 mål nr B 276-03, att hovrätten gjort rätt när det prövades om Benny C gjort sig skyldig till förtal även om detta avvikit från åklagarens brottsrubricering.

förtalet, som inte ingår i den föreslagna bestämmelsen men som ingår i åtalet, borde kunna höja straffvärdet på brottet.

8.4 Hovrätten för nedre Norrland dom 2005-09-16 mål nr B 825-05 och Östersunds tingsrätt dom 2005-07-20 mål nr B 1652-05

Den 10 februari år 2005 hade den tilltalade, Mikael J, fått ett besöksförbud utfärdat mot sig. Han hade sedan brutit mot detta besöksförbud vid inte mindre än 96 tillfällen. Han hade även bl.a. ringt flera otrevliga samtal och skickat flertalet kränkande SMS till målsäganden, Margareta K. Dessutom ska han ha tagit personlig kontakt med henne vid tre olika tillfällen. Han hade vidare vid ett tillfälle inträngt och kvarstannat i Margareta K:s kolonistuga, där han tidigare hade skadat henne, och här uttalat hot mot henne. Vidare kan nämnas att Mikael J tidigare varit dömd för liknande brottslighet mot Margareta K och att han efter avtjänat straff således återigen började förfölja henne. Tingsrätten dömde Mikael J för hemfridsbrott, olaga hot och överträdelse av besöksförbud till tio månaders fängelse. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten, dock sänkte den påföljden till sex månaders fängelse vilket de ansåg mer borde motsvara brottets straffvärde.

8.4.1 Kommentar

Fallet handlar om en förföljelse av en ex-partner, där Mikael J har gjort sig skyldig till hemfridsbrott, olaga hot och överträdelse av besöksförbud. Det är här således tal om flera brottsliga gärningar, som ingår i den föreslagna bestämmelsen, med ett systematiskt inslag, som var och en utgjort ett led i den upprepade förföljelsen av Margareta K. Förföljelsen torde även kunna leda till att brottsoffret integritets kränkts. Det faktum att Mikael J även tidigare varit dömd för liknande brottslighet mot Margareta K och återigen började förfölja och trakassera henne när han avtjänat sitt straff, skulle kunna beaktas vid bedömning av straffvärdet på brottet då tidigare brottslighet, enligt förslaget, torde kunna höja straffvärdet.

8.5 Svea hovrätt dom 2006-02-09 mål nr B 144-06 och Stockholms tingsrätt dom 2005-12-14 mål nr B 28870-05

Den tilltalade, Kenneth J, hade från 19 augusti till 24 oktober år 2005 skickat 32 stycken e-postmeddelanden till en TV4-profil, Ulrika N, varav två av dessa innehöll hot. Innehållet i e-postmeddelandena hade under tiden blivit mer och mer anstötligt. I ett av dessa hade han bifogat en bild på en kniv och i ett annat hade han uttalat sig om dödskontrakt samt att han skulle storma Stockholm och få tag på Ulrika N. Ulrika N hade inte svarat på något av e-postmeddelandena. Den 4 november meddelades Kenneth J besöksförbud, vilket han

senare överträdde den 11 november år 2005 genom att skicka nya brev till Ulrika N. Kenneth J erkände att han skickat breven men åberopade att han inte haft något uppsåt att hota eller ofreda henne, då han uppgav att han hade fått telepatiska meddelanden av henne. Han uppfattade det även som att Ulrika N och han var ett "vi" samt angav att han älskade henne och ville skydda henne.

Tingsrätten ansåg att Kenneth J måste ha förstått att Ulrika N inte velat ha någon kontakt med honom då hon inte svarat på ett enda av hans meddelanden. Den anförde vidare att flera av meddelandena, som varit irrationella och svårförståeliga, hade anstötligt innehåll samt innehöll en upptrappning av aggressivitet och ilska. Kenneth J hade således hänsynslöst ofredat Ulrika N. Vidare var Ulrika N, i egenskap av sitt arbete, i en utsatt position och härför var gärningarna av allvarlig beskaffenhet. Ulrika N hade både känt obehag och rädsla av hoten. Hotbilden hade förstärkts av att Kenneth J uppsökt henne på hennes arbetsplats. Det framgick vidare att Kenneth J led av en allvarlig psykisk störning. Tingsrätten dömde mannen för olaga hot och ofredande till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten och fastställde tingsrättens dom.

8.5.1 Kommentar

Kenneth J kan enligt mig ses som den typiske erotomanen. Han verkar vara besatt av Ulrika N, då han var övertygad om att känslorna var besvarade och genom att han såg dem som ett "vi". Även det faktum att han förföljer en känd person och tror sig få telepatiska meddelanden av Ulrika N talar för att Kenneth J lider av erotomani. Skulle det här fallet kunna bedömas som olaga förföljelse? I rättsfallet har Kenneth J dömts för olaga hot och ofredande. Det framgår även att Kenneth J har överträtt besöksförbudet. Detta omfattas dock inte av åtalet. Kenneth J har i vilket fall begått flera brottsliga gärningar mot en och samma person. Alla dessa handlingar har utgjort ett led i den upprepade förföljelsen som medfört att Ulrika N:s integritet har kränkts. Ulrika N hade både känt obehag och rädsla p.g.a. händelsen, vilket även hade förstärkts av att Kenneth J uppsökt henne på hennes arbetsplats. Detta rättsfall torde således ha kunnat bedömas enligt paragrafen då jag, som tingsrätten, anser att gärningarna är av allvarlig beskaffenhet och att de har ett tillräckligt högt straffvärde för att de ska kunna bedömas som olaga förföljelse. Mannen hade antagligen p.g.a. sin allvarliga psykiska störning även här dömts till rättspsykiatrisk vård.

8.6 Hovrätten för Nedre Norrland dom 2007-01-23 mål nr B 986-06 och Sundsvalls tingsrätt 2006-08-16 mål nr B 101-04

Målsägande, Ulf J, träffade den tilltalade, Ann-Louise N, för första gången i sitt yrke som bibliotekarie i slutet på 90-talet. Ann-Louise N studerade då och han hjälpte henne att ta fram de böcker som hon behövde, varav Ann-Louise N trodde att de var närmare vänner. Ulf J försökte då förklara för henne att så inte var fallet. Kvinnan började härefter fysiskt följa efter Ulf J, från hans arbete till hans bostad, och hon befann sig ibland utanför hans bostad flera timmar i sträck. Hon hade även skrikit okvädingsord, som främst gick ut på att Ulf J var pedofil, till honom på hans arbetsplats, utanför hans bostad samt på andra offentliga platser. Ulf J hade vid flera tillfällen förklarat för henne att beteendet inte var acceptabelt. Under år 2003 blev sedan förföljelsen väldigt intensiv. Från 19 januari år 2004 hade Ann-Louise N fått ett besöksförbud utfärdat mot sig, vilket hon flera gånger överträtt och under vissa perioder hade hon nästintill varje dag förföljt Ulf J. Ann-Louise N upphörde med sitt beteende först när första kallelsen till rättegång skickades ut hösten år 2004.

Tingsrätten ansåg att det var klarlagt att kvinnan under flera år förföljt Ulf J. Tingsrätten beaktade beträffande påföljden emellertid att hennes beteende nu hade upphört och det saknades därför anledning att befara att Ann-Louise N skulle komma att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Kvinnan dömdes för ofredande och överträdelse av besöksförbud till villkorlig dom i förening med 40 dagsböter om 30 kronor. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

8.6.1 Kommentar

Rättsfallet visar på en fysisk förföljelse av en annan person. Den stalkningstyp som Ann-Louise N skulle kunna vara är den socialt inkompetente, alltså en person som inte förstår att ett nej betyder ett nej och som har svårt med det sociala samspelet. Rättsfallet skulle även det kunna bedömas som olaga förföljelse. Ann-Louise N har begått flera brottsliga gärningar mot Ulf J och dessa har varit ett led i den upprepade förföljelsen som kränkt brottsoffrets integritet. Ann-Louise N har dock slutat med sitt beteende när första kallelsen till rättegång skickats ut och tingsrätten bedömde det som osannolikt att hon skulle fortsätta följa Ulf J, vilket talar för att Ann-Louise N istället ska dömas för de enskilda brotten. Dock kan handlingarna, enligt mig, inte ses som ringa då förföljelsen skett under särskilt lång tid och har varit väldigt intensiv, vilket talar emot att den är ringa och istället talar för att den skulle kunna ses som grov. Jag tror således att fallet torde kunna bedömas som olaga förföljelse.

8.7 RH 2009:11

Den tilltalade, Laila J, hade fattat tycke för ett kommunalråd, Lennart G, och hade uppfattat det som att de hade en relation sedan åtta års tid tillbaka. Laila J hade därför skrivit såväl dikter som brev till honom och vid minst åtta tillfällen under en fyra månaders period ska hon ha lämnat dessa i Lennart G:s brevlåda. En del av dessa brev ska ha haft erotiska inslag och vid tre av tillfällena hade hon skickat med fotografier på henne själv. Laila J har tolkat Lennart G:s passivitet som att han var intresserad av fortsatt kontakt och välkomnade breven. Hon tolkade även Lennart G:s framträdande i TV, t.ex. att Lennart G offentligt sagt att han skulle skilja sig, som att han var med på noterna.

Enligt tingsrätten var det uppenbart att flera av fotografierna och breven hade varit av sådant slag att det typiskt sett duger för att kränka den andres sexuella integritet. Laila J ska även tidigare ha kontaktats av polis med anledning av att Lennart G har anmält henne. Den viktiga frågan för både tingsrätt och hovrätt var ifall Laila J:s subjektiva uppsåt täckt de objektiva brottsrekvisiten. Tingsrätten fann, med tanke på karaktären av breven och fotografierna, att Laila J inte rimligen kunde ha uppfattat passiviteten som samtycke till uppvakningen. Sammanfattningsvis fann tingsrätten det styrkt att Laila J vid åtminstone tre tillfällen gjort sig skyldig till sexuellt ofredande och dömdes till 80 stycken dagsböter om 80 kr.

I hovrätten framförde Laila J som bevis ett läkarintyg där det framgår att hon hade ett kroniskt vanföreställningssyndrom och sjukdomsbilden utmärks av fasta vanförställningar om att högt uppsatta personer är förälskade i henne samt att hon helt saknar sjukdomsinsikt. Även hovrätten fann att Laila J objektivt sett gjort sig skyldig till sexuellt ofredande. Hovrätten ansåg dock, med hänsyn till läkarintyget, att de objektiva rekvisiten inte var subjektivt täckta. Detta med hänsyn till att Laila J svävade i föreställningen om att hon och Lennart G hade en relation och om att han uppskattade hennes brev och fotografier.

8.7.1 Kommentar

Laila J är en typisk erotoman, vilket bl.a. gestaltar sig i att hon är besatt av en annan person, är övertygad om att känslorna är besvarade, att denne personen har högre social status och i att hon tror sig få meddelanden via tv:n från honom. I de fall vi skulle bedöma om detta objektivt sett kan ses som olaga förföljelse har Laila J här begått flertalet brottsliga gärningar mot en och samma person och dessa gärningar har haft systematiska inslag.

Gärningarna har alltså varit ett led i den upprepade förföljelsen som medfört en kränkning av Lennart G:s integritet. Dock är straffvärdet av dessa handlingar så lågt att de inte kan anses motsvara ett fängelsestraff vilket gör att de enskilda gärningarna ska dömas var för sig. Det skulle således i objektiv mening kunna bedömas som sexuellt ofredande. Dock är inte, som hovrätten påpekar, de objektiva rekvisiten subjektivt täckta.

8.8 Svea hovrätt dom 2009-08-21 mål nr B 4488-09 och Attunda tingsrätt dom 2009-05-08 mål nr B 888-09

Den tilltalade, NV, och målsägande, SA, hade fått kontakt med varandra genom Internet och hade så småningom blivit ett par. De hade haft ett tidvis stormigt förhållande och under januari år 2008 hade NV gjort sig skyldig till två fall av misshandel mot SA. NV hade senare under hösten år 2008 blivit häktad och dömd till följd av misstankar av brott mot andra personer. På anstalten besökte SA NV och gjorde, enligt hennes uppgifter, slut vid det här tillfället. Från den 1 december år 2008 till februari år 2009 hade sedan NV, från anstalten, skickat flera brev till sin f.d. flickvän med hot om brottslig gärning. NV blev till följd av dessa brev ålagd ett besöksförbud från den 9 februari år 2009. NV hade sedan vid sex tillfällen under februari till mars brutit mot besöksförbudet genom att skicka brev till SA. I breven hade NV hotat med brottslig gärning, som att han skulle döda eller skada henne om hon inte kom och besökte honom eller bibehöll kontakten med honom. Hoten bestod bland annat i att NV i ett brev hade klistrat in rubriken ”MÖRDADE FLICKVÄN” med kommentaren ”bli ej sån nu!”. Det framkom även att NV hade skickat ytterligare betydande antal brev utanför de som var med i åklagarens gärningsbeskrivning.

Tingsrätten bedömde det som att breven allmänt sett till stor del var obehagliga och hotfulla till sitt innehåll. Formuleringarna i breven sågs även i ljuset av att NV tidigare var dömd för en mängd våldsbrott och att han föreföll ha velat framhäva en kriminell identitet. Tingsrätten kom således fram till att formuleringarna i breven utgjorde hot om att SA skulle dödas eller i vart fall skadas om hon inte bibehöll kontakten med NV. Breven hade enligt domstolen varit ägnade att orsaka allvarlig fruktan hos målsäganden och det rörde sig om åtminstone sju gärningar om olaga hot. Den tilltalade hade enligt tingsrätten även gjort sig skyldig till överträdelse av besöksförbud vid nio tillfällen. Tingsrätten ansåg vidare att påföljden inte bara kunde stanna vid böter och vägde då in att det rört sig om systematiska och upprepade kränkningar av SA:s personliga integritet, som pågått under lång tid och förorsakat henne betydande rädsla. Även det faktum att NV spelade på sin tidigare brottslighet, att brottsligheten riktade sig mot en tidigare närstående och att NV återfallit i

likartad brottslighet spelade roll i bedömningen av straffvärdet. Den sammanlagda påföljden för hoten och överträdelsen blev i tingsrätten fängelse i tre månader.

Att den tilltalade gjort sig skyldig till nio fall av överträdelse av besöksförbudet överklagades inte. I frågan om olaga hot anförde hovrätten att det var styrkt att det var frågan om olaga hot. Hovrätten minskade dock antalet gärningar som ansågs utgöra hot. Dock påverkar detta inte den bedömning som tingsrätten gjort i påföljdsfrågan och tingsrättens dom fastställdes.

8.8.1 Kommentar

Det är här fråga om en mängd gärningar av någon som inte verkar kunna acceptera att ha blivit ”dumpad”. Han trakasserar genom upprepade kontakter innehållande hot och genom överträdelse av besöksförbud för att få igenom sin vilja att de fortfarande ska vara ihop. Stalkaren kan således sägas vara en före detta partner. Brotten skulle vidare mycket väl kunna falla in under olaga förföljelse då NV både begått olaga hot och överträdelse av besöksförbud och dessa brottsliga gärningar omfattas av bestämmelsen. Gärningarna har haft systematiska inslag och varit ett led i den förföljelse som NV utsatt SA för, vilken kränkt hennes personliga integritet. Domstolen har vidare tagit hänsyn till att det rört sig om systematiska och upprepade kränkningar av SA:s personliga integritet, vilket har lett till ett strängare straff. Brottsligheten är således tillräckligt allvarlig för att bedömas som olaga förföljelse. Det faktum att NV begått tidigare brottslighet mot SA torde vidare kunna höja straffvärdet på brottet.

8.9 Sammanfattning rättsfall

I avsnittet har jag redogjort för flertalet olika stalkningstyper i olika rättsfall som faller in under den stalkningsdefinition som använts i den här uppsatsen. Meningen med den här exemplifieringen av olika rättsfall var bl.a. att försöka ge en bild på hur olika stalkningsbeteenden kan bedömas i domstol. Utöver de rättsfall jag använt i det här avsnittet har jag även gått igenom flertalet andra rättsfall, som skulle kunna bedömas enligt den stalkningsdefinition som jag använt mig av. Allt för att få en bättre helhetsbild, då det är relativt svårt att dra slutsatser av ett fåtal rättsfall. Även om det är svårt att se ett mönster med hjälp av ett fåtal rättsfall, är det generellt sett liknande brott som man dömts för här som i de andra stalkningsfall som jag har gått igenom. I de fall som jag redogjort för i avsnittet har stalkare mot sina offer gjort sig skyldiga till olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, grovt förtal, förolämpning, sexuellt ofredande, mordbrand och överträdelse av besöksförbud.

Som ett led i förföljelsen har de även gjort sig skyldiga till olaga hot och förgripelse mot tjänsteman. I andra fall som jag har gått igenom har även bl.a. misshandel och skadegörelse förekommit. De klart vanligaste brotten som en stalkare har gjort sig skyldig till, i de fall som jag gått igenom, är i vilket fall olaga hot, ofredande och överträdelse av besöksförbudslagen.

Det är även viktigt att se vad påföljderna blir på dessa stalkningsfall, där personer som blir utsatta ofta mår psykiskt dåligt under längre tid. Det som kan sägas om påföljderna är att dessa varierar mycket beroende på vilka brott som stalkaren har gjort sig skyldig till, vilket beror mycket på att brotten har olika straffskalor. Vid många av ofredandena som bara skett via e-postmeddelanden, telefon eller brev är det vanligt att påföljden bara stannar vid böter. Ibland gör dock straffvärdet att brottet inte enbart kan stanna vid böter och i dessa fall döms ofta till villkorlig dom i förening med böter eller skyddstillsyn. I de fall någon dömts till fängelse för ”stalkningsbrott” har det ofta varit för att stalkningen innehållit grövre brott, att den som stalkar även tidigare begått brott mot samma offer eller att domstolen beaktat de systematiska trakasserierna och hoten mot samma person vid t.ex. ofredande eller olaga hot.

Det andra syftet med det här avsnittet var att analysera hur väl den föreslagna bestämmelsen om olaga förföljelse fungerar på dessa rättsfall. Olaga förföljelse är relativt lätt att använda på dessa fall och i stort sett alla fall skulle kunna bedömas som olaga förföljelse, om den paragrafen hade funnits vid tillfället för domarna. Som vi sett i rättsfallen ovan innehåller den föreslagna bestämmelsen flertalet brott som kan bli tillämpliga vid stalkning. I de rättsfall som jag gått igenom är det inte heller helt ovanligt att personer som tidigare begått brott mot någon fortsätter att förfölja och trakassera denne. Det är således lämpligt att kunna beakta även tidigare brottslighet mot samma person. Målet med bestämmelsen, att en händelsekedja som kan bestå av flertalet olika gärningar och kan ha utspelats under lång tid ska omfattas och kunna straffbeläggas som en helhet, kan således sägas uppnås med den föreslagna bestämmelsen. Dock är lagförslaget inte felfritt utan det finns vissa oklarheter i både lagen och författningskommentarerna, vilket jag kommer att gå in på mer nedan i analysavsnittet.

9 Analys

9.1 Är stalkning ett problem och i så fall hur omfattande?

Stalkning har under senare år gått från novellens värld till verkligheten. Stalkning kan t.ex. ske genom oönskade telefonsamtal, SMS, brev eller e-postmeddelanden. Det kan även handla om ren förföljelse, hot om våld, misshandel eller liknande. Karaktäristiskt för stalkning är att den sker vid upprepade tillfällen och att den genom sitt innehåll och sin omfattning uppfattas av den utsatte som störande, hotfullt och kränkande. Stalkning skulle vidare kunna ses som en normaliseringsprocess, alltså att förföljelsen, hoten och trakasserierna normaliseras och blir ett normalt inslag i vardagen, vilket gör att det kan vara svårt att uppmärksamma. Fenomenet har dock under de senaste åren mer och mer börjat ses som ett samhällsproblem runt om i världen och i flertalet länder har problemet hanterats genom straffrättslig lagstiftning. Att stalkning har kriminaliserats internationellt är dock inte en anledning till att även Sverige ska kriminalisera beteendet. Dock visar det på att stalkning är ett globalt problem.

I Brå:s rapport om stalkning framkommer att det är uppskattningsvis mellan 105 000 och 165 000 människor i Sverige som varje år utsätts för stalkning och att ungefär nio procent av den svenska befolkningen någon gång skulle ha drabbats av fenomenet. Det är vidare, enligt undersökningen, endast en tredjedel, av dem som utsätts för stalkning, som anmäler trakasserierna till polisen. Av dessa är det bara en femtedel av polisanmälningarna som leder till någon form av påföljd. I de internationella studierna, som redogjorts för, är det ungefär 8-12 procent som någon gång utsatts för stalkning. Brå:s resultat stämmer således mycket väl överens med undersökningar som gjorts internationellt och visar på att stalkning i hög grad utgör ett problem i Sverige.

Det är således väldigt många personer inom vårt land som någon gång har utsatts för stalkning. Stalkningen kan vidare hålla på under relativt lång tid och innefatta flertalet händelser, vilket kan leda till flera olika följder för offret. De som blivit utsatta i Brå:s studie hade bl.a. fått byta telefonnummer och ändrat sina vardagsrutiner, men det hade även gått så långt som att vissa personer hade fått flytta. De stalkningsutsatta lever ofta i oro och osäkerhet. Ett stalkningsbeteende kan även eskalera och leda till att ett allvarligt misshandelsbrott begås. Att en person förföljs av någon annan och till slut inte vågar gå ut eller gömmer sig när någon kommer i närheten måste i högsta grad vara fridskränkande, vilket

det inte torde finnas någon diskussion om. Att stalkning är oroande och kan ses som ett problem i Sverige är inte heller det något att orda om. Frågan blir då istället om gällande rätt redan täcker upp stalkningsbeteenden.

9.2 Hur väl täcker dagens straffrättsliga regler stalkningsbeteenden?

9.2.1 Bör det kriminaliserade området utvidgas?

Bör handlingar som är karaktäristiska för stalkning och som i dagsläget inte är straffbara bli det? I brottsbalken, men även i lagen om besöksförbud, finns flertalet bestämmelser som skulle kunna aktualisera ansvar för olika stalkningsbeteenden. Många typiska stalkningsbeteenden, som att skicka flertalet oönskade brev till någon annan, att någon fysiskt förföljer någon annan eller förföljelse av annan genom både överträdelse av besöksförbud och hotelser, kan i dagsläget leda till ansvar för bl.a. ofredande, olaga hot eller överträdelse av besöksförbud. Problemet är att gränsen mellan handlingar som omfattas respektive inte omfattas av lagen inte är tydlig. Handlingar som att t.ex. uppehålla sig i närheten av offrets bostad, följa efter offret till och från arbetet eller skicka brev med obehagligt innehåll kan ibland ses som t.ex. ofredande eller olaga hot. Det är även tänkbart att handlingarna faller utanför det straffbara området trots att dessa för den utsatte kan upplevas som mycket hotfulla och pressande. Det finns således handlingar som kan vara kränkande men som inte faller inom definitionen för ofredande, inte innehåller några hot eller förolämpningar och där de grova fridskränkningssbrotten inte heller är tillämpliga.

Rättssäkerhet innebär att medborgare ska kunna förutse vilka handlingar som är straffbelagda och det ska finnas ett skydd mot godtycke i rättstillämpningen. Med hänvisning till rättsäkerheten krävs det för straffbarhet att en gärning är kriminaliserad. Det följer av legalitetsprincipen i RF 1 kap. 1 § att man inte kan bli straffad för ett brott om det inte finns ett brott, alltså inget brott eller straff utan stöd i lag (nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege). Många icke brottsliga stalkningsgärningar är ofta, som sagt, på gränsen till bl.a. ofredande, men för att det ska ses som ofredande bör det även vara tal om ett hänsynslöst beteende. Utfallet, om det är att bedöma som t.ex. straffbart ofredande eller icke straffbart ofredande, är vidare beroende av enskilda polisens och åklagares bedömning. Enligt legalitetsprincipen ska inte en bestämmelse tillämpas utanför gränsen för dess ordalydelse. Det är därför inte bra att gränsen mellan brottsliga och icke brottsliga gärningar inte är tydligt

vad gäller t.ex. ofredande, vilket alltså kan ses som ett skäl för att kriminalisera nya handlingar.

För att vidare kriminalisera nya gärningar ska dessa typiskt sett förefalla vara så straffvärda att det finns behov av en kriminalisering och att en kriminalisering medför att handlingarna kan motverkas. Säkerhetspolisen ansåg, i betänkandet om stalkning, att man i praktiken kan stå utan effektiva möjligheter för att beivra stalkning om lagstiftningen utformas så att varje enskild handling måste vara straffbar för att ansvar ska kunna utkrävas. Säkerhetspolisen föreslog därför istället att man skulle utforma en lagstiftning så att ett upprepat beteende av kränkande handlingar ses som en gärning. Kränkande handlingar skulle således även kunna vara handlingar som i dagsläget inte alltid är straffbara men som kan ses som obehagliga, t.ex. brev vars innehåll inte är hotfullt eller övervakning av någons bostad.¹⁸¹ Ett sådant förslag kan dock enligt stalkningsutredningen, och enligt mig, innebära alltför svåra gränsdragningsproblem. Stalkningsutredningen menade bl.a. att ett sådant förslag skulle göra det svårt att veta när straffria handlingar övergår till att utgöra ett led i upprepade kränkningar.¹⁸²

Förslag att kriminalisera klandervärdiga beteenden har även tidigare kommit upp till diskussion vid utformandet av de grova fridskränkingsbrotten.¹⁸³ Dock avslogs detta förslag i propositionen till brotten, där man anförde att:

*”Något klargörande resonemang om vilka handlingar, utöver våld eller hot, som innefattas i bestämmelsen finns inte i förslaget. I den s.k. legalitetsprincipen ingår att det straffbara området ska vara tydligt avgränsat. Straffbuden ska alltså vara så klart formulerade att det i förväg går att avgöra vilka handlingar som är straffbara och vilka som inte är det. Enligt regeringens uppfattning finns det en uppenbar risk att en straffbestämmelse som tar sikte på lindrigare psykisk misshandel skulle bli alltför oprecis och omfatta en alltför oöverskådlig krets av gärningar för att kunna godtas. Legalitetsprincipen talar alltså emot en sådan reglering...”*¹⁸⁴

Regeringen ansåg alltså att beteenden, som inte kunde klargöras i detalj och som inte tidigare var kriminaliserade, inte kunde utöka det kriminaliserade området p.g.a. legalitets-

¹⁸¹ Bet 2004/05:JuU20 s 13 f.

¹⁸² SOU 2008:81 s 122.

¹⁸³ Se Kvinnovåldskommisionen, SOU 1995:60, som föreslog att fridskränkingsbrottet skulle omfatta även psykisk misshandel, d.v.s. en handling som inte är straffbar.

¹⁸⁴ Prop 1997/98:55, s 78.

principen. Även ”Kommittén om hot om våld mot förtroendevalda” anförde i sitt betänkande att det inte fanns tillräckliga skäl att utvidga det kriminaliserade området i syfte att stärka skyddet för det representativa inslaget i demokratin. Kommittén anförde även att en eventuell konflikt med de grundläggande fri- och rättigheterna talade med eftertryck emot att idag straffria gärningar ska omfattas av en ny straffbestämmelse om förbud mot stalkning.¹⁸⁵

Vid en genomgång av rättsläget känns det även som att flertalet stalkningsbeteenden ändå kan bedömas som brottsliga. Att förfölja någon fysiskt, via brev eller telefon kan i dagsläget bedömas som brott och även om det finns handlingar som kan ses som kränkande men i dagsläget inte är brottsliga anser jag att den nuvarande lagstiftningen omfattar tillräckligt med beteenden som är karaktäristiska för stalkning. Det finns alltså, enligt mig, inte, i dagsläget, något påtagligt behov av att utvidga det kriminaliserade området som sådant.

9.2.2 Vilka behov finns för en ny straffrättslig anti-stalkningslag?

Det är sedan en annan sak att det, enligt den nuvarande ordningen, inte helt ut går att beakta det straffvärda i de systematiska trakasserier som är typiska för stalkning. Brotten som en stalkare begår är ofta av bagatellartad karaktär, vilket leder till att gärningsmannen ofta får ett lindrigare straff p.g.a. det låga straffvärdet även vid upprepade trakasserier. Det är alltså svårt att påvisa systematiken i brottet. Detta är ett problem, för även om trakasserier kan bestå av bagatellartade gärningar kan gärningar som sker upprepat bli väldigt allvarliga och kan leda till allvarliga men för den som utsätts. I dagsläget får man vidare anmäla varje enskilt brott för sig, vilket gör det svårt att beakta helheten och därmed är det svårt att göra en rättvis bedömning av en handling som pågår under mycket lång tid. Det finns ingen direkt möjlighet för en domstol att ta hänsyn till om en person varit förföljd och trakasserad i flera år utan det faller under enstaka lagrum som olaga hot och ofredande. Det finns i och för sig möjlighet att beakta systematiska trakasserier och hot vid straffmätningen för ofredande och olaga hot. Systematiska trakasserier skulle även i viss mån kunna utgöra en försvårande omständighet som ska beaktas när domstolen bestämmer ett straff enligt 29 kap BrB. Dessa möjligheter skapar ändå inte samma möjlighet att se på helheten som ett nytt brott skulle göra.

¹⁸⁵ SOU 2006:46 s234 ff.

I de rättsfall som jag gått igenom i uppsatsen beaktas många av de beteenden som i dagsläget kan sägas vara typiska vid stalkning, som t.ex. fysisk förföljelse och förföljelse genom oönskade brev eller telefonsamtal. Det som framkommer av rättsfallen är att olika stalkningsbeteenden kan leda till straff för olika brott, främst till ansvar för ofredande, olaga hot eller överträdelse av besöksförbud. Även om dessa gärningar har lett till olika straff för gärningsmannen är dessa straff överlag inte speciellt hårda. I de fall någon dömts till fängelse för ”stalkningsbrott” har det främst varit för att stalkningen innehållit grövre brott, att den som stalkar även tidigare begått brott mot samma offer eller att domstolen beaktat de systematiska trakasserierna och hoten mot samma person vid t.ex. ofredande eller olaga hot. Domstolen beaktar således det systematiska beteendet när den ska välja påföljd, främst då det är frågan om systematiskt beteende vid ofredande eller olaga hot, men även i andra fall där det systematiska beteendet har varit särskilt allvarligt. I andra fall har dock tiden under vilken någon utsatts för förföljelsen haft ringa betydelse. Om det skulle finnas en bestämmelse som beaktar den systematiska förföljelsen anser jag ändå att det skulle vara klart lättare att beakta helheten.

Det straffrättsliga systemet är vidare, som huvudregel, generellt sett inriktat på enskilda, i tid och rum, avgränsade handlingar som åklagaren måste specificera i sin gärningsbeskrivning, vilket gör det svårt att komma ihåg och specificera när olika handlingar inträffat. Ett undantag, från denna huvudregel, är de grova fridskränkingsbrotten som gör att man kan fånga upp helheten av flera av de stalkningsbeteenden som i dagsläget är straffbara. I Brå:s undersökning framkommer att cirka 28 procent, av dem som i undersökningen blivit utsatta för stalkning, hade en sådan nära relation som de grova fridskränkingsbrotten avser. En närmare relation ökar, enligt undersökningen, även risken för hot och våld eller att gärningsmannen söker upp och förföljer offret. De grova fridskränkingsbrotten ger möjlighet att beakta flertalet olika gärningar som utgjort ett led i en upprepad kränkning mot en närstående eller tidigare närstående person. Paragrafen inriktar sig på närstående och tidigare närstående personer vilket torde innebära att det finns en klar möjlighet att beakta stalkning i dessa relationer. Dock omfattar bestämmelsen inte alla sorters stalkning, t.ex. omfattas inte stalkning som utförs av den okända gärningsmannen eller stalkning som sker genom andra brott än de som omfattas av paragrafen, som ärekränkingsbrott, skadegörelsebrott eller överträdelse av besöksförbud. Paragrafen räcker således inte riktigt till för att beakta alla de problem som ett stalkningsoffer kan utsättas för.

Det är även svårt att bevisa alla brott och många av dessa stalkningsbeteenden är inte alltid helt lätta att kontrollera. Lagstiftningen kan därför på sina områden ses som tandlös eftersom det är först när stalkaren uttalat hot, ofredat eller begått olika allvarliga våldshandlingar som någon kan straffas för brott och dessa brott är inte alltid lätta att bevisa. Ord kan ofta stå mot ord vid olika stalkningshandlingar, som vid t.ex. olaga hot eller en förföljelse, eftersom händelsen oftast sker mellan två personer. Det är även viktigt att offret har sagt nej och att denne dokumenterat detta för att man ska i vissa fall ska kunna döma någon för ett brott. Dock finns det även fall där det är lättare att bevisa att brott är begånget som när stalkaren ringer telefonsamtal, som går att spela in, eller skickar brev, som går att spara. Ren förföljelse kan även uppmärksammas av grannar eller arbetskollegor som bevittnar förföljelsen. Stalkning är ändå ett beteende som, i vissa fall, kan eskalera och leda till så grova brott som mord och mordbrand. Det är således viktigt att man kan få tag i en stalkare under ett tidigt stadium när denne begår vissa av sina gärningar och att stalkaren får ett kännbart straff när denne bryter mot lagen. Det har i dagsläget även utvecklats förebyggande metoder som är till för att bedöma hur stor risken är att stalkning kommer att fortgå eller uppkomma. Det är dock inte fastställt vilken vetenskaplig precision metoderna har men riskbedömningar skulle kunna utgöra ett bra sätt att fånga upp stalkning. Polisen kan genom dessa identifiera de riskfaktorer som finns hos stalkare och det innebär i sin tur att man kan sätta in korrekta skyddsåtgärder.

För att vidare bl.a. polis och åklagare ska ha möjlighet att arbeta preventivt med stalkning är det viktigt att det nya brottet har lite högre straffvärde. Även om polis och åklagare kan agera i dessa fall räcker detta ibland inte till för att stoppa stalkaren, då stalkning är ett fortgående brott som kan eskalera och leda till allvarligare våldsbrott.

En misstänkt ska vidare behandlas som oskyldig till dess att det finns en fällande dom. Det måste således finnas starka skäl för att beröva en person friheten, genom t.ex. häktning. Det finns fyra olika typfall av häktning. Häktningsskäl 2 är här av intresse då många ”stalkningsbrott” har ett år i straffskalan. Häktningsskäl 2 kräver att någon är på sannolika skäl misstänkt för ett specifikt brott för vilket är föreskrivet ett års fängelse eller mer, enligt 24:1 RB. Om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns konkret risk för flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara, får gärningsmannen häktas. Recidivfara är här mest intressant och kan föreligga om anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Häkt-

ning p.g.a. recidivfara föreligger om det finns risk för att den misstänkte begår nya brott innan man hinner döma denne för det första brottet. Dessutom måste det finnas en risk för nya brott av likartat, eller närbesläktat, slag som det som är skäl för häktningsgrunden. Skälen för frihetsberövande måste dock uppväga de olägenheter som en häktning innebär för den misstänkte. Häktning får således ske endast när syftet inte kan uppnås med mindre ingripande åtgärder. Den misstänkte får inte häktas om det kan antas att denne endast kommer att dömas till böter.¹⁸⁶

Recidivfara, och häktningsskäl 2, kan alltså föreligga vid stalkning eftersom den som stalkar någon annan ofta fortsätter begå brott mot denne. Man skulle således kunna förhindra den som begått ”stalkningsbrott” genom att häkta personen då det vid stalkning oftast finns en återfallsrisk. Det finns dock ibland, vid t.ex. ofredandebrott eller i de fall man upptäcker stalkaren tidigt, en risk för att den misstänkte endast kommer att dömas till böter och då finns det inte skäl för att häkta denne. I dessa fall kan stalkaren fortsätta begå brott mot den stalkningsutsatte, vilket ibland kan vara ett problem som skulle kunna åtgärdas med ett brott som beaktar stalkningen i sin helhet och som har en något högre straffskala.

Vidare påverkar ett eventuellt brotts straffvärde polisens möjlighet att ingripa med verkningfulla åtgärder mot förföljaren. När det inom polisen inte finns tillräckligt med resurser för att sätta in verkningfulla åtgärder för alla brott måste polisen prioritera. Vilket då givetvis kan innebära att brott som ingår i stalkningsbeteendet som i dagsläget har lågt straffvärde, t.ex. ofredande, eller ärenden där man måste fundera över huruvida något är att anses som brott prioriteras lägre.¹⁸⁷ Att införa en ny lag skulle således kunna förbättra möjligheterna att jobba förebyggande mot stalkning.

Att göra det möjligt att beakta helheten är alltså, enligt mig, ett av de viktigaste skälen till att man ska införa en bestämmelse som hanterar stalkning. Om det görs klart att ett beteende är brottsligt skulle detta vidare, som stalkningsutredningen påpekar, bl.a. vara en viktig signal till samhället, som visar att stalkning är brottsligt och ses allvarligt på. Det skulle kunna leda till att den som stalkar på ett annat sätt blir medveten om att det denne gör utsätter den andre för rädsla och fruktan och att det stalkaren gör verkligen är ett brott. Jag

¹⁸⁶ Westerlund s 49.

¹⁸⁷ Se Bet 2004/05:JuU20 s 16 och Brå 2006:3 s 59 f.

tror även fler personer skulle anmäla de upprepade trakasserierna som de blir utsatta för genom den signalverkan som ett brott skulle kunna få. Om problemet uppmärksammas skulle det även kunna leda till att fler personer blir tryggare i sin vardag och slipper byta telefonnummer eller rent av flytta p.g.a. att någon annan person inskränker deras liv.

Sammanfattningsvis delar jag alltså stalkningsutredningens uppfattning om att det är angeläget att markera allvaret med stalkning och att ett stalkningsbeteende bör aktualisera ansvar genom att det införs ett nytt brott i BrB. De finns vissa brister i dagens lagstiftning, som att det i bara i liten utsträckning finns en möjlighet att vid bedömningen av straffvärdet beakta upprepade brottsliga gärningar som är en del i en systematisk förföljelse av någon annan. Att stalkning, som typiskt sett utgör ett direkt angrep på den personliga integriteten och skulle kunna liknas vid psykisk terror då den kan hålla på under väldigt lång tid och vara väldigt intensiv, ibland får samma straffvärde som en ringa misshandel kan inte vara lämpligt.

9.3 Hur borde en anti-stalkningslagstiftning se ut?

Ett problem med att skapa en lagstiftning som berör stalkning är att det inte finns någon klar definition på vad som är stalkning och det är svårt att se vad som ska inbegripas i definitionen, då stalkningsbeteendet kan se väldigt olika ut i olika situationer. I avsnittet som rör internationell rätt, har jag visat att det finns flera olika sätt att skapa en lagstiftning för att motverka stalkning. Vissa länder, som t.ex. Malta och Storbritannien, har generella stalkningslagstiftningar, medan andra, som t.ex. Tyskland och Österrike, klassificerar stalkningsbeteenden genom en lista med förbjudna stalkningshandlingar. Det finns både positiva och negativa effekter med dessa sätt att lagstifta, vilket dock inte ska behandlas närmare här.

Men vad för bestämmelse skulle kunna leda till att stalkning lättare skulle kunna hanteras i Sverige och till att stalkning skulle kunna minska? Är det lämpligt att höja straffskalor på de ”typiska” stalkningsbrotten för att på det sättet lättare kunna beakta den systematiska förföljelsen? Är det en ny straffbestämmelse som behandlar alla stalkningsbeteenden som behövs, även dem som i dagsläget inte är straffbelagda, eller är det något av de alternativ som föreslås i Stalkningsutredningen som behövs?

9.3.1 Hur väl skulle bestämmelsen om olaga förföljelse fungera?

Utredningen har föreslagit att brottsbalken ska kompletteras med en ny bestämmelse. Olaga förföljelse innebär dock inte någon utökning av det kriminaliserade området. Det svenska förslaget om olaga förföljelse, som jag har testat i ett antal rättsfall för att kunna se hur väl det skulle fungera i "verkligheten", består av flera olika brottsliga gärningar som var för sig är straffbara, likt 4 kap 4a § BrB. Förslaget om olaga förföljelse anser jag som helhet vara ett bra sätt att motverka stalkning. Jag har dock en del anmärkningar på förslaget och ska här redogöra för några av dessa samt försöka ge vissa förslag på förändringar. Jag börjar med några helhetsanmärkningar för att sedan gå in på utformandet av förslaget.

Det som främst är bra med en sådan bred definition som förslaget innebär är att lagen genom detta kan omfatta ett stort antal stalkningbeteenden. En bred definition är därför bra för att syftet med en anti-stalkningslag ska uppfyllas eftersom stalkare ofta ändrar sitt beteende efter den nya tekniken som finns och hittar hela tiden nya sätt att förfölja sina offer. Lagstiftningen blir på detta sätt mångsidig och effektiv. Negativt med ett sådant sätt att lagstifta är att lagstiftningen skulle kunna bli tänjd till områden som det inte är meningen att den ska användas på. Det är även intressant att förslaget inte fått brottsrubriceringen stalkning. Det som är positivt med detta är att stalkning är svårt att definiera och det finns ingen klar definition på stalkning och samtidigt täcker lagen upp olika stalkningsbeteenden utan att det blir nödvändigt att definiera dessa. Men samtidigt kan det ses som en svaghet eftersom det inte blir lika stark medvetenhet om att det existerar en anti-stalkningslag.

Något som är positivt med den föreslagna bestämmelsen om olaga förföljelse är att det finns en möjlighet att väga in helhetsbilden, som jag har talat mig varm för ovan. En sådan möjlighet är viktig för en anti-stalkningslag, för då kan domstolen beakta de upprepade beteenden som skapar stor skada hos individen. Det är även positivt att straffvärdet är betydligt högre för olaga förföljelse än för flertalet av de enskilda brotten, vilket torde kunna få en avskräckande effekt och ge bl.a. polis och åklagare en större möjlighet att arbeta preventivt mot stalkning. Det är samtidigt bra att straffskalan inte markant avviker från vad som stadgas i de straffbestämmelser som nu tillämpas, eftersom handlingarna i grunden kan vara rätt lindriga eller bagatellartade.

Fördelen med att utforma den nya lagtexten på samma sätt som de grova fridskränkingsbrotten är att metoden således ger domstolarna bättre möjlighet att beakta helheten av flera mindre allvarliga brott. Att utforma den nya lagtexten på samma sätt som grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning har även sina problem. För det första blir det bl.a. svårt att göra en straffvärdesbedömning när många brott ingår i straffbestämmelsen och avgränsningen till vad som är straffbart kan bli vag och diffus. Det framkommer även flera svåra konkurrensproblem speciellt eftersom några av de brott som ingår i förslaget har en högre straffskala än det föreslagna brottet. Vid Brå:s kartläggning av tillämpningen av grov kvinnofridskränkning visades vidare att lagrummet främst användes vid grövre brott och inte vid mindre allvarliga brott.¹⁸⁸ Dock har den studien några år på nacken och det grova kvinnofridskränkning brottet har blivit mer tillämpligt under senare år. Men frågan uppstår ändå när en anti-stalkningslagstiftning, vilken har de grova fridskränkingsbrotten som förebild, föreslås införas. Kommer detta brott ha liknande problem som vid tillämpningen av de grova fridskränkingsbrotten?

Vad gäller nuvarande utformning av olaga förföljelse kan nämnas, och som anmärks på i många remisser på lagförslaget, att lagtexten förefaller innehålla även grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning enligt 4 kap. 4a § BrB, ”*Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 kap. 5 §, 4 kap. 4–7 §§...*”. Det framgår dock på flera ställen i förslaget att detta inte är meningen, ett förtydligande borde dock ske om det blir en liknande bestämmelse som den som föreslås i utredningen.¹⁸⁹ Vidare framgår i förslaget på lagtext att brottet ska vara ägnat att kränka brottsoffrets integritet, dock framkommer i författningskommentaren att det inte krävs att brottsoffrets integritet verkligen kränkts.¹⁹⁰ Detta borde kanske, som advokatsamfundet i sin remiss anmärker, framgå på något sätt i lagtexten. På det sätt som lagtexten nu är utformad anser jag att den verkligen förutsätter att brottsoffrets integritet kränkts. Lagtexten borde kanske istället formuleras på så sätt att man kan dömas för olaga förföljelse ”om var och en av gärningarna utgjort ett led i en upprepad förföljelse som har varit ägnad att medföra en kränkning av personens integritet” istället för ”som medfört en kränkning av personens integritet”.¹⁹¹

¹⁸⁸ Se Brå 2000:11.

¹⁸⁹ Se bl.a. SOU 2008:81 s 340, se även s 130-133 där brotten som ska ingå i den nya bestämmelsen listas.

¹⁹⁰ SOU 2008:81 s 341.

¹⁹¹ För liknande åsikter se advokatsamfundets remiss till SOU 2008:81 s 1 f, se även Svea hovrätts remiss på SOU 2008:81 s 5 samt Sveriges domarförbund remissyttrande på SOU 2008:81 s 2.

Att det nya förslaget innehåller möjlighet att beakta systematisk och upprepad kränkning mot personer som avses skyddas i 17 kap. torde vidare vara väldigt angeläget för att visa att även dessa är utsatta. Dock borde kanske detta val, att låta 17 kap. BrB omfattas av den nya bestämmelsen, ifrågasättas, då dessa brott riktar sig mot den allmänna verksamheten och i sig är annorlunda i sin konstruktion. Som åklagarmyndigheten utvecklingscentrum Göteborg framför i sitt remissvar på utredningen har även 17 kap. 1 § och 17 kap. 10 § strängare straffskala än de brott som nu har förslagits. Här borde istället allmänna konkurrensregler gälla, som innebär att domstolen dömer särskilt för brotten mot 17 kap.¹⁹²

Det nya lagförslaget innehåller även en bestämmelse om grovt brott. De punkter som spaltas upp känns dock lite vaga och kan ge utrymme för osäkerhet kring tolkningen och tillämpningen av bestämmelsen. Det är främst rättsäkerhetsskäl som talar för att dessa borde ändras så att förutsägbarheten blir bättre. Vad gäller t.ex. p. 1, som rör om gärningarna innefattat våld eller hot om grovt våld, bör kanske redan existerande formuleringar agera som förebild, som t.ex. att våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. I den föreslagna lagtexten rörande grovt brott framgår i p. 2 att brottet ska ses som grovt om det pågått under *särskilt* lång tid. Vad gäller p. 2 är en diskussion om hur länge stalkning brukar hålla på därför av intresse. I Brå:s studie om stalkning är mediantiden för trakasserierna på 5,5-6 månader och medianantalet händelser 20-30 st.¹⁹³ Enligt en amerikansk studie pågår stalkning i ungefär två år (1,8 år) och dessa siffror bekräftas även i Sverige enligt ett utvecklingsprojekt mellan Rättspsykiatriska regionskliniken och svensk polis.¹⁹⁴ I 35 kap 1 § BrB stadgas vidare preskriptionstiderna för brotten i brottsbalken. Mot bakgrund att brottet inte är perdurerande, och då flera av de handlingar som inryms i det föreslagna brottet har en preskriptionstid på två år, kan även den här delen av stadgandet diskuteras. För även om stalkning brukar pågå under relativt lång tid kan kravet på särskilt lång tid inte ställas speciellt högt om det ska gå att bevisa grovt brott i detta avseende eftersom brotten då skulle kunna ha preskriberats innan punkten var tillämplig.¹⁹⁵

¹⁹² Se åklagarmyndigheten utvecklingscentrum Göteborg remiss på SOU 2008:81 s 2. Se även Brå:s remissvar på SOU 2008:81.

¹⁹³ Brå 2006:3 s 30.

¹⁹⁴ Tjaden, P. och Thoennes, N s. 12 & Belfrage & Strand s 7 f. Det är dock svårt att uttala sig om värdet av den svenska studien eftersom den enbart tar hänsyn till de gärningar som har anmälts till polisen.

¹⁹⁵ För liknande åsikt se åklagarmyndigheten utvecklingscentrum Göteborg remiss på SOU 2008:81 s 3.

I det fall man skulle införa olaga förföljelse föreslås straffskalan bara innehålla fängelse och om brotten inte tillsammans motsvarar fängelse ska dömas för vart och ett av brotten. Bestämmelsen gör det då onödigt svårt och komplicerat om man för det första ska konstatera att de gärningar som begåtts är att bedöma som olaga förföljelse, för att sedan anföra att gärningarna dock inte är tillräckligt allvarliga för att någon ska dömas till fängelse och därför utdöma straff för de enskilda brotten. Som Svea hovrätt i sin remiss uttrycker är den här ordningen, när en straffbestämmelse inte är tillämplig trots att samtliga objektiva rekvisit är uppfyllda och bara straffvärdet på gärningarna avgör om det ska benämnas som olaga förföljelse eller enskilda brott, alltför omständlig. En sådan ordning skulle t.ex. kunna innebära att omständigheter i 29 kap. 3 § BrB medför att straffvärdet sänks till böter och därmed skulle det inte längre vara möjligt att döma för olaga förföljelse.¹⁹⁶ Det bör kanske istället, som Sveriges domarförbund och Svea hovrätt anför i sina remisser, ställas högre krav på de objektiva rekvisiten, som att det ska vara tal om att förföljelsen ska ha varit ägnad att medföra en *allvarlig* kränkning av den personliga integriteten hos den utsatte.¹⁹⁷ Ett sådant förslag kan även medföra att det blir svårare att döma för olaga förföljelse på områden som det inte är meningen att bestämmelsen ska användas på.

Bestämmelsen innehåller vidare inte en konstruktion där gärningen har varit ägnad att allvarligt skada personens självkänsla. En sådan ordning skapar, som åklagarmyndigheten utvecklingscentrum Göteborg i sin remiss framfört, frågetecken om den nedre gränsen för straffbestämmelsen.¹⁹⁸ Det framkommer även ovan vid genomgången av rättsfallen att den föreslagna bestämmelsen om olaga förföljelse kan ta hand om flertalet olika ”stalkningsbrott” och att den är lätt att använda. Frågan är om den inte blir för lätt att använda och att den skulle kunna användas på ett sådant sätt som inte var syftet med lagtexten. Dock anser jag att det räcker med att bestämmelsen istället kräver att det ska vara tal om en allvarlig kränkning av personens integritet.

Vad gäller konkurrensen anser jag att det uppstår flertalet konkurrensproblem med det nya lagförslaget bl.a. eftersom de brott som förslaget innehåller har straffskalor som överensstämmer eller t.o.m. överskrider straffskalan för det nya brottet. Dessutom känns det även som det kommer att vara lättare att döma för olaga förföljelse än för de grova fridskränk-

¹⁹⁶ Se Svea hovrätts remissyttrande på SOU 2008:81 2009-02-06 Diarienummer 658-08 s 4.

¹⁹⁷ Sveriges domarförbund remissyttrande på SOU 2008:81 s 1 samt Svea hovrätts remissyttrande på SOU 2008:81 s 4.

¹⁹⁸ Åklagarmyndigheten utvecklingscentrum Göteborg remiss på SOU 2008:81 s 3.

ningsbrotten. Ett problem som därför kan uppstå är när man inte kan döma för de grova fridskränkingsbrotten. Ska man då istället kunna döma för olaga förföljelse och i tredje hand för de enskilda brotten? Detta känns som en väldigt krånglig väg att vandra. En annan fråga man skulle kunna ställa sig, och som för mig uppkom vid tillämpandet av förslaget om olaga förföljelse, är vad som gäller i det fall som någon har gjort sig skyldig till t.ex. en mordbrand, som varit ett led i förföljelsen av någon, och två andra åtalspunkter som skulle kunna utgöra en olaga förföljelse. Ska det då vara möjligt, under förutsättning att åklagaren inte gör en åtalsunderlåtelse, att beakta domen för mordbrand som man ska kunna beakta en tidigare dom som avkunnats längre bak i tiden? Syftet med att man ska kunna beakta andra gärningar än de som ingår i åtalet för olaga förföljelse är att göra en helhetsbedömning av den förföljda personens situation. Om det inte är dubbelbestraffning att beakta tidigare domar är det då någon risk att beakta brott som döms för i brottskonkurrens vid samma tillfälle?

9.3.2 Finns det något annat sätt att utforma lagen och i så fall hur?

Stalkningsutredningen hade, som nämnt, fyra förslag på hur systematiska kränkningar bör beaktas för att på ett bättre sätt täcka in stalkningsproblemet i den nuvarande lagstiftningen. Jag har här tänkt nämna dessa samt något ytterligare förslag och kommentera dessa.¹⁹⁹

9.3.2.1 Straffskärpningsgrund i 29 kap.

Ett förslag som utredningen hade var att låta införa en straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § BrB för upprepade kränkningar. Syftet med uppräkningsregeln i 29 kap. 2 § är att bestämmelsen ska innehålla de vanligaste och mest betydelsefulla omständigheterna som brukar åberopas som särskilt försvårande. Utredningen anför att det skulle vara en möjlighet att komplettera bestämmelsen med ett tillägg. Tillägget skulle kunna innebära att när brottet varit ett led i en systematisk förföljelse, som varit ägnad att upprepat kränka och allvarligt skada den förföljda personens självkänsla, skulle detta kunna vara en försvårande omständighet som ska beaktas vid bestämmande av straffvärdet. Utredningen ansåg att lösningen skulle vara smidigare och enklare än införandet av ett nytt brott och att de problem som kan uppstå vid införandet av en ny straffbestämmelse, som t.ex. problem med stora variationer i straffskalorna på de olika brotten och tillämplighetssvårigheter p.g.a. konkurrensregler, skulle kunna undvikas. Vidare anförde utredningen att problemen med att en del av de brott som är karaktäristiska för stalkning inte faller under allmänt åtal, som ärekränkingsbrotten, skulle kunna lösas med detta förslag. Dock ansåg utredningen att det som

¹⁹⁹ Ett förslag skulle även vara att utvidga det kriminaliserade området, detta har jag dock diskuterat ovan.

främst talade för den lösning, som de valde istället, var att införandet av ett särskilt brott ger betydligt större tyngd och markering om allvaret i de gärningar som avses. En ny straffbestämmelse skulle alltså tydligt markera vad samhället anser om stalkning. Utredningen anför sammanfattningsvis att detta förslag därför inte torde vara tillräckligt för att komma tillrätta med problemet.²⁰⁰

Jag håller här i stort med utredningen i sin analys av konsekvenserna av att införa en sådan straffskärpningsgrund i 29 kap., då ett införande skulle kunna undvika flertalet problem. En sådan bestämmelse torde även kunna ge ett incitament till att uppmärksamma stalkning vid bestämmandet av straffvärde. Frågan är dock, som Brå i sitt remissvar anmärker, hur mycket större tyngd och markering ett införande av en ny straffbestämmelse medverkar till.²⁰¹ Kommer den att påverka människor i stor utsträckning eller ska den bara underlätta för rättsväsendet? Om det är det senare torde detta förslaget vara en lika bra idé som ett införande av en ny straffbestämmelse. Jag anser ändå att ett införande av en ny straffbestämmelse på något sätt skulle kunna "lugna" samhället och visa på att det verkligen händer något för att åtgärda problemet. Samtidigt tror jag att en ny straffbestämmelse även skulle ge polisen mer incitament att jobba för att motverka stalkning.

9.3.2.2 Ta bort närståendekravet i 4 kap. 4a §

Ett annat förslag från stalkningsutredningen var att ta bort det s.k. närståendekravet i 4 kap. 4 a § BrB och på så sätt utvidga de grova fridskränkingsbrotten. Det framhålls, i utredningen, att regeringen i propositionen till de grova fridskränkingsbrotten anfört att det som utmärker kränkningar av anhöriga är att dessa kan pågå en längre tid utan att de upptäcks av andra och att de sällan anmäls på grund av att det finns känslor mellan parterna. Det poängteras även att fridskränkingsbrotten innefattar endast en liten del av de brotts typer som en stalkare kan begå mot sitt offer. Det anses därför finnas ett antal begränsningar som gör att stalkning faller utanför det straffbara området för fridskränkingsbrott. Utredningen anser vidare att det är av vikt att samhället markerar att systematisk förföljelse är ett oönskat beteende och om man tar bort närståendekravet blir det inte en sådan signalverkan till samhället. Det framförs även att fridskränkingsbrotten t.o.m. skulle kunna urholkas och bli svårare att tillämpa om närståendekravet försvinner.²⁰² Jag håller med

²⁰⁰ SOU 2008:81 s 124 f.

²⁰¹ Se Brå:s remissvar på SOU 2008:81.

²⁰² SOU 2008:81 s 125 f.

utredningen fullt ut i denna del då detta inte är ett förslag som jag anser vara lämpligt för att motverka stalkning.

9.3.2.3 Grovt ofredande

Det sista förslaget som utredningen hade var att låta införa en ny straffbestämmelse för grovt ofredande. Den bestämmelsen skulle enligt utredningen kunna ha lydelsen:

”Är brott som avses i första stycket grovt, dömes till fängelse, lägst sex månader och högst två år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om gärningen varit ett led i ett systematiskt förföljande av personen och varit ägnad att skada personens integritet.”

En sådan bestämmelse skulle kunna innebära att förföljelse under en längre tid som sker upprepat genom t.ex. oönskade telefonsamtal, e-postmeddelanden eller liknande skulle kunna bedömas som grovt ofredande. En sådan bestämmelse är dock, enligt mig och utredningen, inte heller en lämplig lösning för att motverka stalkning. Genom att införa en sådan bestämmelse skulle fortfarande problemet med att beakta helheten kvarstå eftersom flera av de gärningar som är vanliga vid stalkning inte skulle kunna beaktas vid tillämpningen av den här regeln. Samtidigt skulle, som utredningen påpekar, en sådan här lösning inte tillräckligt tydligt markerar allvaret med stalkning.²⁰³

9.3.2.4 Förändra besöksförbudslagen

Som alternativ till att skydda personer som utsätts för stalkning som inte är kriminaliserat finns även besöksförbudet, som ger en möjlighet att jobba preventivt i stalkningsärenden. Tyvärr krävs det i stort sett att ett brott är begånget mot personen som ska skyddas för att besöksförbudet ska kunna utfärdas. När besöksförbud väl utfärdas överträds de väldigt ofta, vilket inte är bra för offrets säkerhet. Stalkningsutredningen föreslog i sitt förslag att det skulle bli enklare, än i dagsläget, att besluta om besöksförbud då en förföljelse inte når upp till brott. En förändring av det straffbara området för en överträdelse av besöksförbud borde även enligt utredningen, vara tillräckligt för att komma åt icke önskvärda beteenden som idag inte är straffbara enligt brottsbalken.²⁰⁴ Jag håller med om att en möjlighet att bättre komma åt stalkningen är att enklare kunna få ett beslut om besöksförbud även om en förföljelse inte når upp till brott. Detta eftersom besöksförbudslagen tar upp flertalet handlingar som i dagsläget inte är kriminaliserade men som ändå är en del i förföljelsen av en annan person. Dock är det här viktigt att ställa effektiviteten av att få ett bättre be-

²⁰³ Se SOU 2008:81 s 126 f.

²⁰⁴ SOU 2008:81 s 123.

söksförbud mot den integritetskränkning som stalkaren kan känna i och med ett besöksförbud. Det är således viktigt att det görs en ordentlig proportionalitetsbedömning för risken att utsättas, eftersom en stalkare som får ett besöksförbud utfärdat mot sig när denne inte begått något brott kan känna sig mycket kränkt. Även om besöksförbudslagen skulle ändras anser jag ändå att det i BrB behövs en möjlighet att beakta helheten av flertalet brott som är en del i stalkningen av en annan person.

10 Slutsats

Stalkning är ett gammalt fenomen som har kommit i ny skepnad. Det har blivit mer och mer uppmärksammat under de senaste åren och har nästintill fått status som ett samhällsproblem. Det är många människor som varje år drabbas av stalkning. Stalkning går inte heller att direkt jämföra med andra brott. Vid andra brott är händelsen avslutad och den psykiska bearbetningen börjar i anslutning till brottet, till skillnad mot stalkning där handlingarna är perducerande. Stalkning är således ett problem som jag anser är tvunget att åtgärdas då den som blir utsatt för stalkning bör ha rätt till att leva ett normalt liv utan att känna sig förföljd. Genom de domar och den lagstiftning som jag gått igenom anser jag dock att det inte torde finnas något behov av att utvidga det kriminaliserade området. Visst finns det möjlighet att stalka och skrämja en annan person även med handlingar som inte är straffbara. Dagens lagstiftning täcker ändå upp väldigt många stalkningsbeteenden och det finns i dagsläget, enligt mig, således inte något speciellt behov av att införa någon lagstiftning som inriktar sig på beteenden som inte är straffbelagda i den nuvarande ordningen. Jag anser samtidigt att det ändå behövs en ny straffbestämmelse i BrB som ger en större möjlighet att beakta helheten för problemet stalkning och som kan markera allvaret i den brottslighet som stalkning egentligen innebär.

Jag tänkte härför avslutningsvis redogöra för vilket förslag som jag anser är det bästa för att kunna beakta helheten av olika stalkningsbeteenden. Det som är viktigt om stalkning ska lagstiftas, är att lagen inte blir en papperstiger. Något som, i samband med en diskussion om införandet av en ny straffrättslig bestämmelse, även är värt att tänka på är att det ska vara lätt att använda sig av straffrättslig lagstiftning och om det finns ett flertal olika brott ökar konkurrensen mellan brotten. En ökad konkurrens ökar också svårigheten med att tillämpa lagstiftningen och är inte bra ur rättssäkerhetssynpunkt. När man ska formulera en paragraf är det således viktigt att undvika så mycket problem och konkurrenssvårigheter som möjligt. En strafflagstiftning ska alltså vara enkel att tillämpa och det ska finnas en förutsägbarhet. Begreppet stalkning kan innefatta en rad olika beteenden, vilket försvårar en lagföring av fenomenet. En första fråga är om ett nytt brott kanske bara bör inrikta sig på brotten mot person i 3 -7 kap i BrB, eftersom brottet sker mot den enskilde och skadar dennes integritet. En sådan bestämmelse missar emellertid en del av de handlingar som skulle kunna bedömas som stalkning och jag anser överlag att de förslag som föreslås av utredningen är bra. Det finns dock, som ovan anmärkts, vissa otydligheter med förslaget, som t.ex. att det av lagförslaget inte tydligt framgår att det inte krävs att brottsoffrets

integritet verkligen har kränkts eller hur lång tid som är särskilt lång tid för att ett brott ska beaktas som grovt.

Det förslag som jag skulle kunna tänka mig att införa för att motverka stalkning är därför likt det förslag som stalkningsutredningen har tagit upp, dock med några justeringar. För det första håller jag med stalkningsutredningen om att det borde införas ett nytt brott som kan beakta upprepade trakasserier av någon annan person och att bestämmelsen alltså borde bestå av en rad olika, redan straffbelagda, gärningar. Den föreslagna bestämmelsen omfattar dock ett stort antal företeelser och situationer, vilket kan leda till problem med förutsägbarheten. En bestämmelse bör kanske istället, till skillnad mot utredningens förslag och som Svea hovrätt framför i sin remiss, främst inrikta sig på gärningar som i sig ses som ringa fast som gemensamt är väldigt ansträngande och plågsamma för den person som utsätts. Dessa brottsliga gärningar bör kanske istället utgöra ett eget brott med ett högre straffvärde än de enskilda gärningarna.²⁰⁵ Ett sådant brott skulle kunna ta bort flertalet av de konkurrensfrågor som skulle kunna tänkas uppkomma vid utredningens förslag om olaga förföljelse. Vid förföljelse är gränsdragningen på flera sätt ett problem, speciellt när straffskalorna överensstämmer eller t.o.m. överskrider straffskalan för olaga förföljelse. Brott som skulle kunna ingå i det förslag som jag förespråkar är olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, förtal, förolämpning, sexuellt ofredande, skadegörelse och överträdelse av besöksförbud, d.v.s. sådana ringa brott som jag anser är typiska för stalkning. Dessa brottsliga gärningar skulle kunna vara straffbara på liknande sätt som utredningen föreslår, d.v.s. om brottet sker mot samma person och var och en av gärningarna utgjort ett led i en upprepade förföljelse som har varit ägnad att medföra en allvarlig kränkning av personens integritet. För t.ex. misshandel eller våld och hot mot tjänsteman finns i dagsläget redan stränga straff och dessa bör därför kanske inte omfattas av bestämmelsen.

Problemet med att lagstifta om stalkning är dock att man inte riktigt kan definiera stalkning. Frågan är om det verkligen är stalkning som man kommer åt med de lagstiftningsåtgärder som föreslagits eller om det bara blir ett nytt brott som utvidgar det straffbara området, genom att man bedömer de bagatellartade brotten hårdare. Jag tror ändå att en sådan åtgärd som här, eller av utredningen, har föreslagits skulle kunna komma åt problemet med stalkning. En annan fråga som man avslutningsvis kan ställa sig i sammanhanget är

²⁰⁵ Se Svea hovrätts remissyttrande på SOU 2008:81 s 3.

om en anti-stalkningslag, som t.ex. förslaget om olaga förföljelse, mer blir en symbolisk lag eftersom den ställer viktiga frågor om naturen av vår sociala interaktion med andra i vårt samhälle. Dock anser jag ändå att en lagstiftningsåtgärd torde vara nödvändig för att fylla det tomrum som finns mellan redan existerande lagar.

I början av år 2010 kommer slutligen SOU-förslaget att gå ut på remiss till lagrådet och snart får vi svar på frågan om det blir en ny anti-stalkningslagstiftning. Det finns dock fortfarande en del att tänka på och förslaget är ännu inte helt färdigställt. Det ska ändå bli mycket intressant att följa utvecklingen och se om ny lagstiftning skulle kunna minska de problem som fenomenet stalkning innebär. Dock tror jag inte att enbart en ny lagstiftning kommer att lösa problemet, utan det kan även behövas flera åtgärder för att kunna hantera stalkning. En lagstiftning torde dock, enligt min mening, vara ett steg i rätt riktning.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Proposition 1962:10 *Förslag till brottsbalk.*

NJA II 1962 *Brottsbalken*

Proposition 1987/88:137 *Besöksförbud*

NJA II 1988:13 *Straffmätning och påföljdsval m m*

Proposition 1992/93:141 *Ändring i brottsbalken m. m.*

Proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid.*

Proposition 2002/03:70 *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer*

Proposition 2002/03:138 *Åtgärder mot klotter och annan skadegörelse*

Proposition 2004/05:45 *En ny sexualbrottslagstiftning*

Betänkanden

Justitieutskottets betänkande 2004/05:JuU20. *Stalking.*

SOU 1995:60 *Kvinnofrid*: Slutbetänkande av Kvinnovåldskommissionen.

SOU 2006:46 *Jakten på makten*: Betänkande av Kommittén om hot och våld mot förtroendevalda

SOU 2008:81 *Stalking ett allvarligt brott*: Betänkande av Stalkningsutredningen

Remisser på SOU 2008:11

Advokatsamfundets remiss på SOU 2008:81, 13 februari 2009, Stockholm, Dnr R-2008/1191. Hämtat från

http://www.advokatsamfundet.se/Documents/Advokatsamfundet_sv/Remissvar/265541_20090213165105.pdf

Brå:s remissvar på SOU 2008:81, 13 februari 2009, Dnr D1.1-0467/2008. Hämtat från

http://www.bra.se/extra/news/?module_instance=5&id=328&full=true

Svea hovrätts yttrande på SOU 2008:81, 6 februari 2009, Stockholm, Dnr 658-08. Hämtat från http://www.domstol.se/Domstolar/sveahovratt/Remissvar/Dnr_658-08.pdf

Sveriges domarförbunds remissyttrande på SOU 2008:81, 13 februari 2009, hämtat från <http://www.domareforbundet.se/Remiss.html>

Åklagarmyndigheten utvecklingscentrum Göteborg på SOU 2008:81, 19 februari 2009, Dnr ÅM-A 2008/1550. Hämtat från

<http://aklagare.episerverhotell.net/upload/Dokumentsamling/Remissvar/Remissvar%202009/SOU%202008%20081%20Stalking%20ett%20allvarligt%20brott.pdf>

Övriga tryck

Brottsförebyggande rådet rapport 2000:11, *Grov kvinnofridskränkning: En kartläggning*, 2000

Brottsförebyggande rådet rapport 2003:2, *Besöksförbud: En utvärdering av lagen och dess tillämpning*, 2003

Brottsförebyggande rådet delrapport, *Nya regler om besöksförbud*. 2005

Brottsförebyggande rådet rapport 2006:3, *Stalkning i Sverige: Omfattning och åtgärder*, 2006

Brottsförebyggande rådet rapport 2007:2, *Besöksförbud: De berörda och deras erfarenheter*, 2007

Rättsfall

NJA

NJA 1944 s 67

NJA 1984 s 898

NJA 1989 s 374

NJA 1990 s 361

NJA 1991 s 83

NJA1992 s 594

NJA 1996 s 418

NJA 1999 s 102

NJA 2003 s 144

NJA 2004 s 97

NJA 2004 s 437

NJA 2007 s 272

NJA 2008 s 946

RH

RH 1983:58

RH 1993:24

RH 1997:114

RH 1997:91

RH 1999:119

RH 2002:6

RH 2004:48

RH 2006:29

RH 2009:11

Opublicerade rättsfall

Stockholms tingsrätt mål nr B 6409-01 dom 2002-01-31

Malmö tingsrätt mål nr B 3622-00 dom 2001-10-10

Helsingsborgs tingsrätt mål nr B 2648-04 dom 2004-07-14

Östersunds tingsrätt mål nr B 1652-05 dom 2005-07-20

Stockholm tingsrätt mål nr B 28870-05 dom 2005-12-14

Sundsvall tingsrätt mål nr B 101-04 dom 2006-08-16

Stockholm tingsrätt mål nr B 5326-07 dom 2007-04-03

Stockholms tingsrätt mål nr B 13349-06 dom 2007-09-13

Solna Tingsrätt mål nr B 3217-07 dom 2007-09-19

Stockholms tingsrätt mål nr B 18218-07 dom 2008-06-12

Attunda tingsrätt mål nr B 888-09 dom 2009-05-08

Hovrätten över Skåne och Blekinge mål nr B 2709-03

Hovrätten över Skåne och Blekinge mål nr B 1907-01

Göta hovrätt mål nr B 764-01 dom 2001-12-18

Svea hovrätt mål nr B 1303-02 dom 2002-06-14

Hovrätten över Skåne och Blekinge mål nr B 2727-01 dom 2002-12-13

Hovrätten för nedre Norrland målnr B 825-05 dom 2005-09-16

Svea hovrätt mål nr B 144-06 dom 2006-02-09

Hovrätten för Nedre Norrland mål nr B 986-06 dom 2007-01-23

Svea hovrätts mål nr B 3231-07 dom 2007-06-14

Hovrätten för nedre norrland mål nr B 1317-07 dom 2008-04-23

Svea hovrätt mål nr B 5 798-08 dom 2008-11-11

Svea hovrätt mål nr B 3140-08 dom 2009-01-26

Svea hovrätt mål nr B 10182-08 dom 2009-01-26

Svea hovrätt mål nr B 6180-08 dom 2009-03-05

Svea hovrätt mål nr B 6142-08 dom 2009-04-08

Svea hovrätt mål nr B 7283-07 dom 2009-06-09

Svea hovrätt mål nr B 4488-09 dom 2009-08-21

Högsta domstolen beslut 2004-12-16 mål nr B 276-03

SvJT

SvJT 1975 rf s. 56

Litteratur

Dahlström Mats, Nilsson Inger, Westerlund Gösta, Brott och påföljder, tredje upplagan, AB OTTO KR BRUUN 2008. Cit Dahlström m.fl.

DSM-IV, Diagnostic and statistical manual of Mental Disorders, fjärde upplagan text revision, American Psychiatric Association 2000.

Granhag Pär Anders & Christiansson Sven Å, Handbok i rättspsykologi, Liber AB 2008.

Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine, Träskman Per Ole, Wennberg Suzanne, Brottsbalken En kommentar del 1, studentutgåva 6, Norstedts Juridik AB 2009. Cit KBrB I.

Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine, Träskman Per Ole, Wennberg Suzanne, Brottsbalken En kommentar del 2, studentutgåva 6, Norstedts Juridik AB 2009. Cit KBrB II.

Jareborg Nils, Brotten: Första häftet grundbegrepp brotten mot person, andra upplagan, P.A Norstedt & Söners Förlag 1984. Cit Jareborg Brotten I.

Jareborg Nils & Zila Josef, Straffrättens påföljdslära, andra upplagan, Norstedts Juridik AB 2007. Cit Jareborg & Zila.

Meloy, J. R.. The Psychology of Stalking. Clinical and Forensic Perspectives. Academic Press. 1998.

Syrén Agneta, På minerad mark: En handbok om stalking, SIS Förlag AB 2007.

Westerlund Gösta, Straffprocessuella tvångsmedel, tredje upplagan, AB OTTO KR BRUUN 2007.

Övrigt

Baum Katrina, Catalano Shannan, Rand Michael & Rose Kristina, Stalking Victimization in the United States, Bureau of Justice Statistics special report, 2009

Belfrage Henrik & Strand Susanne Polisiära bedömningar och åtgärder vid stalking – ett utvecklingsprojekt i Södertörn och Kalmar län, Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken 2007.

Budd Tracey & Mattinson Joanna, The extent and nature of stalking: findings from the 1998 British Crime Survey, Home Office Research Study 210 London, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2000

Daphne Project 05-1/125/W, Protecting Women from the new Crime of Stalking: A Comparison of Legislative Approaches within the European Union, Executed by UNIVERSITY

OF MODENA AND REGGIO EMILIA MODENA GROUP ON STALKING, April 2007

En pdf version finns tillgänglig på

http://stalking.medlegmo.unimo.it/RAPPORTO_versione_finale_011007.pdf

Dressing Harald, Kuehner Christine & Gass Peter Lifetime prevalence and impact of stalking in a European population: Epidemiological data from a middle-sized German city, British Journal of Psychiatry, volym 187, s 168-171, 2005. En pdf version finns tillgänglig på

<http://bjp.rcpsych.org/cgi/content/abstract/187/2/168>

Engdahl Oskar, Att mäta brottsligheten, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet 2009

Hedén Fredrik & Kristiansson Marianne, Tre fall illustrerar att erotomani kan ha fler förklaringar än bara psykos. Vissa saker verkar ha autistiska grundproblem. Läkartidningen, nummer 48, volym 100, 3962-3967, 2003

Kanka Maria & Strand Susanne, Stalkning – en rapport om polisens hantering i fall av stalkning, 2007

Miller Neal, Stalking Laws and Implementation Practices: A National Review for Policymakers and Practitioners, Institute for Law and Justice 2001

Stieger Stefan, Burger Christoph & Schild Anne, Lifetime prevalence and impact of stalking: Epidemiological data from Eastern Austria, The European Journal of Psychiatry, volym 22, s 235-241, 2008. En pdf version finns tillgänglig på

http://scielo.isciii.es/scielo.php?pid=S0213-61632008000400006&script=sci_arttext&tlng=en

Tjaden Patricia & Thoennes Nancy, Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey, National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, Research in Brief, 1998.

Internet

Stalkning på **Nationalencyklopedin**

<http://www.ne.se/förföljelsesyndrom>

The Protection from Harassment Act

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1997/ukpga_19970040_en_1

The National Center for Victims of Crime, USA

http://www.ncvc.org/src/main.aspx?dbID=DB_State-byState_Statutes117